

Den svenska finansmarknaden 2024

Juni 2024

Innehållsförteckning

I KORTHET – Den svenska finansmarknaden	4
Inledning – en översikt	5
1 Den reala ekonomins behov av finansiella tjänster	14
1.1 Hushållen	15
1.2 Icke-finansiella företag	19
1.3 Offentlig sektor	24
FAKTA – Riksbankens roll i det finansiella systemet	28
FAKTA – Regelverk sätter ramar och spelregler för det finansiella systemet	31
2 Finansiella företag är viktiga mellanhänder i systemet	33
2.1 Banker och andra företag med ut- och inlåningsverksamhet	35
2.2 Värdepappersinstitut	49
2.3 Kapitalförvaltare	50
FAKTA – Derivat	58
2.4 Riskkapitalbolag	65
FAKTA – Fintech	68
3 Finansiell infrastruktur möjliggör betalningar	69
3.1 Den svenska massbetalningsmarknaden	69
3.2 Den finansiella infrastrukturen	76
FAKTA – Betalningsprocessen	80
3.3 Hur en betalning kan gå till	81
3.4 Transaktioner vid handel med värdepapper	82
3.5 Transaktioner vid handel med valuta	84
Appendix	85
Finansiella marknader	85
Centrala system i den finansiella infrastrukturen	91

Förord

Det finansiella systemet har fått större betydelse både för enskilda individer och företag samt för samhället i stort. Finansmarknaden utvecklas i snabb takt, med ständigt nya aktörer och ett växande utbud av tjänster. Därmed har också behovet av att få en mer heltäckande överblick av det finansiella systemet ökat. Riksbanken ger därför ut *Den svenska finansmarknaden* i en ny, uppgraderad tappning efter ett antal års uppehåll.

Den svenska finansmarknaden vänder sig i första hand till studenter och en intresserad allmänhet men även till professionella aktörer på finansmarknaden. Syftet är att bidra till ökad kunskap om det finansiella systemet, men inte att identifiera de risker för störningar som finns eller bedöma stabiliteten – det görs istället i Riksbankens rapport *Finansiell stabilitet*.

För att ge läsaren en helhetsbild ligger rapportens fokus på att beskriva det finansiella systemet på en övergripande nivå, relatera storheter och peka på samband och länkar mellan olika aktörer. I inledningen beskriver vi systemets grundläggande funktioner och försöker kvantifiera dess storlek. I följande kapitel tar vi upp hushållens, företagens och den offentliga sektorns betydelse för systemet samt beskriver de viktiga mellanhänderna, intermediärerna, som banker, fondbolag och försäkrings- och pensionsföretag. Därefter beskriver vi den finansiella infrastruktur som används för betalningar och värdepapperstransaktioner på ett övergripande plan. I Appendix ges mer detaljerade beskrivningar av olika delar av systemet för den intresserade läsaren.

Olof Sandstedt, juni 2024¹

Chef för avdelningen för finansiell stabilitet

---

¹ Flera avdelningar inom Riksbanken har bidragit till rapporten. Tack till Ida Hansson som innehaft rollen som projektledare och skribent samt övriga skribenter Mathias Andersson, Maria Eriksson, Tora Hammar, Claire Ingram Bogusz, Mika Lindgren, Johan Molin, Carl-Fredrik Pettersson, Nanna Svahn och Stephan Wolpert, och flertalet referenspersoner för värdefulla synpunkter.

I KORTHET – Den svenska finansmarknaden

Det finansiella systemet fyller flera samhällsviktiga funktioner

Systemets huvuduppgifter är att förmedla betalningar, omvandla sparande till finansiering och hantera risker. Systemet har dock in-neboende risker vilket gör det sårbart. För att främja en god mot-ståndskraft och för att skydda konsumenternas tillgångar och in-tressen finns därför regler för olika delar av systemet.

Systemet är stort och utgörs av flera delar

Det finansiella systemet utgörs av en rad olika aktörer, finansiella marknader och infrastruktursystem. De finansiella tillgångarna för alla sektorer uppgår totalt till cirka 80 000 miljarder kronor – mot-svarande 12 gånger Sveriges BNP. Storleken på systemet som hel-het är dock svårt att kvantifiera då många komplexa förbindelser inte tas upp i aktörernas balansräkningar fullt ut.

Många olika typer av aktörer

En rad olika typer av finansiella företag verkar som mellanhänder och förmedlar kapital i ekonomin. Riksbanken är också en viktig aktör inte minst i och med sitt betalningssystem RIX. Andra aktö-rer som clearingbolag och centrala motparter spelar även en cen-tral roll för den finansiella infrastrukturen.

Aktörer är ihopkopplade genom många kanaler

Hushåll, företag och den offentliga sektorn kopplas samman med finansiella aktörer när de vill spara och låna men även när de be-talar och handlar med värdepapper. De finansiella aktörerna kopplas i sin tur ihop exempelvis genom att de investerar i varandras värdepapper och genom derivat- och repokontrakt.

Systemet i ständig utveckling

De senaste åren har nya typer av aktörer tillkommit och befintliga aktörer har breddat sitt produktutbud. Aktörer som inte är banker men som erbjuder liknande tjänster har ökat i betydelse och be-talningsmarknaden har sett en strukturomvandling. Digitali-seringen och teknisk innovation inom finanssektorn ligger till grund för mycket av utvecklingen.

Utlandet har stor betydelse

Alla delar av det svenska systemet är nära sammanlänkade med utländska aktörer och marknader och globaliseringen gör att dess betydelse fortsätter att öka. Svenska banker är verksamma i ut-landet och försäkrings- och pensionsföretag investerar till stor del i utländska tillgångar. Sveriges betalsystem är också integrerade med andra länders och utlandsbetalningar är en av de största pos-terna i Riksbankens betalningssystem RIX.

Inledning – en översikt

Det finansiella systemets huvuduppgifter

En förutsättning för att ekonomin ska fungera och växa är att det finansiella systemet fungerar väl. Man brukar säga att det har tre huvuduppgifter:

- att förmedla betalningar på ett säkert och effektivt sätt
- att omvandla sparande till finansiering
- att hantera olika slags risker.

Att förmedla säkra och effektiva betalningar

Betalningar och andra ekonomiska transaktioner måste kunna ske snabbt, smidigt och säkert för att ekonomin ska fungera effektivt. Det finns idag flera olika typer av betal-sätt. När vi handlar i en fysisk butik kan vi exempelvis betala med kort eller kontanter där kortbetalning är det vanligaste betalsättet i Sverige medan kontantanvändningen minskar sedan många år tillbaka. När vi betalar med debetkort, antingen genom att betala med själva kortet eller genom en så kallad kontaktfri betalning genom en mobilapplikation där kortet är inlagt digitalt, involveras genast både vår bank och affärens bank. I fallet med kontantbetalningar har vi troligen tagit ut kontanterna i en bankomat som tillhandahålls av bankerna från ett konto vi har i banken.

Betalningar kan även gå till på andra sätt eftersom marknaden för betaltjänster har utvecklats snabbt under senare år, med lanseringar av många nya tjänster och applikationer. En betalning mellan två privatpersoner görs exempelvis idag ofta med en omedelbar betalning via betalappen Swish. Swish kan vi även använda när vi handlar online, eller så kan vi betala genom andra konsumentkredittjänster som exempelvis ”köp nu betala senare”, vilket är en typ av fakturaköp som tillhandahålls av banker och betaltjänstleverantörer.

En betalning sker i flera olika steg. Först **kontrolleras** eller **auktoriseras** den för att sedan **clearas** i vissa fall och slutligen **avvecklas**. Kontrollerna innebär att det säkerställs att avsändaren av betalningen är behörig att göra betalningen och att det finns tillräckligt med pengar på avsändarens konto. Clearingen innebär att ett stort antal inkomna transaktioner aggregeras ihop i en så kallad batch, vilken vanligtvis sedan skickas till **Riksbankens betalningssystem RIX** som hanterar avvecklingen. Avvecklingen är det sista steget i betalningskedjan och innebär att betalningen slutförs. Du kan läsa mer om dessa steg i [FAKTA – Betalningsprocessen](#)

Finansiella företag, särskilt banker, spelar en central roll för att betalningar ska kunna ske effektivt där de använder den finansiella infrastrukturen för att hantera kundernas betalningar. Det finns olika typer av **finansiella infrastruktursystem** som fyller olika funktioner i det finansiella systemet, och som är centrala för att betalningar och han-

del med aktier och andra finansiella instrument ska kunna genomföras. I avsnittet [Finansiell infrastruktur möjliggör betalningar](#) beskrivs olika betalsätt, hur olika betalningar går till och vad den finansiella infrastrukturen gör.

Att omvandla sparande till finansiering

Den finansiella sektorn bidrar även till förmedling av kapital i ekonomin där sparande omvandlas till finansiering. Hushåll och företag har behov av ett långsiktigt sparande. Hushållen behöver till exempel spara för att jämna ut sin konsumtion över tid, så att de har råd att köpa det de behöver även under perioder med studier, semester eller pension. Men de behöver också spara för att kunna hantera oväntade händelser som arbetslöshet, sjukdom eller oförutsedda utgifter. Samtidigt kan hushåll och företag även behöva låna pengar. Hushåll kan till exempel behöva låna för att ha råd med en bostad och unga människor kan även behöva låna för att utbilda sig, och företag kan behöva låna för att finansiera investeringar. I avsnittet [Den reala ekonomins behov av finansiella tjänster](#) kan du läsa mer om hur hushållen och företagen sparar och lånar.

Hushåll och företag kan i många fall ha hjälp av en specialiserad mellanhand, en så kallad **finansiell intermediär**, se Diagram 1, både för att spara och för att finansiera något. På så sätt kan sparande omvandlas till investeringar mer effektivt än om sparare själva skulle leta upp lämpliga investeringar och enskilda företagare själva skulle hitta investerare till sina projekt. Den digitala utvecklingen och sociala medier har dock på senare tid förbättrat möjligheten att skaffa finansiering genom så kallad crowd funding, vilket innebär att en stor grupp individer med små summor finansierar en verksamhet. Det tydligaste och enklaste exemplet på en finansiell intermediär som kan hjälpa till med omvandling är **banker**, eftersom kunder både sparar hos banker och lånar av dem. De pengar som kunder sätter in på bankkonton brukar kallas **bankinlåning**. Sparare sätter in pengar hos banker både för att hålla likvida medel för att kunna göra betalningar och för mer långsiktigt sparande.

De pengar som banker får in förmedlas i sin tur till hushåll och företag som behöver låna. Banker är specialister på att värdera och hantera kreditrisker hos de aktörer som de lånar ut till. Med en bank som mellanhand behöver en låntagare inte övertyga långgivaren om sin egen eller projektets kreditvärdighet utan det räcker med att övertyga banken. På motsvarande sätt behöver sparare inte bedöma varje låntagares kreditvärdighet, utan det räcker med att vara övertygad om att banken kan sköta sina åtaganden. Banker bidrar därmed till en effektivare förmedling av kapital i ekonomin.

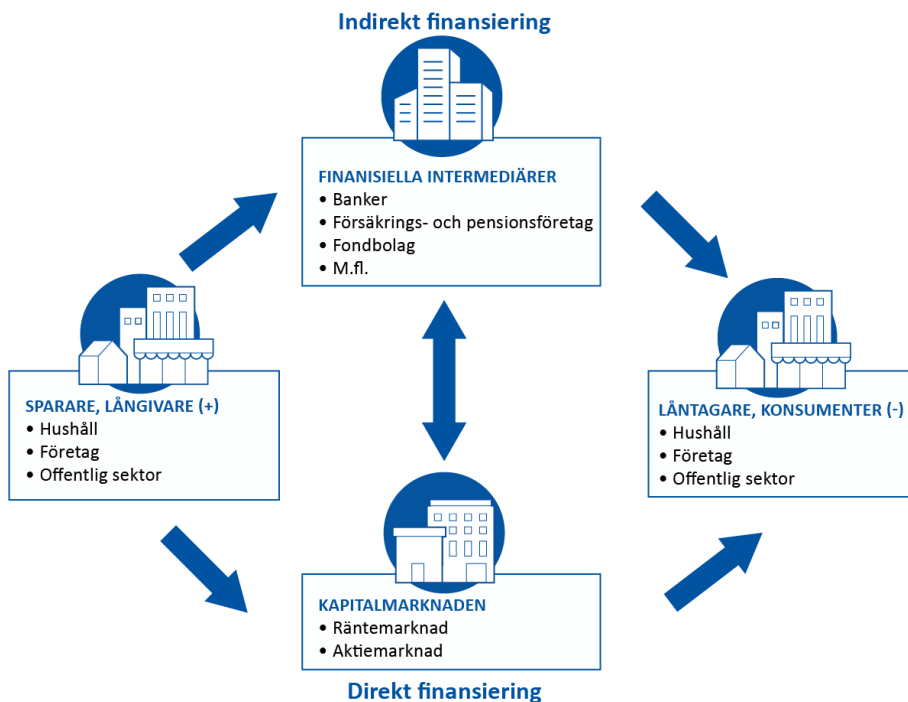
Utöver banker finns även andra finansiella intermediärer som på olika sätt bidrar till att kanalisera sparande till investeringar, men lyder under andra regelverk än banker. De bedriver därmed bankliknande verksamhet utan att vara just banker och brukar ibland benämnas **icke-banker** (non-bank financial institutions eller bara non-banks på engelska).² De kan till exempel vara **försäkrings- och pensionsföretag**, som förvaltar hushållens pensionssparande, eller **fondbolag**, som tillhandahåller och förvaltar de värdepappersfonder som hushållen investerar i. Hushåll som eftersträvar högre avkastning på sitt sparkapital än den ränta som bankinlåning ger kan till exempel köpa

---

² Traditionell bankverksamhet infattar att ge ut lån (krediter), ta emot insättningar (inlåning), samt att en bank även behöver vara anslutet till ett så kallat generellt betalningssystem.

andelar i sådana fonder. Som kollektiv förvaltar icke-bankerna stora finansiella tillgångar, och har därför stor betydelse för det finansiella systemet. Det finns även **riskkapitalbolag** (private equity firms på engelska) som investerar i företag som inte är noterade på börsen och vars del av kapitalförsörjningen till den reala ekonomin har ökat. I avsnittet Finansiella företag är viktiga mellanhänder i systemet beskriver vi de olika finansiella intermediärerna i det finansiella systemet närmare.

Diagram 1. Schematisk bild över kapitalförmedling i det finansiella systemet

Anm. Pilarna illustrerar schematiska flöden av finansiella medel i det finansiella systemet.

Källa: Riksbanken.

Det finns fler sätt att omvandla sparande till finansiering. Exempelvis kan det vara förmånligare för vissa företag att vända sig direkt till **kapitalmarknaden** för att skaffa finansiering, se Diagram 1. Omvänt hjälper denna marknad också både sparare och investerare att hitta intressanta placeringsmöjligheter. Kapitalmarknaden består av **kreditmarknaden**, eller **räntemarknaden** som den även kallas, och **aktiemarknaden**.

På räntemarknaden kan exempelvis stater, kommuner, banker och icke-finansiella företag ta upp lån genom att ge ut **obligationer** eller **penningmarknadsinstrument**. Dessa kan beskrivas som löpande skuldebrev som intygar att innehavaren har lånat ut pengar till utgivaren. Utgivaren betalar en ränta till innehavaren samt betalar tillbaka pengarna när lånet löper ut. En utgivare av sådana skuldebrev kallas för **emittent**. Skillnaden mellan obligationer och penningmarknadsinstrument är att obligationer ges ut med löptider om minst ett år, medan penningmarknadsinstrument löper på högst ett år. Löptiden beror bland annat på under hur lång tid emittenten behöver låna pengar. De som investerar på räntemarknaden är främst stora institutionella in-

vesterare som försäkrings- och pensionsföretag samt räntefonder. Vilken löptid investerare föredrar beror bland annat på hur stora risker de vill ta och under hur lång tid de vill placera sina pengar.

Aktiemarknaden är en annan viktig finansieringskälla för många företag. En aktie är en ägarandel i ett aktiebolag. De som äger företaget kan bjuda in fler att bli delägare genom att ge ut nya aktier och erbjuda dessa till försäljning i en så kallad nyemission. Man skiljer mellan privata och publika aktiebolag där endast publika aktiebolag får erbjuda sina aktier till handel på den öppna marknaden, till exempel genom att notera aktierna på en aktiebörs. Ett aktieinnehav har, till skillnad mot obligationer, inte ett på förhand bestämt återbetalningsvärde eller satt förfallodatum. Aktien är istället en evig tillgång där värdet på innehavet ges av den värdering som marknaden gör av företaget. Aktier är alltså inte en lika "säker" placering som obligationer, men kan å andra sidan ge högre avkastning än en fast ränta om företaget är framgångsrikt.³ I [Appendix](#) kan du hitta mer ingående information om de olika finansiella marknaderna.

Företag och hushåll får oftast tillgång till kapitalmarknaden genom att de ger en bank eller ett **värdepappersbolag** som har tillstånd att bedriva handel med värdepapper i uppdrag att köpa eller sälja värdepapper för deras räkning (läs mer i avsnittet [Värdepappersinstitut](#)). Det är också dessa aktörer som hjälper emittenter att emittera sådana värdepapper på de finansiella marknaderna. När värdepapper emitteras säger man att de ges ut på **förstahandsmarknaden** eller **primärmarknaden**. När värdepappret sedan köps och säljs vidare görs det på **andrahandsmarknaden** eller **sekundärmarknaden**. Ju fler som följer, analyserar och handlar med ett värdepapper på andrahandsmarknaden desto effektivare bestäms priset, vilket i sin tur ger bättre förutsägbarhet och gynnar prisbildningen på förstahandsmarknaden.

Handeln blir också både tryggare och effektivare om den är standardiserad i stor utsträckning med internationella regler och branschstandarder för den finansiella infrastrukturen. Till denna infrastruktur hör företag som administrerar börser och andra handelsplatser och aktörer som registrerar transaktioner eller går in som **centrala motparter** i dessa.⁴ Det finns även intermediärer som agerar så kallade **marknadsgaranter** – ofta större banker – vilket innebär att de tar på sig rollen att ställa köp- och säljpriser på vissa typer av finansiella instrument för att underlätta handeln. Dessutom finns det kreditvärderingsföretag som har specialiserat sig på att ge kreditbetyg på låntagare samt enskilda värdepapper.

---

³ Även obligationer kan innebära en risk för investeraren, t.ex. risken att utgivaren av obligationerna går i konkurs innan kreditbeloppet hunnit återbetalas.

⁴ Läs mer om centrala motparter och andra företag som är viktiga för den finansiella infrastrukturen i avsnittet [Finansiell infrastruktur möjliggör betalningar](#).

Att hantera risker

Det finansiella systemet hjälper även aktörerna att hantera de olika risker de är utsatta för. Hushållen kan exempelvis behöva skydda sig mot villabränder, stölder eller olycksfall med hjälp av skadeförsäkringar som försäkringsbolagen säljer. De kan också behöva säkra sin försörjning efter pensioneringen eller trygga efterlevandes försörjning om någon i hushållet skulle avlida i förtid genom att teckna liv- och pensionsförsäkringar.

Fondbolagen är ett exempel på intermediärer som hjälper hushållen att förvalta sitt sparande på ett effektivt sätt. Genom att skapa portföljer av värdepapper, som brukar kallas värdepappersfonder, och därmed sprida (eller diversifiera) sitt innehav mellan flera olika värdepapper kan fondbolagen minska riskerna jämfört med ett innehav av endast ett eller ett fåtal värdepapper. Det finansiella systemet bidrar alltså inte bara till att förmedla kapital utan även till en effektivare riskhantering.

Många företag behöver även skydda sig mot specifika ekonomiska risker. För vissa icke-finansiella företag kan det exempelvis handla om att skydda sig mot oönskade förändringar i råvarupriser eller valutakurser och finansiella företag som finansierar sig på den globala värdepappersmarknaden behöver ofta skydda sig mot ränte- och valutakursrisker. På de finansiella marknaderna kan företag därför handla med speciella kontrakt som är konstruerade för att hantera sådana risker, så kallade **derivatkontrakt**. Till sådana derivatkontrakt hör exempelvis optioner, swappar och terminer. Du hittar mer information om derivatmarknaden i [FAKTA – Derivat](#).

Det finansiella systemet är stort och starkt sammankopplat

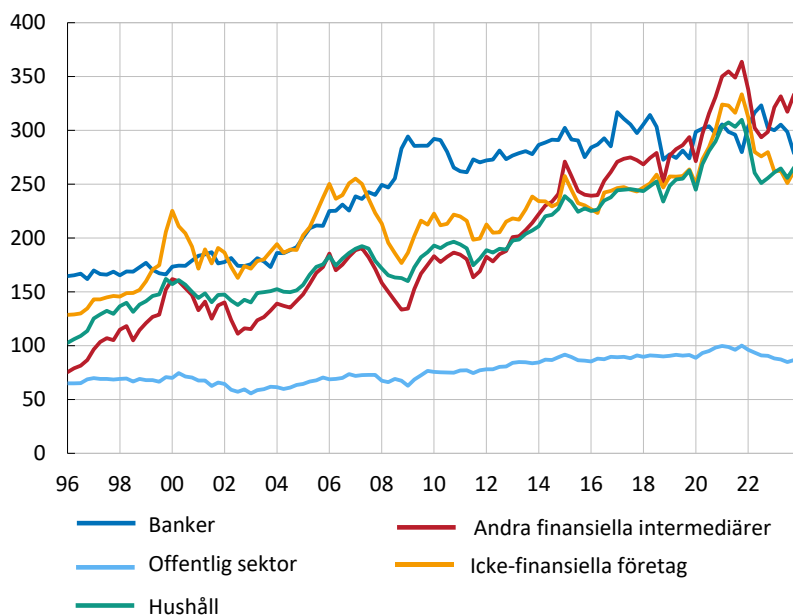
Summerar man tillgångarna i det svenska finansiella systemet, i form av exempelvis betalningsmedel och finansiella fordringar, för ekonomins alla sektorer uppgick de i slutet av 2023 till cirka 80 000 miljarder kronor. Det motsvarar ungefär 12 gånger Sveriges årliga BNP. I Diagram 2 framgår det hur stora tillgångarna är för de olika sektorerna och hur de har utvecklats över tid. Ungefär hälften av de finansiella tillgångarna innehas av de reala sektorerna, alltså hushåll, icke-finansiella företag och den offentliga sektorn, det vill säga staten och kommunerna. Hälften innehas av de finansiella intermediärerna.⁵

---

⁵ Den kapitalförmedling som sker mellan de reala aktörerna med hjälp av intermediärerna i det finansiella systemet ger upphov till en viss typ av redovisningsmässig dubbelräkning när man ser till finansiella tillgångar. Till exempel när ett hushåll tar ett banklån räknas de pengar de får insatta på sitt bankkonto som en finansiell tillgång (så länge de inte spenderar pengarna) för hushållet, och lånet räknas som en finansiell skuld. Samtidigt räknas lånet som en finansiell tillgång på bankens balansräkning.

Diagram 2. Svenska sektorers finansiella tillgångar i relation till BNP

Procent

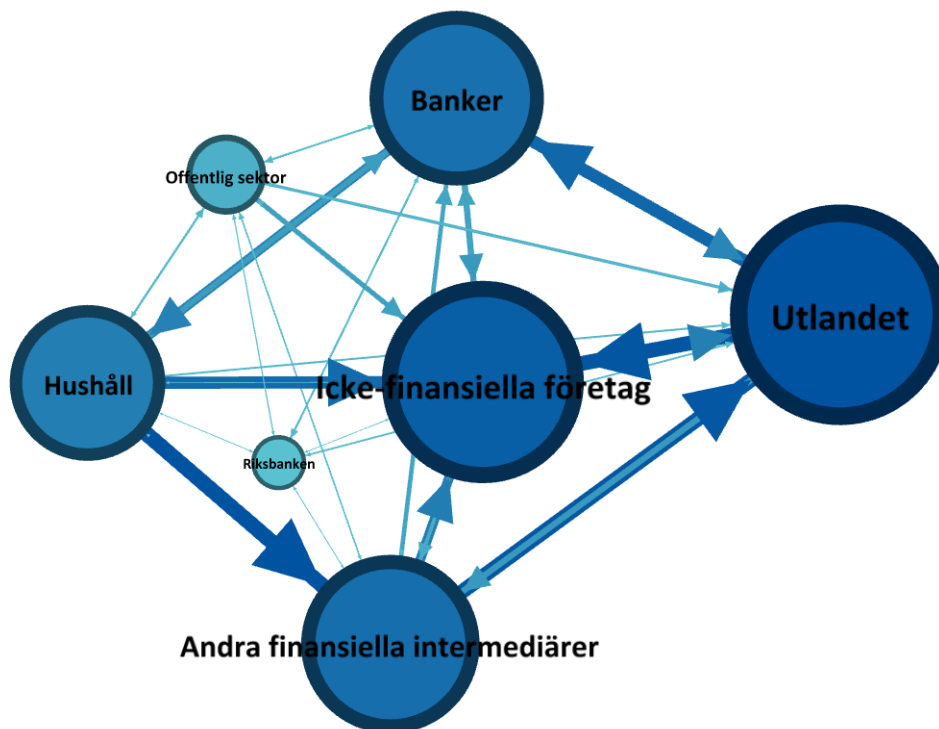

Anm. Tillgångar till marknadsvärde. Koncernlån netto är inkluderade. Hushållens finansiella tillgångar inkluderar inte bostadsrätter och fritidshus i utlandet. "Banker" avser monetära finansinstitut (MFI:er) bestående av banker, kreditmarknadsföretag m.fl.

Källa: SCB.

Aktörerna i det finansiella systemet är sammankopplade via en rad olika kanaler. I Diagram 3 kan du se vilka kopplingar som uppkommer mellan aktörerna när en tillgång i en sektor är exponerad mot en annan sektor. Exempelvis avser pilen från "hushåll" till "banker" de tillgångar som hushållen håller hos bankerna, bland annat sitt sparande. Omvänt avser en pil i motsatt riktning, från "banker" till "hushåll", de fodringar som bankerna har på hushållen, bland annat för bolån. Pilarnas tjocklek indikerar hur starkt sammankopplade aktörerna är med varandra genom de olika typerna av finansiella exponeringar.

Diagram 3. Det svenska finansiella systemet i en nätverksgraf

Anm. Figuren avser data per 2023-12-31. Pilar representerar tillgångar till marknadsvärde hos en sektor som är exponerad mot en annan sektor. T.ex. pilen från hushåll till banker betyder hushållens tillgångar som de håller hos banker. Storleken och färgen på pilen indikerar storleken på tillgångarna. Storlek och färg på noderna indikerar totala finansiella tillgångar hos en sektor (beräknat som summan av alla pilarna som pekar ut från en nod). Sektorerna har samma uppdelning som i Diagram 2.

Källa: SCB.

I takt med att det finansiella systemet vuxit har länkarna mellan aktörerna blivit starkare. Diagram 2 visar hur de finansiella tillgångarna hos olika sektorer har utvecklats över tid. En tydlig trend är den starka tillväxten hos de så kallade icke-bankerna, det vill säga de finansiella företag som bedriver bankliknande verksamhet utan att vara just banker, som försäkrings- och pensionsföretag och fondbolag (benämns som "andra finansiella intermediärer" i diagrammet och figuren ovan). De har nu ungefär lika stora finansiella tillgångar som bankerna. Tillväxten kan bland annat förklaras av att värdet på vissa finansiella tillgångar, som aktier, ökat väsentligt. Eftersom icke-bankerna är sammanlänkade med bankerna genom flera kanaler har deras tillväxt även bidragit till att stärka kopplingarna i det finansiella systemet. Utlandet har även en väldigt stor betydelse för det svenska finansiella systemet, vilket tydligt framkommer i figuren ovan. Globaliseringen har gjort att svenska och utländska finansiella aktörer och marknader blivit allt mer sammankopplade (läs mer om utlandets betydelse längre ner).

Men de typer av exponeringar som illustreras i Diagram 2 och Diagram 3 ger inte hela bilden av storlekarna och sammanlänkningarna i det finansiella systemet. En hel del kontraktuella förbindelser, som lämnade garantier och vissa typer av derivat, kan också ge upphov till stora flöden men de tas inte upp i aktörernas balansräkningar fullt ut och är därför svårare att kartlägga.

Derivatmarknaden kopplar samman aktörer i det finansiella systemet på ett komplext sätt, men det är svårt att bedöma hur starka de kopplingarna är eftersom värdena på derivatmarknaden går att mäta på olika sätt. I så kallade nominella belopp på utestående derivatkontrakt uppgår den svenska derivatmarknaden till cirka 100 000 miljarder kronor, vilket motsvarar ungefär 16 gånger Sveriges BNP. Det nominella beloppet kan dock vara förhållandevis stort, samtidigt som mängden pengar som faktiskt byter händer är betydligt mindre. Det gör det svårt att kvantifiera storleken på derivatmarknaden på ett meningsfullt sätt.⁶

Utlandets stora betydelse

Utlandet har också en väldigt stor betydelse för hur det svenska finansiella systemet ser ut och utvecklas. Faktum är att alla delar av det svenska systemet är nära sammanlänkade med internationella aktörer och finansmarknader, och globaliseringen gör att utlandets betydelse fortsätter att öka.

Till att börja med sker en stor del av svenska företags verksamhet utanför Sveriges gränser. Exempelvis går ungefär en fjärdedel av de svenska storbankkoncernernas utlåning till utländsk allmänhet. Svenska banker finansierar sig även till stor del genom att ge ut räntebärande värdepapper i utländsk valuta. Även svenska livförsäkrings- och tjänstepensionsföretag – som förvaltar en stor del av hushållens pensionssparande – placerar en stor del, cirka en tredjedel, av sina finansiella tillgångar i utlandet.⁷

Dessutom är utländska aktörer i hög grad aktiva i Sverige. Till exempel har utlandsägda banker gett ut ungefär en femtedel av de svenska bolånen och en väsentlig andel, cirka en fjärdedel, av de svenska icke-finansiella företagens lån kommer från utländska aktörer eller utlandsägda banker. Utländska aktörer äger också stora delar av svenska räntebärande värdepapper och aktier. Exempelvis äger utländska aktörer 60 procent av de räntebärande värdepapper som getts ut av svenska banker och nästan 40 procent av deras noterade aktier. Det utländska ägandet av räntebärande värdepapper och noterade aktier som getts ut av svenska icke-finansiella företag är till och med något större. Utländska aktörer bidrar även till Sveriges statsfinanser genom att de äger drygt 20 procent av de obligationer och certifikat som getts ut av svenska staten.⁸

---

⁶ Läs mer om derivatmarknaden i [FAKTA – Derivat](#).

⁷ Att försäkrings- och pensionsföretagen investerar i utländska tillgångar bidrar till att bankerna finansierar sig i utländsk valuta då försäkrings- och pensionsföretagen efterfrågar utländsk valuta från bankerna i valutaswappar, vilka de vill ingå för att motverka valutarisk. Läs mer om detta i avsnittet [Länkar mellan kapitalförvaltare och banker](#).

⁸ I *utländska aktörer* ingår även svenska bankers utlandsregistrerade investeringsfonder.

Den svenska derivatmarknaden är också nära sammanlänkad med derivatmarknader i andra länder. Det framgår inte minst av att svenska aktörer ingår de flesta av sina derivatkontrakt med motparter i utlandet.⁹

Betalningar och finansiell infrastruktur är också långt ifrån begränsade till Sveriges gränser. Tvärtom är utlandsbetalningar en av de största posterna i Riksbankens betalningssystem RIX, det vill säga betalningar i svenska kronor som går till eller från en svensk bank som är korrespondentbank för en utländsk bank. Den svenska korrespondentbanken agerar i det fallet som en mellanhand till den utländska banken som inte är deltagare i RIX.

Riksbanken använder sig dessutom av den tekniska plattformen TIPS (Target Instant Payment Settlement) som är det europeiska systemet för omedelbara betalningar. Riksbanken har byggt sitt betalningssystem för omedelbara betalningar på deras plattform. Det säger något om hur integrerade olika länders betalsystem är. Det finns även utländska finansiella infrastruktursystem i Sverige. Till exempel clearar nederländska Cboe Clear Europe (tidigare EuroCCP), brittiska LCH Ltd och schweiziska SIX x-clear aktier och andra finansiella instrument på den svenska marknaden.

Globaliseringen av de finansiella marknaderna gör det också nödvändigt för myndigheter i olika länder att samordna sin reglering och tillsyn. Många av de olika regler som de finansiella aktörerna måste följa i Sverige är till exempel baserade på lagar som har antagits på EU-nivå. Svenska myndigheter deltar även i ett stort antal internationella organisationer och forum som bland annat arbetar för monetär och finansiell stabilitet (läs mer i [FAKTA – Regelverk sätter ramar och spelregler för det finansiella systemet](#)).

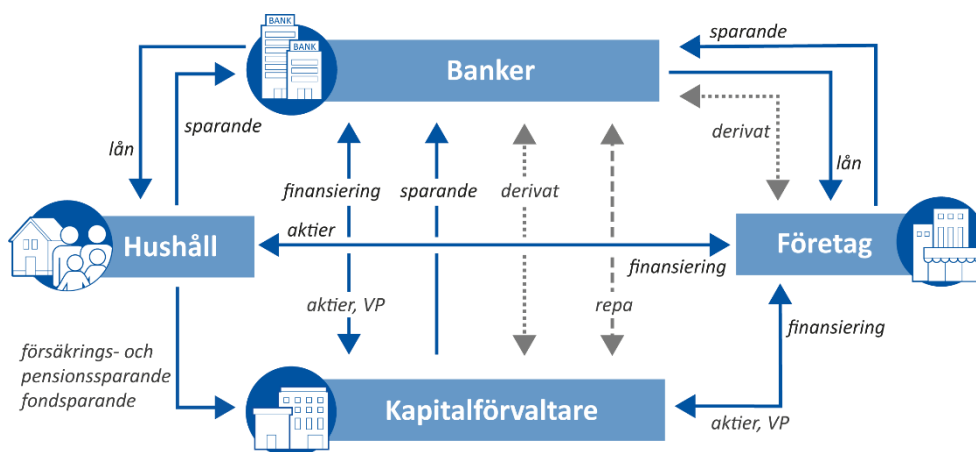
⁹ Läs mer i [Den svenska derivatmarknaden \(riksbank.se\)](http://riksbank.se).

1 Den reala ekonomins behov av finansiella tjänster

Det svenska finansiella systemet är stort och aktörerna i det är nära sammankopplade. I kommande kapitel kommer vi att beskriva de olika aktörerna, hur stora de är samt reda ut hur kopplingarna mellan dem ser ut och varför de uppkommer. Utgångspunkten i detta kapitel är att olika reala aktörer i samhället – som hushåll, icke-finansiella företag och den offentliga sektorn – behöver en mängd olika finansiella tjänster. Deras behov och hur de agerar utifrån dem påverkar hur det finansiella systemet ser ut.

När hushåll, företag och den offentliga sektorn, det vill säga staten och kommunerna, vill spara och låna finns det finansiella intermediärer av olika slag som förmedlar den typen av tjänster. För att kunna uppfylla behoven från sina kunder, skapa vinst för sina ägare och följa de regler som myndigheterna ställer behöver intermediärerna interagera med andra aktörer i det finansiella systemet. I Diagram 4 nedan kan du översiktligt se hur kapital och transaktioner går mellan dessa olika aktörer, vilket ger en uppfattning om hur omfattande kopplingarna mellan dem är.

Diagram 4. Kopplingar i det finansiella systemet med hushållen och företagen som utgångspunkt

Anm. Schematisk bild. "VP" står för emitterade värdepapper. "Sparande" avser insättningar (inlåning) i banker. Reala tillgångar är exkluderade. Flöden och sammanlänknings som uppkommer genom olika typer av betalningar och transaktioner tas upp i avsnittet [Finansiell infrastruktur möjliggör betalningar](#).

Källa: Riksbanken.

I detta kapitel utgår vi ifrån de behov de reala aktörerna har av finansiella tjänster – det vill säga **efterfrågan**. Samtidigt är det viktigt att lyfta fram att även det **utbud** av tjänster som finansiella aktörer erbjuder har en stor påverkan på det finansiella systemet. Finansiella företag försöker ständigt utveckla och bredda sina produktutbud genom tekniska innovationer inom finanssektorn (Läs mer i [FAKTA – Fintech](#)). Det kan i bästa fall leda till effektivare tjänster och bättre konkurrens, vilket i regel gynnar konsumenten. Men en del innovationer riskerar snarare att urholka konsumentskyddet eller skapa andra problem om nödvändiga regelverk ännu inte hunnit komma på plats.

1.1 Hushållen

De svenska hushållens totala finansiella tillgångar uppgick vid slutet av 2023 till drygt 16 000 miljarder kronor, se Diagram 5. Det motsvarar cirka 250 procent av Sveriges årliga BNP. Hushållen sparar på olika sätt och kommer därför i kontakt med en rad aktörer som erbjuder olika spartjänster. Hushållen kan till exempel sätta in pengar på banken och ta ut dem plus en ränta vid ett senare tillfälle, vilket ur bankens perspektiv kallas för ”inlåning”. Av de svenska hushållens finansiella tillgångar utgörs 16 procent av sådant sparande. Men hushållen kan också placera pengar i aktier och fonder, vilket utgör en tredjedel av deras totala sparande. Genom att köpa en eller flera aktier blir ett hushåll delägare i ett företag, och kommer då även i kontakt med banker eller värdepappersbolag som agerar mäklare. En stor del av hushållens sparande förvaltas även av olika kapitalförvaltare. Drygt en tredjedel av sparandet utgörs av kollektivt pensionssparande inom tjänste- och premiepensionssystemen.^{10, 11} Utöver det är knappt 10 procent privat försäkringssparande. Hushållen tecknar även skadeförsäkringar eller livförsäkringar för att gardera sig mot olika slags risker, där en livförsäkring kan ses som en typ av sparande.¹²

Diagram 5 visar att värdet på hushållens finansiella tillgångar – det vill säga värdet på både deras befintliga tillgångar och nytt sparande i olika tillgångar – har ökat väsentligt i absoluta tal de senaste decennierna. Av Diagram 6 framgår att värdet på tillgångarna även har ökat i relation till BNP. Det framgår tydligt i Diagram 5 att tillväxten har följt utvecklingen av borsindex, vilket beror på att en stor del av tillgångarna är placerade i olika fonder och aktier, antingen direkt av hushållen själva eller indirekt genom att kapitalförvaltare har placerat hushållens pensionssparande. Hushållens nysparande har däremot legat ganska stabilt över åren på några procentenheter av BNP.¹³

¹⁰ Hushållen har även en fordran på framtida pensionsutbetalningar inom det statliga inkomstpensionssystemet på över 10 200 miljarder kronor. Läs mer i avsnittet om inkomst- och premiepension i avsnittet [Offentlig sektor](#). Hushållen kan även spara i reala tillgångar så som investeringar i hus eller tomtmark.

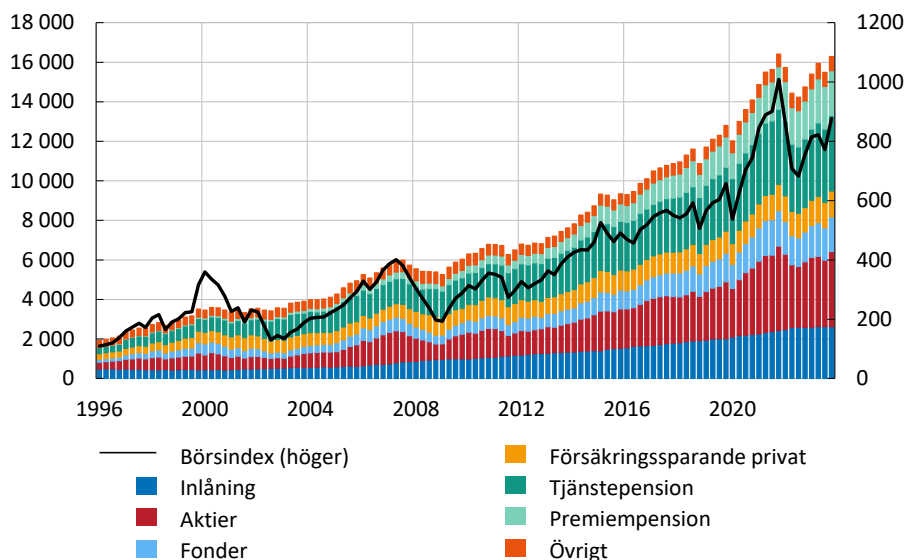
¹¹ Det svenska pensionssystemet är stort jämfört med andra länders. När det gäller totala tillgångar i fonderade pensionsfonder (fonder som investerar tillgångar för att täcka pensionsåtaganden i framtiden) är Sverige det åttonde största OECD-landet, trots att Sverige sett till BNP ligger på plats 13, se [Funded Pensions Indicators \(oecd.org\)](#). Buffertfonder inom sociala trygghetssystem, såsom de statliga svenska AP-fonderna, är inte inkluderade i denna jämförelse. Även inom detta område ligger Sverige över genomsnittet, se [Public Pension Reserve Funds' Statistics \(oecd.org\)](#) (data ej uppdaterad sedan 2009).

¹² Läs mer om försäkrings- och pensionsföretag i avsnittet [Kapitalförvaltare](#). Vid utgången av 2023 var försäkringstekniska avsättningar för skadeförsäkring och övriga livförsäkringsförmåner drygt 180 miljarder kronor.

¹³ I december 2023 uppgick hushållens årliga nettosparande till 8 procent av BNP.

Diagram 5. Hushållens finansiella tillgångar och börsindex

Miljarder kronor; index

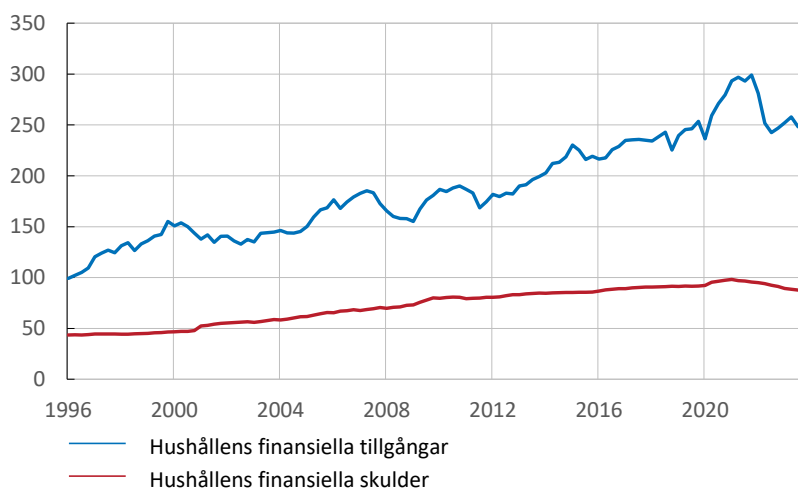

Anm. Bostadsrätter och semesterhus utomlands som SCB definierar som en finansiell tillgång har exkluderats. Börsindex avser OMX Affärsvärldens generalindex.

Källa: SCB och Macrobond.

Diagram 6. Hushållens finansiella tillgångar och skulder, som andel av BNP

Procent

Anm. Bostadsrätter och semesterhus utomlands som SCB definierar som en finansiell tillgång har exkluderats.

Källa: SCB.

Av hushållens finansiella tillgångar är uppskattningsvis drygt en femtedel, cirka 3 600 miljarder kronor, placerade i utländska tillgångar.¹⁴ Av deras direkta aktiesparande är

¹⁴ En del av hushållens finansiella tillgångar är svenskgregerade men investeras utomlands. Hur mycket detta utgör är uppskattat genom att använda andelen av totala finansiella tillgångar som är placerade utomlands för investeringsfonder, försäkringsbolag och pensionsinstitut (källa andelar: SCB).

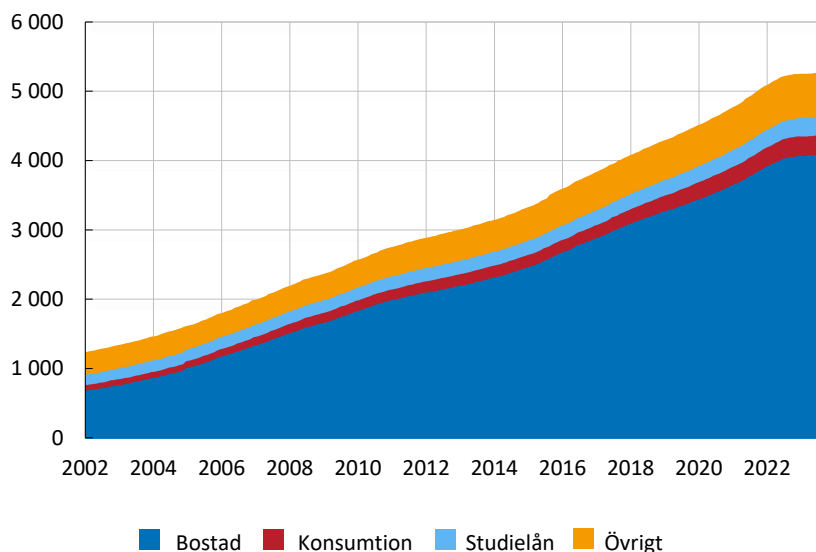

5 procent utlandsregistrerat medan uppskattningsvis 64 procent av fondsparandet är investerat i utländska tillgångar. Försäkrings- och pensionsföretagen placerar också en stor del av hushållens besparingar i utländska tillgångar. I dagsläget är cirka 30 procent av deras totala finansiella tillgångar placerade i utlandet.¹⁵ Detta betyder att en stor del av svenska hushålls kapital flödar ut ur det svenska finansiella systemet.

Hushållen lånar även pengar, och det är vanligt att hushåll har både ett sparande och lån samtidigt. Det beror bland annat på att de vill ha tillgång till likviditet om något oförutsägbart skulle hända. Vid slutet av 2023 hade hushållen lån på totalt drygt 5 000 miljarder kronor, vilket är något lägre än Sveriges årliga BNP, se Diagram 6. I huvudsak lånar hushållen för att kunna investera i bostäder – 79 procent av lånen gick till detta ändamål, se Diagram 7. Men hushållen lånar även för att konsumera och för att finansiera andra större köp samt tar studielån. Främst är det banker som hushållen lånar pengar hos men till viss del även från andra typer av finansiella företag som får ge krediter. Vem ett hushåll lånar av beror bland annat på vilken typ av lån det handlar om, eftersom företagen ofta har en viss inriktning och erbjuder olika typer av finansiella tjänster.¹⁶

Diagram 7. Hushållens lån uppdelat på ändamål

Miljarder kronor

Anm. Lån till bostad, konsumtion och övrigt inkluderar lån från monetära finansinstitut (MFI:er), som omfattar banker och kreditmarknadsföretag m. fl., till och med 2017. Från och med 2018 inkluderas även lån från bostadskreditinstitut. I kategorin "Övrigt" ingår exempelvis lån med jordbruksfastigheter eller bilar som säkerhet.

Källa: SCB.

¹⁵ Mer ingående detaljer om deras investeringar beskrivs i avsnittet [Kapitalförvaltare](#).

¹⁶ Till exempel är vissa aktörer främst fokuserade på att ge ut bolån mot säkerhet medan andra främst ger ut konsumtionslån utan säkerhet. Läs mer om detta i avsnittet [Banker och andra företag med ut- och inlåningsverksamhet](#).

Hushållens tillgångar är ojämnt fördelade

Hushållssektorns sammanlagda finansiella tillgångar är inte jämnt fördelade mellan enskilda hushåll och tyvärr finns det i dagsläget ingen statistik i Sverige som visar hur fördelningen av hushållens tillgångar och skulder ser ut. Tidigare data och partiella studier tyder dock på att fördelningen av tillgångarna är ojämnt fördelade mellan hushållen. En studie finner att den är mycket skev och att en stor andel hushåll har små likvida tillgångar, även i relation sin disponibla inkomst.¹⁷ Svenskarnas skulder är även höga i förhållande till deras inkomster och skuldsättningen är hög jämfört med andra europeiska länder.¹⁸ Det betyder att många hushåll har små buffertar som de skulle kunna använda om de förlorar inkomst eller får oväntade utgifter.

De finansiella intermediärer som hushållen kommer i kontakt med sammanlänkas i sin tur genom flera kanaler

Hur hushållen sparar och lånar har betydelse för de finansiella aktörerna. Att hushållens totala inlåning på cirka 2 600 miljarder kronor är betydligt mindre än deras lån på cirka 5 000 miljarder kronor gör till exempel att bankerna inte enbart kan finansiera lånen med inlåning, utan de måste finansiera sig på andra sätt. Det gör de framför allt genom att ge ut räntebärande värdepapper som obligationer och bankcertifikat.¹⁹ En del av dem köps av svenska finansiella företag, till exempel olika typer av kapitalförvaltare och andra banker, och en del köps av utländska sådana aktörer. Att kapitalförvaltare investerar i bankernas räntebärande värdepapper betyder samtidigt att hushållen indirekt finansierar bankerna på fler sätt än genom inlåningen, genom att de investerar i fonderna som kapitalförvaltarna erbjuder.

Förutom att kapitalförvaltarna köper bankernas värdepapper finns det fler länkar mellan bankerna och kapitalförvaltarna, vilket du kan se översiktligt i Diagram 4 ovan. Försäkrings- och pensionsföretagen, som förvaltar en stor del av hushållens pensionssparande, är till exempel betydelsefulla ägare av de svenska bankernas aktier och de har även en del inlåning i bankerna. Flera större bankkoncerner har dessutom försäkringsbolag som dotterbolag i sin bolagsstruktur. De kopplas även samman genom att de ingår olika derivat- och repokontrakt med varandra. Försäkrings- och pensionsföretagen använder sig bland annat av så kallade valutaswappar för att minska den valutarisik som uppstår när de investerar i utländska tillgångar. För att bankerna ska kunna erbjuda sådana derivat behöver de först få tillgång till utländsk valuta genom att låna på de globala finansiella marknaderna. Det finns alltså en viss rundgång i det finansiella systemet där en stor del av hushållens kapital investeras utomlands av kapitalförvaltare samtidigt som svenska banker finansieras av utländska investerare.^{20, 21}

---

¹⁷ Källa: [FI-analys 28: Svenska hushålls likvida tillgångar](#)

¹⁸ Källa: [Svenskar har höga skulder jämfört med andra européer \(scb.se\)](#).

¹⁹ Det finns flera skäl till att bankerna finansierar sig med marknadsfinansiering. Detta, och fördelningen av typer av investeringar i bankernas emitterade värdepapper, beskrivs närmare i avsnittet [Banker och andra företag med ut- och inlåningsverksamhet](#).

²⁰ Läs även [Ekonomisk kommentar: Det kollektiva pensionssparandets betydelse i det svenska finansiella systemet \(riksbank.se\)](#).

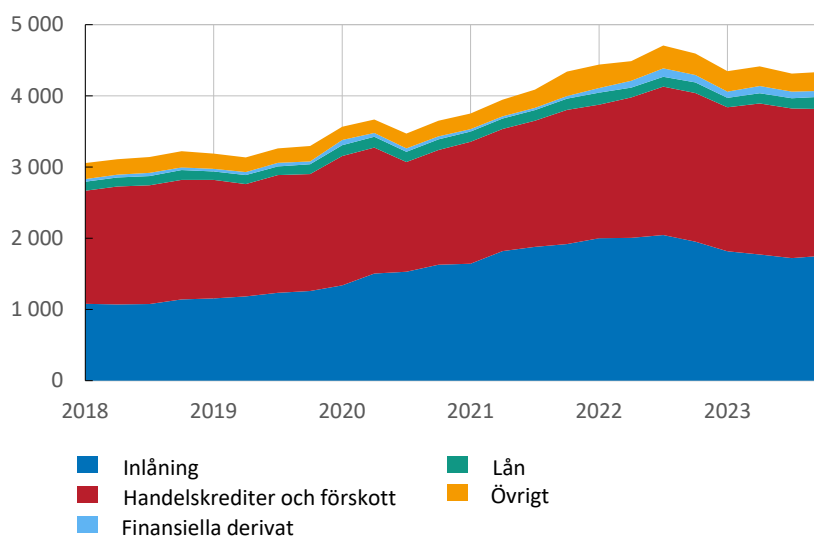
²¹ Se en mer ingående beskrivning av sammanlänkningarna i avsnittet [Länkar mellan kapitalförvaltare och banker](#).

1.2 Icke-finansiella företag

Företagens finansiella tillgångar uppgick till drygt 4 000 miljarder kronor vid slutet av 2023 om man bortser från deras aktieäggande. Det motsvarar cirka 70 procent av BNP. Knappt hälften av detta sparar de hos bankerna i form av inlåning för att kunna använda till framtida utgifter och investeringar, se Diagram 8. Den andra hälften består av handelskrediter och förskott. Förutom dessa finansiella tillgångar ägde företagen även aktier värda cirka 12 000 miljarder kronor vid slutet av 2023, vilket motsvarar cirka 200 procent av BNP.²²

Diagram 8. Icke-finansiella företagens finansiella tillgångar

Miljarder kronor

Anm. Avser svenska icke-finansiella företag, inklusive bostadsrättsföreningar. "Lån" inkluderar koncernlån netto. Exklusive aktiekapital.

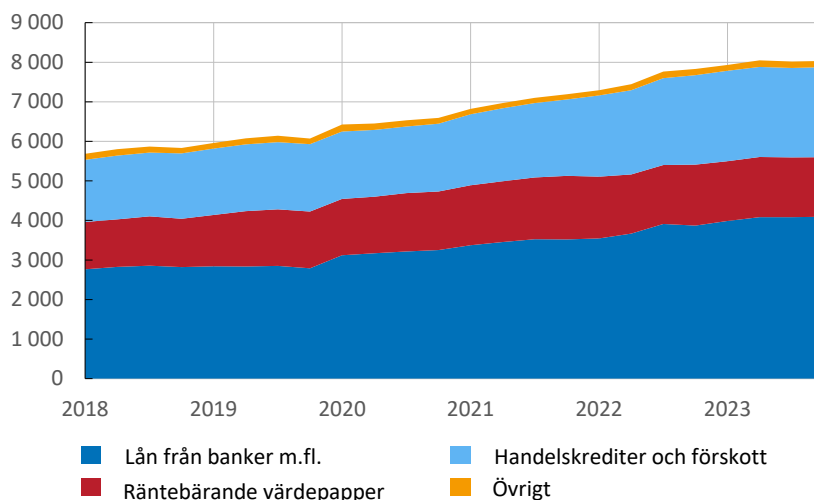
Källa: SCB.

Företagen behöver finansiering för att kunna göra investeringar och driva sina verksamheter. Den typ av finansiering som de måste betala ränta på kallas räntebärande skuld och uppgick till drygt 5 500 miljarder kronor vid slutet av 2023. Det motsvarar knappt Sveriges årliga BNP. Av detta var 4 000 miljarder kronor lån från banker och andra långivare och 1 500 miljarder utgivna räntebärande värdepapper, se Diagram 9.

²² Företagen har även reala tillgångar som byggnader, lager och maskiner. I detta kapitel avser benämningen *företag* endast icke-finansiella företag. Olika typer av finansiella företag beskrivs i avsnittet [Finansiella företag är viktiga mellanhänder i systemet](#).

Diagram 9. Icke-finansiella företagens skulder

Miljarder kronor

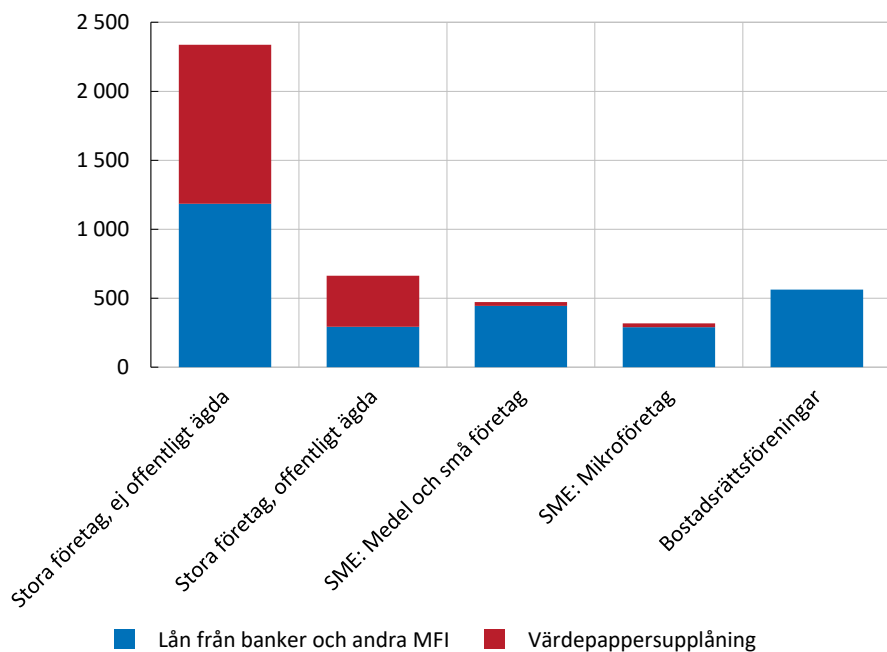
Anm. Avser svenska icke-finansiella företag, inklusive bostadsrättsföreningar. "Lån från banker m.fl." inkluderar koncernlån netto. Exklusive aktiekapital.

Källa: SCB.

Hur företagen finansierar sin verksamhet skiljer sig åt beroende på hur stora de är och i vilken bransch de verkar. Stora företag tar lån från banker och andra långivare i ungefär samma skala som de får finansiering genom att emittera räntebärande värdepapper medan medelstora och små företag framför allt har lån, se Diagram 10. Högst andel värdepappersupplåning har företag som är verksamma inom energi- och vattenförsörjning, viss industri- och fastighetsverksamhet samt vissa tjänstenärings, se Diagram 11. Sett till volym dominerar fastighetsföretagen värdepappersupplåningen. Företag inom bygg, handel, hotell och resor tar istället främst upp lån för att finansiera sin verksamhet.

Diagram 10. Icke-finansiella företagens upplåning, storleksfördelning

Miljarder kronor

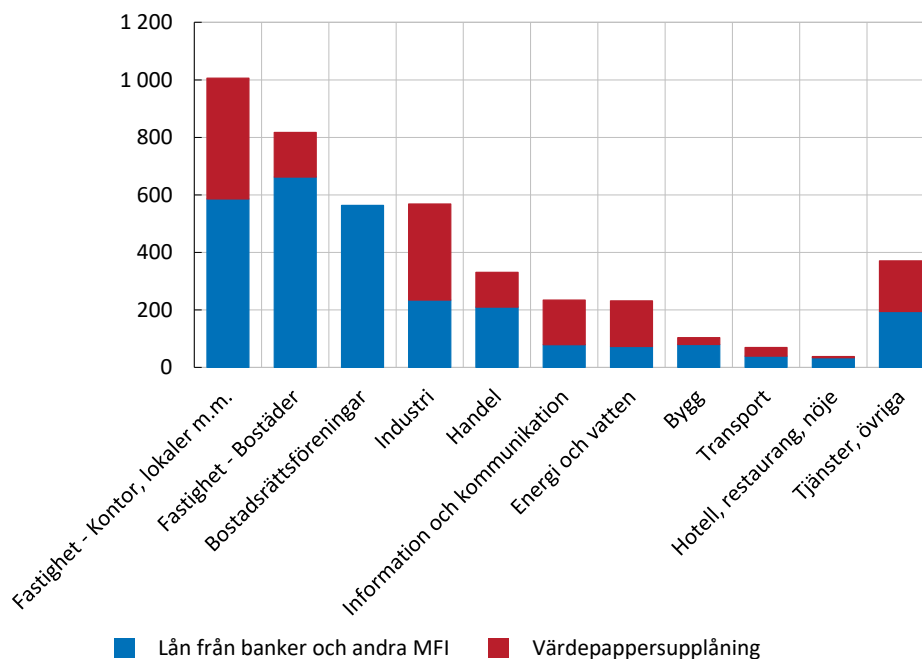

Anm. Utestående belopp per 2023-12-31. Lån och värdepappersemissioner i alla valutor till svenska icke-finansiella företag, nominellt värde. Storleksindelningen utgår från EU-kommissionens rekommendation (2003/361/EG), där kombinationen av antal anställda, omsättning och tillgångar påverkar storleksklassificeringen.

Källa: SCB och Riksbanken.

Diagram 11. Icke-finansiella företagens upplåning, branschfördelning

Miljarder kronor

Anm. Utestående belopp per 2023-12-31. Lån och värdepappersemissioner i alla valutor till svenska icke-finansiella företag, nominellt värde.

Källa: SCB och Riksbanken.

Företagens lån kommer mestadels från finansiella företag, främst banker som står för över 70 procent av lånevolymen, men även övriga finansiella företag bidrar till viss del. Därutöver kommer lånen främst från kommuner och regioner samt från utländska långivare.²³

De räntebärande värdepapper som företagen ger ut är främst företagsobligationer men även till viss del företagscertifikat. Certifikaten har kortare löptider, upp till ett år, och obligationerna har längre löptider. Stora svenska företag med hög kreditvärdighet (eng. investment grade) står för huvuddelen av emissionsvolymerna på företagsobligationsmarknaden. De senaste åren har dock allt fler företag valt att emittera obligationer, även mindre företag med lägre kreditvärdighet (eng. high yield). Som en följd av det har även andelen emissioner från företag utan kreditbetyg ökat kraftigt. En bidragande orsak kan vara det låga ränteläget som följde efter finanskrisen, vilket gjorde att avkastningen blev lägre i absoluta tal och ökade investerarnas efterfrågan på mer riskfyllda tillgångar, samt att priset för värdepappersfinansiering blev mer fördelaktigt jämfört med priset för banklån.

Det är främst utländska aktörer som investerar i de räntebärande värdepapper som företagen emitterat, följt av svenska fonder och svenska försäkrings- och pensionsföretag, se Diagram 12. Riksbanken ägde 0,4 procent av värdepapperna vid slutet av

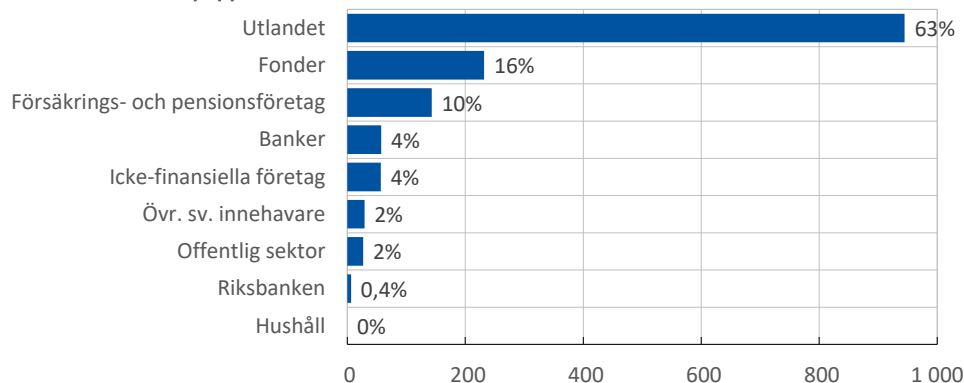
²³ Banker avser här monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige så som banker och kreditmarknadsföretag. Lån från kommuner och regioner avser till exempel lån till kommunalt eller statliga ägda aktieföretag.

2023, efter att ha köpt företagsobligationer och företagscertifikat mellan september 2020 och december 2022 för att lindra coronapandemins effekter på den svenska ekonomin.^{24, 25}

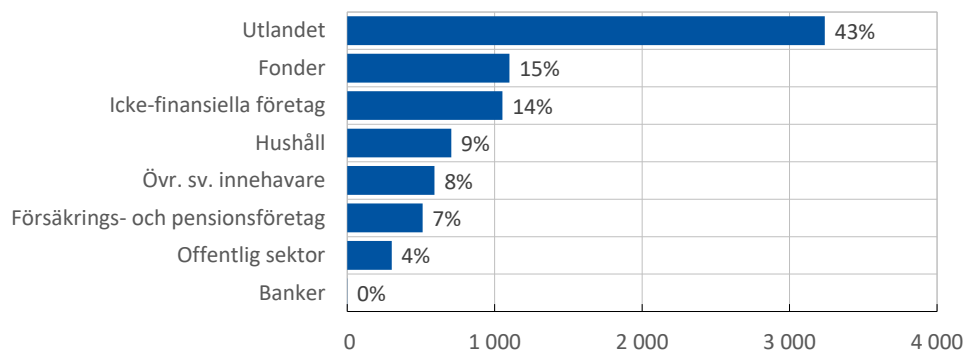
Diagram 12. Innehavare av företagens emitterade räntebärande värdepapper och noterade aktier

Miljarder kronor och procent

Emmitterade värdepapper

Noterade aktier

Anm. Avser ställning per 2023-12-31 för svenska icke-finansiella företag. "Banker" avser monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige som innefattar banker och kreditmarknadsföretag.

Källa: SCB och Riksbanken.

Företag finansierar sig också med aktiekapital. Marknadsvärdet på företagens utestående aktier uppgick i slutet av 2023 till drygt 21 000 miljarder kronor, vilket motsvarar cirka 340 procent av BNP. Av detta var en dryg tredjedel noterade aktier och resten onoterade.²⁶ Utländska aktörer står för den största andelen av investeringarna i de

²⁴ Läs mer om Riksbankens köp av företagsobligationer på [Företagsobligationer | Sveriges Riksbank](#), samt i [FAKTA – Riksbankens roll i det finansiella systemet](#).

²⁵ Läs mer om utvecklingen av innehavare av företagsobligationer i [Investerarbeteenden på svenska obligationsmarknader \(riksbank.se\)](#)

²⁶ Då en akties värde beror på företagets resultat och marknadens förväntningar om framtida resultat så skiljer sig denna siffra från vad värdet var på det aktiekapital företaget tog in i början varför en direkt jämförelse av storleken på den räntebärande skulden inte är helt rättvis.

noterade aktierna. Därefter kommer svenska fonder, icke-finansiella företag och hushåll, se Diagram 12. Det finns även riskkapitalbolag som investerar i företags aktiekapital, dock sker detta i huvudsak i onoterade företag. Läs mer i avsnittet [Riskkapitalbolag](#).

Företagen länkas samman med olika aktörer på fler sätt utöver vad som sker genom sitt sparande och sin finansiering. Dels ingår de olika typer av derivatkontrakt med banker för att försäkra sig mot förändringar i till exempel råvarupriser, valutakurser eller räntor, se Diagram 4 ovan som översiktligt illustrerar kopplingarna. De länkas även samman med olika aktörer genom att de gör löpande betalningar och i samband med olika betalningstjänster, vilket beskrivs närmare i avsnittet [Finansiell infrastruktur möjliggör betalningar](#).

1.3 Offentlig sektor

Staten och kommunerna finansierar sig genom att emittera räntebärande värdepapper

Förutom att offentlig sektor får in pengar genom olika skatter använder den sig av kapitalmarknaden för att erhålla finansiering. Det gör den genom att emittera räntebärande värdepapper. Det handlar om olika typer av obligationer som stats- och kommunobligationer, som har längre löptid, och statsskuldväxlar och certifikat, som har kortare löptid. I Sverige är det Riksgälden som sköter statens upplåning och emitterar statsobligationer och statsskuldväxlar. Den utestående stocken av emitterade värdepapper från den offentliga sektorn uppgick vid slutet av 2023 till knappt 1 200 miljarder kronor, se Diagram 13. Merparten av detta utgjordes av statsobligationer men en del, cirka 250 miljarder kronor, utgjordes även av kommunobligationer som emitteras av kommuner och regioner. För kommuner och regioner tillkommer även cirka 250 miljarder kronor i upplåning genom kreditmarknadsbolaget Kommuninvest som är en organisation som ägs och styrs av medlemmarna, vilka är kommuner och regioner, genom en ekonomisk förening.²⁷ Viss finansiering, cirka 100 miljarder kronor, kommer även från bland annat upplåning från banker och mellanstatliga organisationer.²⁸

Sveriges statsskuld uppgick vid slutet av 2023 till knappt 20 procent av BNP, se Diagram 14. Under 2000-talet minskade statsskulden kraftigt från den nivå som rådde under 1990-talet. Även offentlig sektors konsoliderade bruttoskuld²⁹ har minskat kraftigt sedan 1990-talet och uppgick i slutet av 2023 till drygt 30 procent av BNP.

---

²⁷ Källa: kommuninvest.se/wp-content/uploads/2024/02/komm-2023-12-31-sv.xhtml

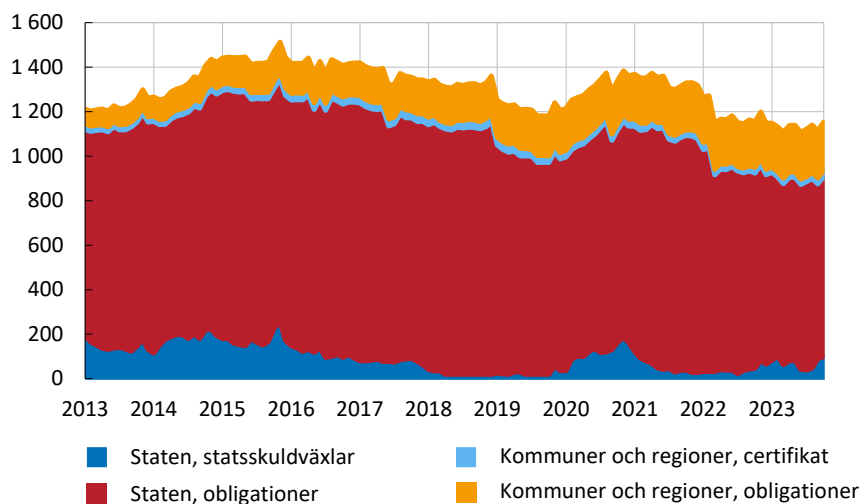
²⁸ Källa: [Den-kommunala-laneskulden-2023.pdf \(kommuninvest.se\)](#).

²⁹ Detta avser summan av skulder i statlig och kommunal förvaltning samt i sociala trygghetsfonder (ålderspensionssystemet) minus skulder mellan dessa delsektorer. Detta kallas även Maastrichtskulden och får enligt EUs stabilitets- och tillväxtpakt inte överstiga 60 procent av BNP.

Diagram 13. Offentlig sektors emitterade räntebärande värdepapper

Miljarder kronor

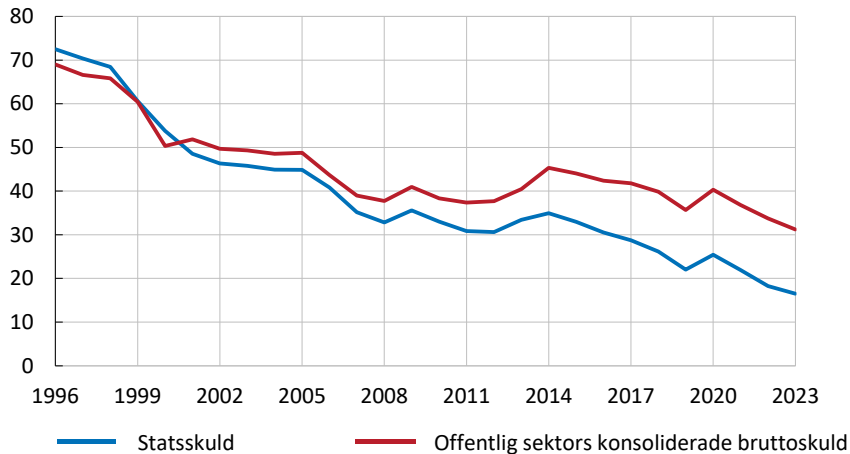

Anm. Utestående nominellt belopp, alla valutor. Räntebärande värdepapper emitterade av kreditmarknadsbolaget Kommuninvest ingår inte.

Källa: SCB.

Diagram 14. Offentlig sektors skuld som andel av BNP

Procent

Källa: Riksgälden och SCB.

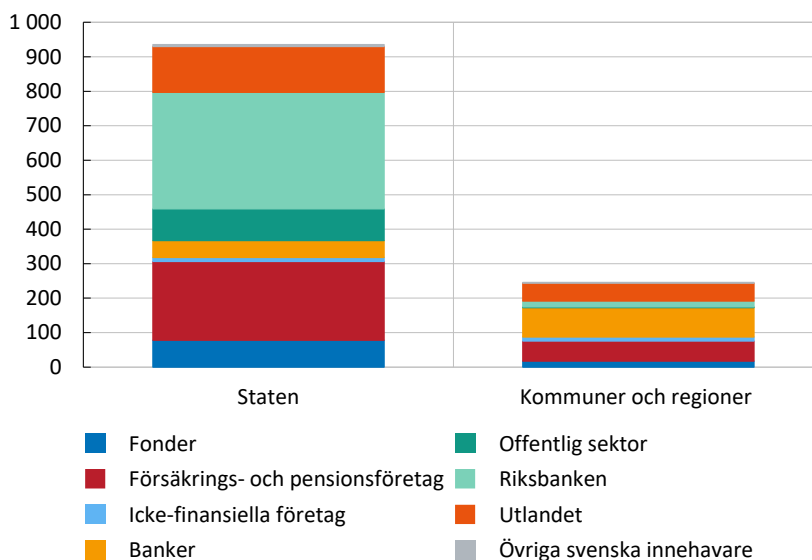
Riksbanken ihop med svenska försäkrings- och pensionsföretag innehar en stor del av statens utgivna värdepapper.³⁰ Men även svenska fonder och utländska aktörer har relativt stora innehav, se Diagram 15. Majoriteten av de som investerar i kommuner och regioners utgivna värdepapper är svenska banker, svenska försäkrings- och pensionsföretag och utländska aktörer.³¹

³⁰ Läs mer om Riksbankens innehav av statsobligationer på [Statsobligationer | Sveriges Riksbank](#) samt i [FAKTA – Riksbankens roll i det finansiella systemet](#).

³¹ Läs mer om utvecklingen av innehavare av stats- och kommunobligationer i [Investerarbeteenden på svenska obligationsmarknader \(riksbank.se\)](#)

Diagram 15. Innehavare av offentlig sektors räntebärande värdepapper

Miljarder kronor

Anm. Utestående belopp per 2023-12-31, marknadsvärde, alla valutor. Räntebärande värdepapper emitterade av kreditmarknadsbolaget Kommuninvest ingår inte.

Källa: SCB och Riksbanken.

Staten lånar även ut pengar. Den kan dels låna ut pengar till statligt eller kommunalt äga aktieföretag, dels ge förmånliga lån till privatpersoner i form av studiestöd.

Inkomst- och premiepensionen bär sina egna inkomster och utgifter

Staten ansvarar också för den allmänna pensionen, som främst består av inkomstpension och premiepension.³² Båda dessa pensionstyper finansieras genom avgifter, vilket innebär att människor som arbetar får pensionsrättigheter genom att, i princip, betala in motsvarande pensionsavgifter till staten. På så sätt har de en implicit fordran på framtida pensionsutbetalningar.

Pensionsavgiften, som utgör 18,5 procent av den pensionsgrundande inkomsten, fördelas så att 16 procentenheter går till inkomstpensionen. Inkomstpensionen är ett så kallat ofonderat system och bygger på att de avgifter som betalas in under ett år används för att betala ut pensioner till de som redan gått i pension. Om mer pengar betalas in till staten än ut sparas överskottet i en del av de allmänna pensionsfonderna (AP-fonderna), som fungerar som buffertfonder. Du kan läsa mer om AP-fonderna i avsnittet [Kapitalförvaltare](#). Om utbetalningarna är större än inbetalningarna använder staten då överskottet från buffertfonderna. Pensionsspararnas beräknade fordran på framtida pensionsutbetalningar inom inkomstpensionssystemet uppgick till över 10

³² Det svenska pensionssystemet brukar beskrivas som en pyramid där basen utgörs av den allmänna pensionen. Se [Ekonomisk kommentar: Det kollektiva pensionssparandets betydelse i det svenska finansiella systemet \(riksbank.se\)](#) för en beskrivning av hela pensionssystemet.

200 miljarder kronor vid slutet av 2021.³³ Eftersom det samlade kapitalet i buffertfonderna var drygt 2 000 miljarder kronor kommer staten främst att behöva finansiera denna fordran med pensionsavgifter som kommer att betalas in i framtiden.³⁴

De återstående 2,5 procentenheterna av den totala avgiften på 18,5 procent går till premiepensionen. I denna del av pensionen kan varje pensionssparare själv välja vilka fonder avgiften ska investeras i. På så vis hamnar premiepensionen på fondsektorns skuldsida. En följd effekt av den allmänna pensionen är att hushållen har ett omfattande kollektivt pensionssparande genom inkomstpensionen, som är separerat från statens budget och inte fångas i statistiken över finansiella tillgångar, se Diagram 5.

---

³³ Se posten H i [Pensioner \(ENS2010\) efter pensionssystem och variabel. År 2012 - 2021. PxWeb \(scb.se\)](#).

³⁴ Se [Redovisning av AP-fondernas verksamhet t.o.m. 2021 \(regeringen.se\)](#).

FAKTA – Riksbankens roll i det finansiella systemet

Riksbanken har en central roll i det finansiella systemet, bland annat genom sitt betalningssystem RIX. Möjligheten att genomföra transaktioner i det finansiella systemet är också nödvändig för att Riksbanken ska kunna föra en effektiv penningpolitik och värna stabiliteten i det finansiella systemet, vilket är några av Riksbankens mest fundamentala uppgifter.³⁵ Inte minst är de verktyg som Riksbanken har till sitt förfogande för att tillföra och dra in likvida medel från det finansiella systemet viktiga för att systemets grundläggande uppgifter ska kunna upprätthållas.

Genomföra penningpolitiken

Riksbankens uppgift är att upprätthålla en varaktigt låg och stabil inflation. För att uppnå detta penningpolitiska mål fattar Riksbankens direktion beslut om styrräntan vid åtta tillfällen per år. Genom att höja eller sänka styrräntan påverkar Riksbanken andra räntor i Sverige, vilket i sin tur påverkar kreditgivningen och efterfrågan i den svenska ekonomin och därmed inflationen.³⁶

För att omsätta penningpolitiken i praktiken behöver Riksbanken kunna göra transaktioner med finansiella aktörer. I princip går det till så att Riksbankens så kallade penningpolitiska motparter – för närvarande knappt trettio banker – får möjlighet att låna eller sätta in pengar över natten i Riksbanken. Den ränta de får betala för att låna är styrräntan plus ett räntepåslag och räntan på en insättning är styrräntan minus ett avdrag. Den här möjligheten att låna eller sätta in pengar över natten brukar kallas Riksbankens stående in- och utlåningsfaciliteter.

Genom att erbjuda sådana här stående in- och utlåningsfaciliteter – utan att de normalt sett behöver utnyttjas av bankerna – kan Riksbanken styra den så kallade interbankräntan, det vill säga den ränta som bankerna betalar för att låna av varandra över natten, så att den hamnar i närheten av den styrränta som Riksbankens direktion har bestämt. Tanken är att räntan över natten sedan ska avspeglas även i räntan på lån med längre löptider, och att det i förlängningen påverkar efterfrågan generellt i ekonomin och därigenom inflationen. Den här penningpolitiska styrningen är alltså beroende av att det finansiella systemet fungerar och att bankerna har förtroende för varandra.

En gång i veckan säljer Riksbanken också så kallade riksbankscertifikat, vilka är värdepapper med en veckas löptid, till sina penningpolitiska motparter till den rådande styrräntan. Sedan 2008 råder ett stort strukturellt likviditetöverskott i banksektorn och Riksbanken erbjuder sig att sälja riksbankscertifikat till bankerna till en volym som motsvarar hela likviditetsöverskottet.³⁷ Bankerna kan välja att placera överskottet som inlåning över natten i Riksbanken eller i dessa riksbankscertifikat. De veckovisa försäljningarna av riksbankscertifikat är alltså ett viktigt instrument i räntestyrningen.

Om det skulle uppstå oro bland bankerna över någon banks förmåga att betala tillbaka ett lån kan banken ifråga låna i den stående utlåningsfaciliteten förutsatt att den

³⁵ Lag (2022:1568) om Sveriges riksbank, riksbankslagen (RBL).

³⁶ För en utförligare genomgång av Riksbankens räntestyrning se [Penning - och valutapolitik \(riksbank.se\)](https://www.riksbank.se/Penning-och-valutapolitik).

³⁷ Se t.ex. [Banksystemets likviditetsöverskott och räntebildningen \(riksbank.se\)](https://www.riksbank.se/Banksystemets-likviditetsoverskott-och-rantebildningen).

har sådana säkerheter som krävs för detta – främst statspapper och centralbanksfordringar som exempelvis riksbankscertifikat. Om banken inte har tillräckligt med sådana säkerheter finns även en kompletterande likviditetsfacilitet där den kan låna mot andra säkerheter, som säkerställda obligationer, till en något högre ränta.

Riksbanken kan också köpa värdepapper för att stärka penningpolitikens genomslag. Exempelvis ökade Riksbanken sina köp av värdepapper mellan mars 2020 och den 31 december 2021 för att mildra coronapandemins effekter på den svenska ekonomin. Köpen hjälpte till att hålla det allmänna ränteläget nere och bidrog till att kreditförsörjningen i ekonomin kunde fungera. I april 2023 började Riksbanken sälja av sitt innehav av statspapper.³⁸

Värna den finansiella stabiliteten

Utöver att hålla inflationen låg och stabil ska Riksbanken även bidra till att det finansiella systemet är stabilt och effektivt. I den uppgiften ingår bland annat att analysera och bedöma risker som kan hota stabiliteten i det finansiella systemet. Två gånger per år redovisar Riksbanken sina bedömningar i rapporten *Finansiell stabilitet*.

Riksbanken har också mer handfasta verktyg för att motverka allvarliga störningar i det finansiella systemet, framför allt möjligheter att erbjuda likviditetsstöd av olika slag om det skulle behövas. Vid en allvarlig kris i det finansiella systemet – exempelvis som den globala finanskris som drabbade många länder 2008-2010 – är det nämligen långt ifrån säkert att Riksbankens stående utlåningsfacilitet och den kompletterande likviditetsfaciliteten skulle räcka för att stabilisera situationen, eftersom bankerna i en krissituation inte nödvändigtvis har tillräckliga säkerheter för att utnyttja dessa faciliteter. I ett sådant läge är det dessutom troligen inte bara penningpolitiken som står på spel, utan även det finansiella systemets förmåga att omvandla sparande till investeringar, att möjliggöra säkra och smidiga betalningar och hantera olika slags risker.

Om det krävs för att till exempel motverka en allvarlig störning i det finansiella systemet – som att förhindra att problem sprider sig till andra finansiella aktörer – kan Riksbanken rikta likviditetsstöd till företag. Det kan antingen ske brett till en grupp av finansiella företag genom ett så kallat generellt likviditetsstöd eller till ett enskilt finansiellt företag genom ett så kallat särskilt likviditetsstöd.

Generellt likviditetsstöd kan exempelvis ske genom att Riksbanken erbjuder en bredare grupp av finansiella företag att få låna pengar i svenska kronor eller utländsk valuta mot säkerhet, typiskt sett i en serie av öppna marknadsoperationer.

Om det rör sig om ett enskilt finansiellt företag som har tillfälliga likviditetsproblem kan Riksbanken också ge det företaget särskilt likviditetsstöd i form av ett tidsbegränsat lån i svenska kronor eller i utländsk valuta. Företaget måste dock bedömas vara långsiktigt livskraftigt. Det är endast finansiella företag som står under Finansinspektionens tillsyn och utländska finansiella företag som står under motsvarande tillsyn i hemlandet och bedriver verksamhet i Sverige via filial samt centrala motparter som kan få generellt eller särskilt likviditetsstöd från Riksbanken.

³⁸ Läs mer på [Innehav av värdepapper i svenska kronor | Sveriges Riksbank](#)

Driva och underhålla betalningssystemet RIX

I Riksbankens betalningssystem, RIX, kan de drygt 40 deltagarna slutföra betalningar sinsemellan. För att underlätta betalningsflödena genom RIX har RIX-deltagarna möjlighet att låna räntefritt av Riksbanken under dagen mot säkerhet. Sådana så kallade intradagskrediter fungerar som ett slags smörjmedel i betalningssystemet. Se [Appendix](#) för en mer ingående beskrivning av RIX.

Övriga uppgifter

Riksbanken har även många andra uppgifter med koppling till det finansiella systemet. För att nämna några, har Riksbanken bland annat även följande uppgifter:

- att bidra till att det finns tillgång till sedlar och mynt i svenska kronor
- att övervaka verksamhet som har betydelse för den finansiella infrastrukturen i Sverige
- att följa utvecklingen på betalningsmarknaden
- att samla in och rapportera viss statistik på det finansiella området
- att tillhandahålla referensvärden för finansiella transaktioner
- att utföra in- och utbetalningar för statens räkning
- att agera finansiell motpart till bland annat Internationella valutafonden samt
- att förvalta valutareserven.

FAKTA – Regelverk sätter ramar och spelregler för det finansiella systemet

Företag som bedriver finansiell verksamhet eller tillhandahåller finansiell infrastruktur behöver följa särskilda regler. Det finns flera anledningar till dessa regleringar ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Det handlar både om att skydda konsumenternas tillgångar och intressen och att förebygga finansiella kriser då det finansiella systemets funktioner är centrala för en väl fungerande ekonomi. Det innebär bland annat att företagen ska säkerställa att de har tillräcklig motståndskraft för att kunna hantera de risker som uppstår i verksamheten.

Tillstånd, regler och tillsyn

För att få erbjuda finansiella tjänster till allmänheten krävs först och främst tillstånd från Finansinspektionen.³⁹ Därefter måste företagen följa ett omfattande regelverk som är baserat på lagar beslutade på EU-nivå eller i Sverige där olika delar är centrala, som krav på kapital, likviditet och diversifiering i investeringar. Kraven finns bland annat för att säkerställa att finansiella företag har tillräckligt med kapital för att kunna stå emot förluster och att hålla tillräckligt med likvida tillgångar som en buffert för att klara en stressad situation. För banker ställs även kraven utifrån företagets riskprofil samt vilka risker de skapar för systemet som helhet. För försäkrings- och pensionsföretag handlar det om att ha tillräckligt med kapital för att kunna betala ut framtida försäkrings- och pensionsersättningar.⁴⁰ Värdepappersfonder måste sprida sina risker, investera i likvida finansiella tillgångar och ha begränsad så kallad hävstång på sina investeringar. Finansiella företag står även under tillsyn för att säkerställa att de följer reglerna. Om det finns problem i ett finansiellt företag kan åtgärder vidtas och tillståndet kan bli indraget.

Reglerna och tillsynen delas ofta upp i en mikro- och en makrodimension. Mikrodimensionen fokuserar på att övervaka och vidta åtgärder mot enskilda aktörer och marknader. Makrotillsynen har däremot ett systemperspektiv och handlar om att minska riskerna i det finansiella systemet som helhet. Ett exempel på en makrotillsynsåtgärd är amorteringskravet som syftar till att motverka finansiella obalanser genom att stärka hushållens motståndskraft.⁴¹ Ibland är dock uppdelningen mellan åtgärder på mikro- och makronivå inte självklar. Det kan röra sig om krav på så kallade systemviktiga institut där till exempel en storbank kan få ett högre kapitalkrav än vad deras företagsspecifika risker motiverar för att ta höjd för bankens systemrisker.⁴²

Insättningsgarantisystem och resolutionsregelverk

För att värna om konsumentskyddet och stabiliteten i det finansiella systemet finns ett statligt insättningsgarantisystem. Det innebär att sparare får ersättning av staten upp till ett visst belopp, vilket i Sverige för närvarande är 1 050 000 kr per person och

³⁹ För vissa kategorier av företag räcker det dock med registrering. Läs mer på [Tillstånd av FI eller enbart registrering? | Finansinspektionen](#)

⁴⁰ I översynen av regelverket för försäkringsföretag väntas även särskilda krav på likviditetshandtering.

⁴¹ Du kan läsa mer om makrotillsyn i [Makrotillsynsregleringar-och-finansiell-stabilitet-sou-202389.pdf \(regeringen.se\)](#)

⁴² Systemviktiga institut är finansiella företag som om de får problem även kan orsaka allvarliga störningar i det finansiella systemet.

institut, om banken eller institutet går i konkurs. Insättningsgarantin minskar risken för en uttagsanstormning och bidrar på så sätt till stabilitet i systemet.⁴³ Det finns även ett resolutionsregelverk som hanterar systemviktiga banker eller andra institut i kris. Det innebär att i stället för att låta en krisande bank gå i konkurs kan staten ta över kontrollen och hantera den genom ett särskilt förfarande som kallas resolution. Resolution är ett sätt att hantera systemviktiga banker utan att omedelbart stänga ner verksamheten. I stället rekonstrueras eller avvecklas verksamheten under ordnade former för att begränsa skadeverkningarna för såväl bankens kunder som den finansiella stabiliteten och samhällsekonomin i stort.

Samarbete mellan myndigheter

Ansvar för den finansiella stabiliteten delas mellan Riksbanken, Finansinspektionen, Riksgälden och regeringen genom Finansdepartementet. Riksbankens arbete består av att driva och underhålla betalningssystemet RIX, bedriva penningpolitik samt värna om den finansiella stabiliteten (läs mer i [FAKTA – Riksbankens roll i det finansiella systemet](#)). Finansdepartementet ansvarar för lagstiftningen inom den finansiella sektorn och ansvarar för att genomföra EU-direktiv och anpassa svensk lagstiftning till EU-förordningar på finansmarknadsområdet. Finansdepartementet har också ett övergripande ansvar för krishantering och samordning av denna. Finansinspektionen har som uppgift att värna om stabiliteten i det finansiella systemet och ansvarar för att motverka finansiella obalanser på kreditmarknaden. Finansinspektionen ska också bidra till konsumentskyddet på det finansiella området, bland annat genom att ge ut tillstånd, utforma regler och utöva tillsyn. Riksgälden ska skydda konsumenters pengar och värdepapper genom insättningsgarantin och investerarskyddet.⁴⁴

Samverkan mellan myndigheterna är viktig både i det förebyggande arbetet och vid krishantering och myndigheterna träffas regelbundet i Finansiella stabilitetsrådet för att diskutera finansiell stabilitet och krishantering. Globaliseringen av de finansiella marknaderna gör det också nödvändigt att samverka med myndigheter i andra länder. Tillsynen av stora banker med verksamhet i flera länder bedrivs till exempel i tillsynskollegier, vilket är grupper med representanter från tillsynsmyndigheterna i de EU-länder där banken är verksam. Svenska myndigheter deltar också bland annat i Europeiska systemrisknämnden (ESRB), Europeiska banktillsynskommittén (EBA), Baselkommittén och Bank for international Settlements (BIS). Till ESRB:s och EBA:s uppgifter hör att identifiera risker som kan hota stabiliteten i det finansiella systemet i EU. BIS är en organisation grundad av ett stort antal av världens centralbanker och arbetar för monetär och finansiell stabilitet, samt fungerar som centralbankernas bank. Baselkommittén utgör ett globalt forum för samarbete kring banktillsynsfrågor där kommittén tar fram ramverk, riktlinjer och standarder kring detta.

⁴³ Utan en insättningsgaranti finns det en ökad risk att bankkunder tar ut sina besparingar i oroliga tider för att undvika att besparingarna går förlorade om deras bank går i konkurs. Om många kunder samtidigt tar ut sina pengar kan det leda till att banker får likviditetsbrist och därmed till att en kris påskyndas och förvärras.

⁴⁴ Riksgälden ansvarar även för statens betalningar och förvaltar Sveriges statsskuld vilket beskrivs närmare i avsnittet [Offentlig sektor](#).

2 Finansiella företag är viktiga mellanhänder i systemet

I detta kapitel beskriver vi olika typer av mellanhänder, så kallade intermediärer, i det finansiella systemet. De kan vara banker och andra typer av företag som erbjuder vissa banktjänster, värdepappersinstitut som bedriver handel med värdepapper, kapitalförvaltare som förvaltar fonder eller försäkrings- och pensionsföretag som förvaltar stora finansiella tillgångar. Riskkapitalbolag är en annan typ av intermediär som huvudsakligen gör investeringar i onoterade bolag.

I kapitlet beskriver vi även hur dessa intermediärer är länkade till andra aktörer, bland annat genom att visa vilka exponeringar som uppstår genom deras finansiering och tillgångar. I ett specifikt avsnitt fokuserar vi också på mer komplexa länkar, som derivatkontrakt och repor mellan till exempel banker och kapitalförvaltare.

En rad olika typer av intermediärer förmedlar finansiella tjänster

Det finns olika slags finansiella företag i det finansiella systemet som förmedlar spar- och finansieringstjänster till hushåll, icke-finansiella företag och den offentliga sektorn, det vill säga staten och kommunerna. Dessa brukar kallas mellanhänder, eller intermediärer, och bidrar till effektivare förmedling av kapital i ekonomin. I detta kapitel beskrivs dessa närmare där aktörerna är indelade utifrån typ av institut. Regleringen av de finansiella intermediärerna är också utformad med utgångspunkt i de olika typerna av institut.

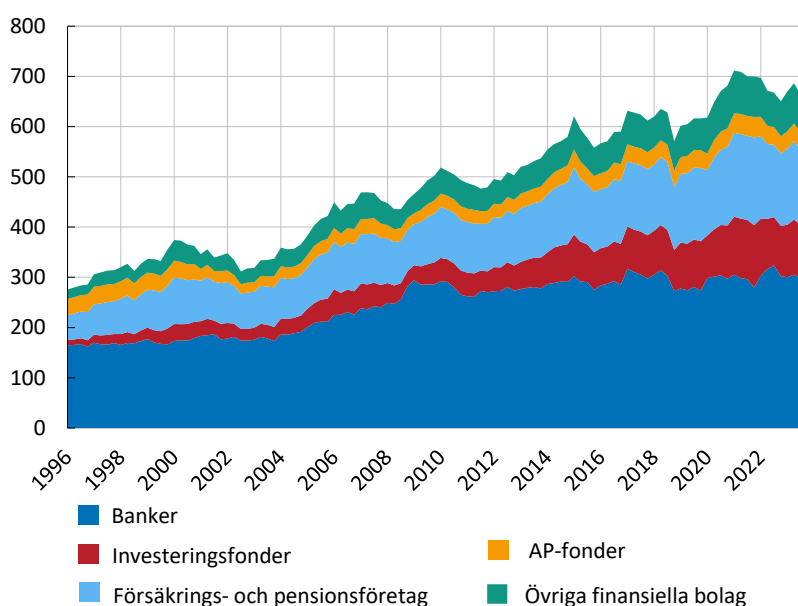
Banker är viktiga intermediärer och de står för den största delen av allmänhetens ut- och inlåning. Men det finns även andra typer av företag som erbjuder dessa tjänster, dock är storleken på dessa aktörers verksamheter små i jämförelse trots att vissa av dem haft en hög tillväxt de senaste åren. Värdepappersinstitut är en annan slags intermediär som bland annat fungerar som mäklare av värdepapper på de finansiella marknaderna. Bankerna bedriver ofta också den här typen av verksamhet men det finns även en del företag som renodlat ägnat sig åt sådan värdepappersrörelse.

Kapitalförvaltare är också viktiga aktörer i det finansiella systemet och de hjälper till att kanalisera sparande till investeringar. De utgörs bland annat av försäkrings- och pensionsföretag, som förvaltar hushållens pensionssparande, och fondbolag som tillhandahåller och förvaltar de värdepappersfonder som hushållen investerar i. Dessa aktörer brukar benämnas icke-banker (non-bank financial institutions eller bara non-banks på engelska). Som kollektiv förvaltar icke-bankerna stora finansiella tillgångar, och har därför stor betydelse för det finansiella systemet.

Icke-bankernas finansiella tillgångar är nu lika stora som bankernas

De finansiella intermediärernas finansiella tillgångar uppgick vid slutet av 2023 till drygt 40 000 miljarder kronor, vilket motsvarar drygt 6 gånger Sveriges BNP, se Diagram 16. Aktörer som bedriver finansiell intermediering utan att vara banker har fått en allt större roll i det finansiella systemet över tid. Det är till exempel tydligt utifrån diagrammet nedan att icke-banker, som fondbolagens investeringsfonder och försäkrings- och pensionsföretag, ökat i storlek de senaste åren. I dagsläget är storleken på deras finansiella tillgångar ungefär lika stora som bankernas.⁴⁵

Diagram 16. De finansiella intermediärernas finansiella tillgångar i relation till BNP
Procent

Anm. "Banker" avser svenska monetära finansinstitut (MFI:er) så som banker och kreditmarknadsföretag. "AP-fonder" avser sociala trygghetsfonder och inkluderar även Pensionsmyndigheten, den senare innefattar endast mindre belopp som bl.a. avser premiepensioner som ännu inte placerats i fonder. När medlen väl placerats i fonder ingår de i "Investeringsfonder". AP7 ingår inte i AP-fonder utan i "Övriga finansiella bolag".

Källa: SCB.

De finansiella tillgångarna i diagrammet ger dock inte in hela bilden eftersom allt inte fångas på intermediärernas balansräkningar. Typiska poster som redovisas utanför dem är garantier, borgensåtaganden och vissa typer av derivat.⁴⁶ Sådana poster visar nämligen inte ännu något reellt och mätbart värde, och det är därför osäkert om de kommer att resultera i en faktisk tillgång eller skuld, och i så fall när och hur stort beloppet kommer att vara. Aktörerna ingår även återköpstransaktioner, så kallade reppor, vilket är avtal där parterna har kommit överens om att sälja ett värdepapper för att sedan köpa tillbaka det igen till ett i förväg bestämt pris. När värdepappret säljs i en återköpstransaktion kvarstår det i balansräkningen under transaktionens löptid.

⁴⁵ "Banker" avser här svenska monetära finansinstitut (MFI:er) så som banker och kreditmarknadsföretag.

⁴⁶ Läs mer i [FAKTA – Derivat](#).

Samtidigt redovisas erhållna medel från försäljningen som en finansiell skuld, vilket medför att balansomslutningen ökar.⁴⁷

Stora finansiella koncernföretag omfattar flera slags intermediärer

De olika intermediärer som beskrivs i detta kapitel är indelade utifrån institutens huvudsakliga verksamhetsområde. Dock är indelningen i de olika grupperna inte självklar då vissa institut täcker in flera områden. Till exempel omfattar de stora svenska bankkoncernerna flera olika typer av intermediärer där de utöver att vara bankaktiebolag även har bland annat bostadsinstitut, fondbolag, finansbolag och försäkringsbolag i sin koncernstruktur. Bakgrunden till att organisationerna ser ut på detta sätt är att flera stora svenska banker sedan länge strävat efter att kunna erbjuda tjänster och produkter inom hela det finansiella området.⁴⁸ Det finns också finansiella koncerner som inte har bankverksamhet som sin huvudsakliga verksamhet. Det kan till exempel handla om finansiella koncerner som har försäkringsförmedling som sin huvudverksamhet, men som också bedriver bankverksamhet.

Den statistik som presenteras i detta kapitel innefattar till stor del finansiella instituts svenska verksamheter. Det beror på att datatäckningen är som bäst över dessa områden. Men där det finns tillgängligt har vi även inkluderat data över svenska instituts verksamheter utanför Sverige, samt sammanlänkningarna med utländska aktörer. Det är en viktig del för att förstå det finansiella systemet då det skett en gradvis globalisering av de finansiella marknaderna över åren.

2.1 Banker och andra företag med ut- och inlåningsverksamhet

Banker

Traditionell bankverksamhet innefattar tre huvuduppgifter:

- att ge ut lån (krediter)
- ta emot insättningar (inlåning) från allmänheten⁴⁹
- att förmedla betalningar via ett generellt betalningssystem.

---

⁴⁷ Erhållna pengar redovisas som skuld till kreditinstitut eller inlåning från allmänheten, beroende på motpart. För motparten i repan sker ingen påverkan på balansomslutningen, bara en omfördelning på tillgångssidan från kassa/likvida medel till utlåning.

⁴⁸ Att verksamheterna ligger i separata bolag beror på en rad faktorer. T.ex. försäkringsbolag bedrivs som regel i egna bolag, där särskilda regler gäller (så som Solvens II och III vilket är europeiska regelverk för försäkringsföretag). Fondbolag bedrivs i regel i egen juridisk struktur, både av ekonomiska och juridiska skäl. Det skall råda s.k. *chinese walls* mellan ett antal olika affärsenheter (t.ex. mellan förvaltning och trading), och fonderna är avskilda från bankens moderbolag vid konkurs.

⁴⁹ Förutom genom kunders insättningar kan en viss typ av bankinlåning även, något förenklat beskrivet, "skapas" av banker. Exempelvis när en bankkund tar upp ett lån i en bank så får kunden i gengäld en motsvarande summa pengar insatta på kundens konto i banken. Genom banklånet skapas så kallade "affärsbankspengar" i det finansiella systemet. Läs mer i [Pengar och penningpolitik i kristider \(riksbank.se\)](#).

Banker kan antingen vara bankaktiebolag, sparbanker eller medlemsbanker. Ett bankaktiebolag, som brukar kallas för ”affärsbank”, är en särskild form av aktiebolag som bedriver bankverksamhet enligt lagen om bank- och finansieringsrörelse. Bankaktiebolagen kan även informellt delas upp i olika kategorier utifrån deras affärsmodell, som storbank, bolånebank och konsumtionskreditbank, vilket vi beskriver närmare längre ner. Till skillnad från bankaktiebolagen saknar sparbankerna aktiekapital och har inga aktieägare. Deras vinster delas därmed inte ut, utan eventuella överskott behålls i banken. En medlemsbank är en ekonomisk förening vars uppgift är att driva bankverksamhet för sina medlemmar. Medlemsbanker har inte heller några aktieägare, utan vinsterna går till rörelsen och kan i viss mån delas ut till medlemmarna.

Vid utgången av 2023 var 124 banker etablerade i Sverige. Av dessa var 42 bankaktiebolag, 44 sparbanker och 2 medlemsbanker, samt 36 bankfilialer som ägs av utländska banker.⁵⁰ Tabell 1 visar ett urval av banker i de olika kategorierna. Svenska banker bedriver även omfattande verksamhet i andra länder än Sverige. Till exempel fanns 68 stycken utländska filialer till svenska bankaktiebolag i slutet av 2023.

Tabell 1. Antal företag med in- och utlåningsverksamhet med tillstånd att bedriva verksamhet i Sverige

December 2023

Institut <i>Urval av företag</i>	Antal företag	Kredit verksamhet	Inlånings verksamhet	Betalnings- verksamhet
Banker	124	X	X	X
Bankaktiebolag ¹	42			
Sparbanker ²	44			
Medlemsbanker ³	2			
Utländsägda filialer ⁴	36			
Kreditmarknadsföretag	34	X	X	
Bostadsinstitut ⁵				
Finansbolag ⁶				
Företags och kommunfinansierade företag ⁷				
Bostadskreditsinstitut⁸	11	X		
Konsumentkreditinstitut⁹	65	X		
Inlåningsföretag¹⁰	26		X	

Anm. Utgör endast ett exempelurval av företag per kategori.

¹ Storbanker: Handelsbanken, SEB, Swedbank

Bolånebanker: Skandiabanken, SBAB, Länsförsäkringar Bank, Landshypotek, Bluestep

Konsumtionskreditbanker: Norion, Ikano Bank, Marginalen, MedMera Bank, NOBA, Resurs Bank, Svea Bank, Klarna, Northmill, TF Bank

Värdepappersbanker: Avanza, Carnegie Investment Bank, Erik Penser bank, Nordnet

² Sparbanker: Sparbanken Nord, Sparbanken Syd, Sparbanken Gotland, Sala Sparbank, Laholms Sparbank

³ Medlemsbanker: JAK medlemsbank, Ekobanken medlemsbank

⁵⁰ Även om antalet sparbanker är stort, är de vanligtvis små och verksamma enbart regionalt eller lokalt.

- ⁴ Utlandsägda filialer: Danske Bank A/S Sverige filial, BNP Paribas S.A. Bankfilial Sverige, Deutsche Bank AG bankfilial Stockholm, DNB Bank ASA filial Sverige
- ⁵ Bostadsinstitut: Stadshypotek, Swedbank Hypotek, Nordea Hypotek
- ⁶ Finansbolag: De Lage Landen Finans, EnterCard Group, Lantmännen Finans, Qliro, Telia Finance
- ⁷ Företags och kommunfinansierade företag: Kommuninvest, Svensk Exportkredit
- ⁸ Bostadskredinstitut: Stabelo, Hypoteket Bolån, Svensk Hypotekspension, Sambla, Zmarta
- ⁹ Konsumentkreditinstitut: Lendo, Anyfin, Bliq, Compricer, 4finance, Toborrow, Svensk Låneförmedling, Nordic Credit Group, Banky
- ¹⁰ Inlåningsföretag: HSB Göteborg ekonomisk förening, OK ekonomisk förening, Sjunde Polisdistriktets Sparkassa Ekonomisk förening, HSB Göta ekonomisk förening

Källa: Finansinspektionen.

Banker kan tjäna pengar på olika sätt, och var intäkterna främst kommer ifrån skiljer sig åt beroende på affärsmodellen. De tjänar till exempel pengar från de räntor de sätter på sin utlåning. Dessa ränteintäkter minus de ränteutgifter de betalar för att finansiera sig – bland annat den ränta de ger på sina kunders inlåning – kallas räntenetto. De tar även ut olika avgifter, provisioner, för sina finansiella tjänster. Det kan röra sig om provisioner från betalningsförmedling och kortverksamhet, från värdepappershandel som courtage vilket är avgiften för en aktieaffär, från fondförvaltning och från emissioner eller annan finansiell rådgivning. Banker kan även tjäna pengar på finansiella transaktioner som rör bland annat riskförsäkringsprodukter, till exempel inom valutor och räntor.

Storbanker

Storbankerna, eller universalbankerna som de också kallas, finns representerade på alla delar av finansmarknaden och har omfattande internationell verksamhet. De erbjuder ett brett produktutbud (se Tabell 2 nedan för översikt) där de dels erbjuder olika typer av lån till privatpersoner och företag, dels olika betalningslösningar, rådgivning och riskhanteringstjänster av olika slag. Storbankerna har ofta också egna försäkringsbolag och fondbolag då de vill kunna erbjuda hela spektrat av finansiella tjänster.

Storbankerna har också många finansiella kunder där de till exempel agerar mellanhänder eller korrespondentbanker⁵¹ på olika finansmarknader. De agerar även marknadsgaranter (eng. market maker) på de finansiella marknaderna, vilket innebär att de tar på sig rollen att köpa och sälja vissa typer av finansiella instrument. Genom att göra det underlättar de handeln för aktörer som behöver kunna köpa och sälja olika tillgångar ofta, exempelvis kapitalförvaltare som hedgefonder, men även traditionella fonder.⁵²

---

⁵¹ Att vara korrespondentbank innebär till exempel att de sköter verksamhet på uppdrag av ett annat finansinstitut som inte har filialer i landet.

⁵² Detta gäller i stor grad för säkerställda obligationer och värdepapper utgivna av den svenska staten men market making-verksamheten fungerar dock olika för olika marknader där bankerna ibland även ingår andra transaktioner i vinstsyfte.

Tabell 2. Typiskt tjänsteutbud hos en storbank

Kategori	Tjänsteutbud
Privatpersoner	Lån (bolån, konsumtionslån, brygglån) Sparprodukter (transaktionskonto, sparkonto, investeringssparkonto, m.fl.) Betalningar (kort, Swish, m.fl.) Rådgivningstjänster
Företag	Kreditgivning (lån med eller utan säkerhet, lån till löpande verksamhet (kontokredit/checkkredit), fakturabelåning/factoring ⁵³ , företagsleasing eller avbetalning) Sparprodukter (transaktionskonto, sparkonto, m.fl.) Betalningar (kort, företagskort, lönebetalningar, fakturabetalningar, utlandsbetalningar, Swish, m.fl.) Rådgivningstjänster, bl.a. cash management ⁵⁴
Investment banking	Rådgivning och finansiering inom olika produkter: -Fusioner, avyttringar och förvärv -Syndikerade lån -Börsintroduktioner, nyemissioner och blockförsäljningar -Emissioner av obligationer och andra skuldinstrument -Derivatrådgivning (valuta, räntor, råvaror)
Finansiella institutioner	Tjänster till institutionella kunder som pensions- och kapitalförvaltare, försäkringsföretag, investeringsfonder, hedgefonder, andra banker, centralbanker och statliga institutioner. Agerar mellanhand mellan nordiska och globala finansmarknader. Ger tillgång till kapitalmarknader och depåförvaringstjänster som cash management, clearing-tjänster, värdepappersförvaring, valutaclearing.
Kapitalmarknad och värdepappershandel	Analys, rådgivning och värdepappershandel inom valutor, räntor, aktier och råvaror. Bland annat: -Orderexekvering och handelsplattformar för olika typer av affärer/transaktioner -Access till termin- och optionsmarknader -Marknadsgaranter som tillhandahåller likviditet inom aktier, obligationer mm -Derivat och repor
Kapitalförvaltning och wealth management	Fonder Förvaltning av komplexa tillgångar och privata förmögenheter
Försäkring	Tjänstepension till företagsanställda, liv- och sjukförsäkring, m.fl.

Källa: Riksbanken.

Nischbanker

Utöver storbankerna finns det ett antal nischbanker som är specialiserade inom ett eller flera marknadssegment. Dels finns så kallade bolånebanker vars kärnverksamhet är att ge hushåll bostadslån mot en säkerhet. Det finns även banker som främst erbjuder konsumtionslån utan säkerhet, så kallade blacolån, till hushåll. De bankerna brukar kallas konsumtionskreditbanker, och erbjuder ofta även betaltjänster av olika slag. En annan kategori av banker är värdepappersbanker som ofta har bakgrund som vär-

⁵³ Fakturafinansiering, även känt som factoring, är samlingsbegreppet för när ett företag belånar eller säljer sina fakturor. Det gör det möjligt för företag att öka sin likviditet och snabbt få pengar på kontot.

⁵⁴ Cash management avser hantering av likvida medel och innefattar produkter och processer som kan förbättra hanteringen av ett företags kassaflöde.

depappersbolag och främst är inriktade på värdepappershandel samt fond- och kapitalförvaltning.⁵⁵ Det finns även banker med kärnverksamhet mot produkt- och säljfinansiering. De är ofta dotterbolag till stora icke-finansiella koncerner och har ofta ursprungligen varit finansbolag. Ibland är det dock svårt att kategorisera ett företag då det till exempel är vanligt att ett företag som erbjuder finansiella tjänster inom ett nischat område gradvis utökar sitt tjänsteutbud till andra områden.

Tabell 3 redovisar de tio största bankerna verksamma i Sverige i dagsläget. Sett till deras utlåning är det tydligt att en stor del av de svenska storbankernas utlåning går till utlandet. De svenska storbankerna är närvarande i andra länder utanför Sverige bland annat genom att de har etablerat utländska filialer eller dotterbolag.

Tabell 3. Tio största bankerna i Sverige

Miljarder kronor

Institut	Typ	Balansomslutning	Utlåning till allmänheten	Varav till svensk allmänhet
Handelsbanken	Storbank	3 538	2 292	1 601 (70%)
Swedbank	Storbank	2 856	1 782	1 459 (82%)
SEB	Storbank	3 608	1 881	1 250 (66%)
Nordea Bank (utl.)	Storbank	6 506	3 837	1 161 (30%)
Danske Bank (utl.)	Storbank	5 614	2 750	518 (19%)
SBAB	Bolånebank	651	517	517 (100%)
Länsförsäkringar Bank	Bolånebank	471	395	395 (100%)
Landshypotek	Bolånebank	119	105	105 (100%)
Skandiabanken	Bolånebank	117	102	102 (100%)
Sparbanken Skåne	Sparbank ⁵⁶	106	92	92 (100%)

Anm. Avser data på koncernnivå per 2023Q4. Sorterat storleksmässigt på svensk utlåning.

Källa: Bankernas publika rapporter. För Danske Banks svenska utlåning är källan SCB.

Kreditmarknadsföretag

Det finns även andra företag som inte är banker, men som erbjuder en eller flera tjänster som traditionellt är knutna till bankverksamhet. Till exempel får även bostadsinstitut, finansbolag och kommunfinansierande företag ge krediter och ta emot inlåning. De är dock till skillnad från banker inte anslutna till ett betalningssystem. Sådana företag brukar kallas för kreditmarknadsföretag och är i regel specialiserade inom något område. De ägs ibland av banker, men kan också vara helt fristående eller ägas av andra typer av företag.

⁵⁵ Läs mer om värdepappersbolag i avsnittet [Värdepappersinstitut](#).

⁵⁶ Sparbanken Skåne är ett bankaktiebolag i juridisk mening men erbjuder banktjänster inom ett givet geografiskt område i syfte att främja den lokala ekonomin och näringslivet, liksom sparbanker generellt gör.

Banker och kreditmarknadsföretag kallas med ett samlingsnamn för monetära finansinstitut (MFI), vilket är en statistisk definition som används inom finansmarknadsstatistiken. Vid utgången av 2023 fanns 34 stycken kreditmarknadsföretag verksamma i Sverige, se Tabell 1 ovan för att se ett urval av företag.

En typ av kreditmarknadsföretag är bostadsinstitut. De är företag som finansierar utlåning till bostäder genom att emittera så kallade säkerställda obligationer, vilka är särskilda skuldebrev som är knutna till en underliggande säkerhetsmassa som består till största delen av bolån. I Sverige ägs samtliga bostadsinstitut av banker.

Finansbolag är en annan typ av kreditmarknadsföretag som ofta erbjuder tjänster inom avbetalning, leasing och fakturafinansiering eller factoring. En del finansbolag är bankägda men de flesta ägs av icke-finansiella företag som vill erbjuda finansieringsmöjligheter till sina kunder.

Övriga kreditmarknadsföretag utgörs bland annat av företags- och kommunfinansierande företag som inriktar sin verksamhet på vissa delar av näringslivet eller på utlåning till kommuner.⁵⁷

Övriga företag

Det finns även företag som varken är banker eller kreditmarknadsföretag, och som därför inte står under samma regelverk som dessa, men som ändå erbjuder vissa banktjänster. De är exempelvis bostadskreditinstitut, konsumentkreditföretag och inlåningsföretag, se Tabell 1 ovan för att se ett urval av företag per kategori.

Vid utgången av 2023 var 11 stycken bostadskreditinstitut verksamma i Sverige. De är bolåneaktörer och kan få tillstånd att ge ut bostadslån till hushåll men har en annorlunda affärsmodell jämfört med traditionella banker. Den går ut på att de överlåter bostadslånen till andra företag som skapar och förvaltar investeringsprodukter för institutionella investerares räkning.⁵⁸

Konsumentkreditinstitut, ibland kallade snabblåneföretag, inriktar sig på att ge eller förmedla krediter till konsumenter, ofta utan underliggande säkerheter. Vid utgången av 2023 fanns det 65 stycken sådana företag i Sverige.

Institut som endast får ta emot inlåning, så kallade inlåningsföretag, lyder under särskilda regler och får som högst ta emot 50 000 kronor per konsument. Deras inlåning täcks inte av den statliga insättningsgarantin. I denna kategori fanns vid utgången av 2023 26 stycken företag.

---

⁵⁷ Till MFI:er hör även monetära värdepappersbolag och monetära investeringsfonder (penningmarknadsfonder). Medan det i dagsläget inte finns några penningmarknadsfonder i Sverige så finns det ett fåtal monetära värdepappersbolag, dessa står för en mycket liten del av MFI-sektorns totala balansomslutning.

⁵⁸ Läs mer om dessa aktörer i [Nya utmanare på bolånemarknaden – Ökad konkurrens och möjlig räntepress \(riksbank.se\)](#).

Utländska företag med bankverksamhet i Sverige

Det finns flera bankfilialer etablerade i Sverige som ägs av utländska banker (se Tabell 1 ovan), och utländska banker kan även vara verksamma i Sverige genom svenska dotterbolag. Men vissa utländska kreditinstitut får även erbjuda finansiella tjänster i Sverige från sina hemländer om de hör hemma i ett land inom det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES). Det betyder att de inte behöver en filial eller dotterbolag utan kan verka genom så kallad gränsöverskridande handel. Kreditinstitut i länder utanför EES får däremot endast bedriva verksamhet i Sverige genom filialer eller representationskontor som avser representation och förmedling av bank- och finansieringstjänster.⁵⁹

Banker står för största delen av utlåningen till allmänheten

Nästan 75 procent av den totala kreditgivningen till svenska hushåll och icke-finansiella företag kom från MFI:er, alltså banker och bostadsinstitut, vilka alla ägdes av banker, vid slutet av 2023. För hushållen kom 94 procent av utlåningen från dessa aktörer och för de icke-finansiella företagen 52 procent, se Diagram 17. Att andelen är lägre för de icke-finansiella företagen beror på att företag till stor del finansierar sig på andra sätt än med banklån (läs mer om detta i avsnittet [Icke-finansiella företag](#)).

Övriga företag med utlåningsverksamhet står för mycket små volymer av utlåningen, trots att vissa av dem har haft en hög tillväxt de senaste åren. Bostadskreditinstitutens utlåningsvolym uppgick till exempel till cirka 45 miljarder kronor i slutet av 2023. Det motsvarar drygt 1 procent av de svenska bolånen.⁶⁰ Konsumentkreditinstitutens utlåningsvolym uppgick till cirka 6 miljarder kronor.

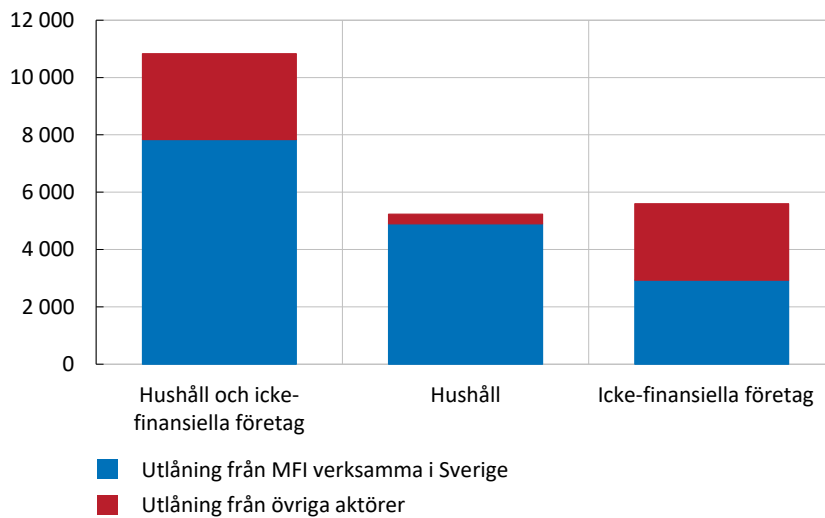
---

⁵⁹ Läs mer på [Utländsk verksamhet i Sverige | Finansinspektionen](#).

⁶⁰ Denna siffra inkluderar även krediter från alternativa investeringsfonder då bostadskreditinstitutet ibland värdepapperiserar sina krediter och säljer till dessa aktörer som då blir rapporteringsskyldiga för dessa krediter. Se avsnittet [Kapitalförvaltare](#) för en beskrivning av alternativa investeringsfonder.

Diagram 17. Utlåning till hushåll och icke-finansiella företag

Miljarder kronor

Anm. Avser utlåning till svenska hushåll och icke-finansiella företag per 2023-12-31. I utlåning ingår lån och räntebärande värdepapper som emitterats av icke-finansiella företag. För icke-finansiella företag ingår koncernlånenets nettoskuld (koncernlåneskuld minus koncernlånetillgångar).

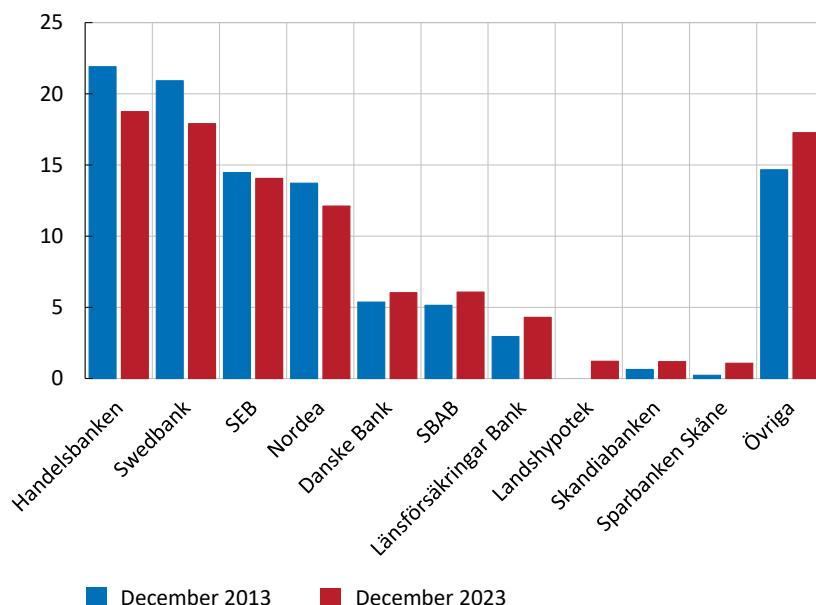
Källa: SCB.

Fem storbanker har en dominerande ställning i Sverige

I Sverige brukar fem storbanker klassificeras som dominerande på den svenska bankmarknaden. Sett till utlåning till allmänheten står de svenska bankerna Handelsbanken, Skandinaviska Enskilda Banken (SEB) och Swedbank, samt den numera finska banken Nordea efter dess flytt från Sverige 2018, ut. På koncernnivå (då inräknat bland annat deras bostadsinstitut) står dessa fyra storbanker tillsammans för knappt 65 procent av utlåningen till svensk allmänhet. Danske Bank brukar också räknas in till de banker med dominerande ställning eftersom den förutom en relativt stor andel av utlåningen till allmänheten även innehar en betydande andel av övrig bankverksamhet, som handel i värdepapper. Mindre aktörer har dock ökat sina marknadsandelar de senaste åren, se Diagram 18.

Diagram 18. Utlåning till svensk allmänhet

Procent

Anm. Avser utlåning till svensk allmänhet från monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige. Nordea och Danske Bank omfattar deras svenskbaserade filialer och dotterbolag.

Källa: SCB.

Bankernas tillgångar och skulder

Bankernas tillgångar består till största delen av utlåning till allmänheten, som uppgick till 11 000 miljarder vid slutet av 2023. Detta motsvarar cirka 60 procent av bankernas totala tillgångar, se Diagram 19. Av utlåningen gick 46 procent till svenska hushåll och 28 procent till svenska icke-finansiella företag, se Diagram 20. Cirka 20 procent av utlåningen gick till en utländsk allmänhet. Resterande 7 procent var utlåning till den svenska offentliga sektorn och övrig svensk utlåning.⁶¹

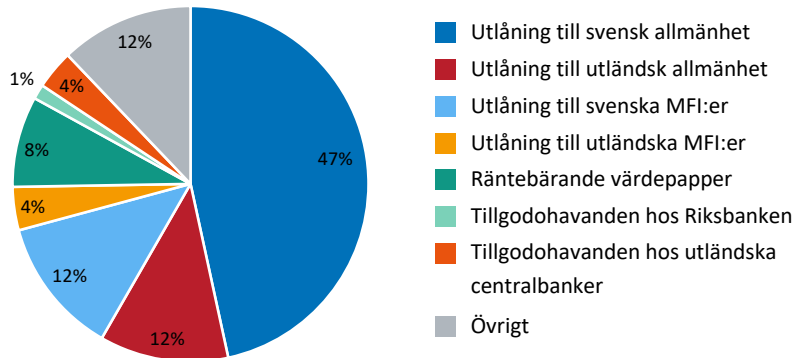
Förutom utlåning till allmänheten har bankerna även fordringar på både svenska och utländska MFI:er. Dessa fordringar utgjorde tillsammans 16 procent av bankernas tillgångar. Bankers ut- och inlåning till varandra brukar kallas för interbankmarknad. En orsak till att de gör detta är att vissa banker ibland har ett underskott i likvida medel medan andra har ett överskott som de lånar ut och i gengäld tjänar en viss avkastning på. Utöver detta utgjordes cirka 8 procent av bankernas tillgångar av räntebärande värdepapper. Bankerna har även tillgodohavanden hos Riksbanken och andra centralbanker som vid slutet av 2023 utgjorde cirka 5 procent av deras tillgångar. Dessa tillgångar ingår i de tillgångar som banker får räkna in i de likviditetsbuffertar som de

⁶¹ Hädanefter används begreppet *banker* synonymt med monetära finansinstitut (MFI), alltså banker och kreditmarknadsföretag, då data från SCB är klassificerat enligt denna definition. Det motsvarar en bra täckning då ut- och inlåning från övriga företag är relativt liten i Sverige. Data i detta kapitel avser svenska MFI:ers moderbolag och utländska filialer samt utländska bankers filialer och dotterbolag i Sverige. Svenska bankers utländska dotterbolag är exkluderade. Siffran kan därmed skilja sig från de svenska bankernas siffror på koncernnivå.

måste hålla enligt regelverken.⁶² Resterande tillgångar utgjordes bland annat av derivatposter (8 procent) och aktier och andra andelar (2 procent).⁶³

Diagram 19. Bankernas tillgångar

Procent

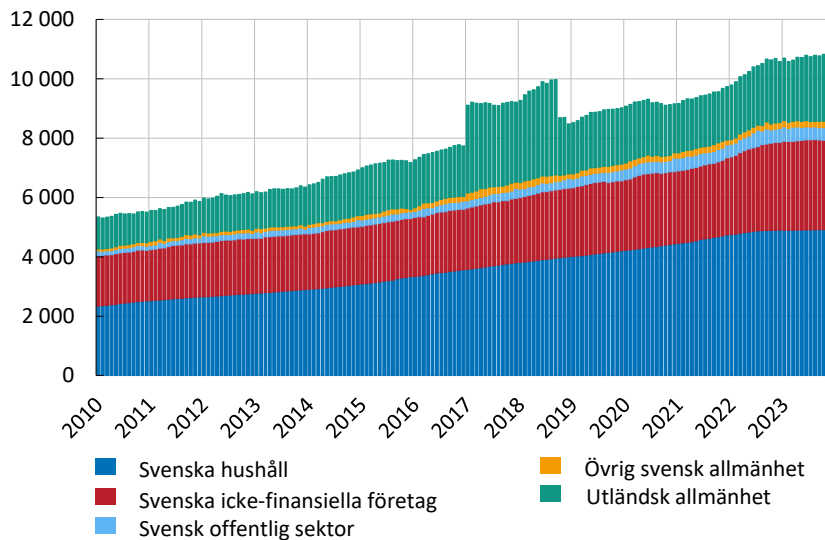

Anm. Avser ställning per 2023-12-31 för monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige, inklusive svenska MFI:ers filialer i utlandet.

Källa: SCB.

Diagram 20. Bankernas utlåning till allmänheten

Miljarder kronor

Anm. Avser monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige, inklusive svenska MFI:ers filialer i utlandet. I januari 2017 ombildades tre utländska dotterbolag till utländska filialer, vilket ökade balansomslutningen. I oktober 2018 upphörde ett bankaktiebolag och en utländsk filial tillkom, vilket minskade balansomslutningen.

Källa: SCB.

⁶² Läs mer om regelverk i [FAKTA – Regelverk sätter ramar och spelregler för det finansiella systemet](#).

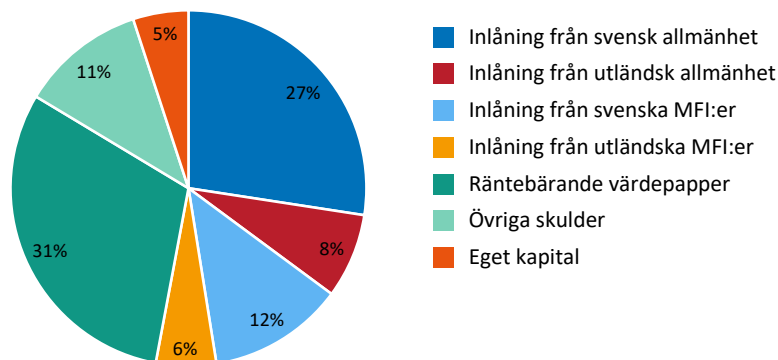
⁶³ Derivatposten på bankernas balansräkningar avser marknadsvärdet av ingångna derivatkontrakt. De underliggande tillgångar som ligger till grund för de derivat bankerna ingått ligger utanför balansräkningen. Läs mer i [FAKTA – Derivat](#)

På skuldsidan är inlåning från allmänheten en viktig finansieringskälla för bankerna. Vid slutet av 2023 uppgick den till cirka 6 500 miljarder kronor vilket motsvarar ungefär en tredjedel av bankernas totala skulder, se Diagram 21. Av detta stod svenska hushåll för 42 procent och svenska icke-finansiella företag för 25 procent, se Diagram 22. Utländsk allmänhet stod för cirka 22 procent. Resterande 11 procent av inlåningen kom från svensk offentlig sektor och övrig svensk allmänhet. Bankerna har även en del inlåning från svenska och utländska MFI:er. Detta uppgick i slutet av 2023 till cirka 18 procent av skulderna. Denna inlåning räknas ibland som en sorts marknadsfinansiering istället för inlåning.

Förutom inlåning finansierar sig bankerna även genom att emittera olika räntebärande värdepapper som köps av investerare. Denna post uppgick till knappt 6 000 miljarder vid utgången av 2023, vilket motsvarar en tredjedel av bankernas totala skulder. Bankerna har även eget kapital, vilket uppgick till 5 procent av balansomslutningen. Resterande del av skulderna, 11 procent, utgjordes av derivatposter samt övriga skulder.⁶⁴

Diagram 21. Bankernas skulder

Procent

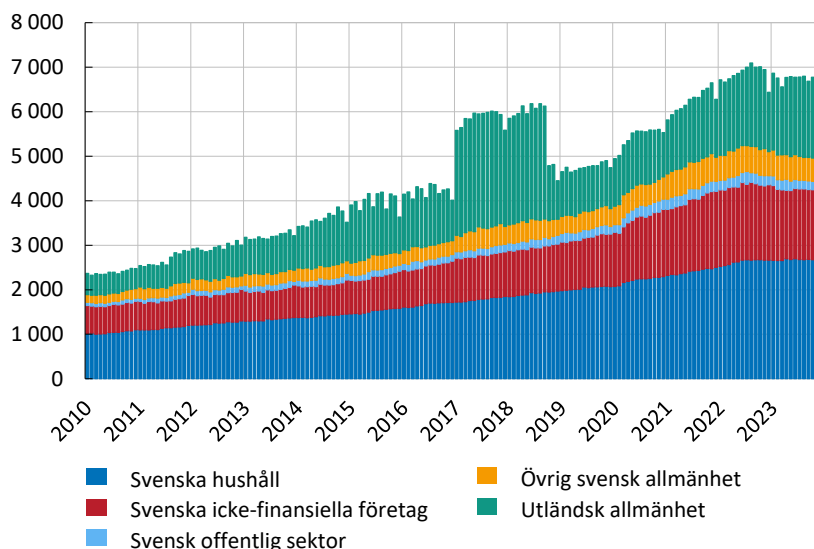
Anm. Avser ställning per 2023-12-31 för monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige, inklusive svenska MFI:ers filialer i utlandet.

Källa: SCB.

⁶⁴ Derivatposten på bankernas balansräkningar avser marknadsvärdet av ingångna derivatkontrakt. De underliggande tillgångar som ligger till grund för de derivat bankerna ingått ligger utanför balansräkningen. Läs mer i [FAKTA – Derivat](#).

Diagram 22. Bankernas inlåning från allmänheten

Miljarder kronor

Anm. Avser monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige, inklusive svenska MFI:ers filialer i utlandet. I januari 2017 ombildades tre utländska dotterbolag till utländska filialer, vilket ökade balansomslutningen. I oktober 2018 upphörde ett bankaktiebolag och en utländsk filial tillkom, vilket minskade balansomslutningen.

Källa: SCB.

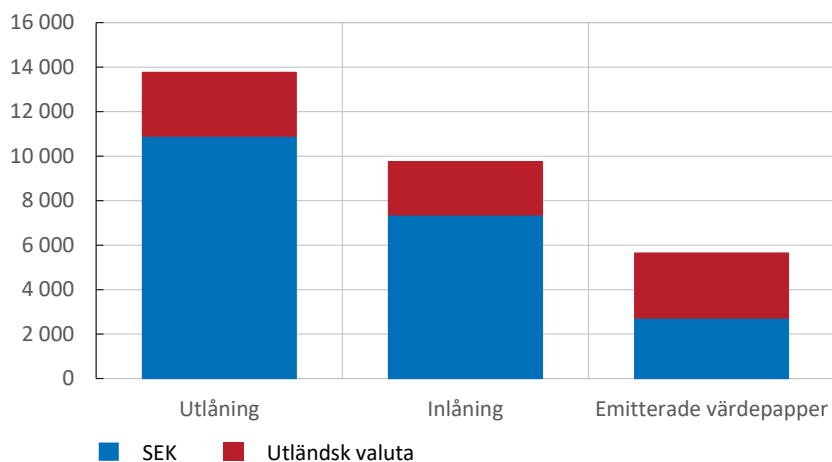
Att bankerna använder sig av marknadsfinansiering har flera orsaker. Deras inlåning räcker till exempel inte för att finansiera all deras utlåning. I dagsläget har de ett så kallat inlåningsgap där deras utlåning överstiger inlåningen med cirka 4 000 miljarder kronor, se Diagram 23. Inlåningsgapet är främst i svenska kronor, vilket bland annat beror på att en stor del av den svenska allmänhetens finansiella sparande sker i andra former än som insättningar på bankkonton, vilket beskrevs i avsnittet [Hushållen](#).

En stor del av bankernas marknadsfinansiering är även i utländsk valuta. Den används bland annat till att finansiera utlåning i utländsk valuta, till exempel till allmänheten i andra länder där bankerna har geografisk närvaro alternativt till svenska företag som vill ta lån i utländsk valuta. En annan del använder bankerna till att finansiera likvida tillgångar i utländsk valuta, till exempel placeringar i centralbanker och utländska statsobligationer som ingår i de likviditetsbuffertar som de måste hålla. En del går även till att finansiera valutaswappar. Bland annat försäkring- och pensionsföretag efterfrågar utländsk valuta från bankerna i sådana swappar för att valutasäkra sina utländska tillgångar.⁶⁵

⁶⁵ Läs mer om detta i avsnittet [Länkar mellan kapitalförvaltare och banker](#).

Diagram 23. Bankernas balansräkningsposter fördelat på valuta

Miljarder kronor

Anm. Avser ställning per 2023-12-31 för monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige, inklusive svenska MFI:ers filialer i utlandet.

Källa: SCB.

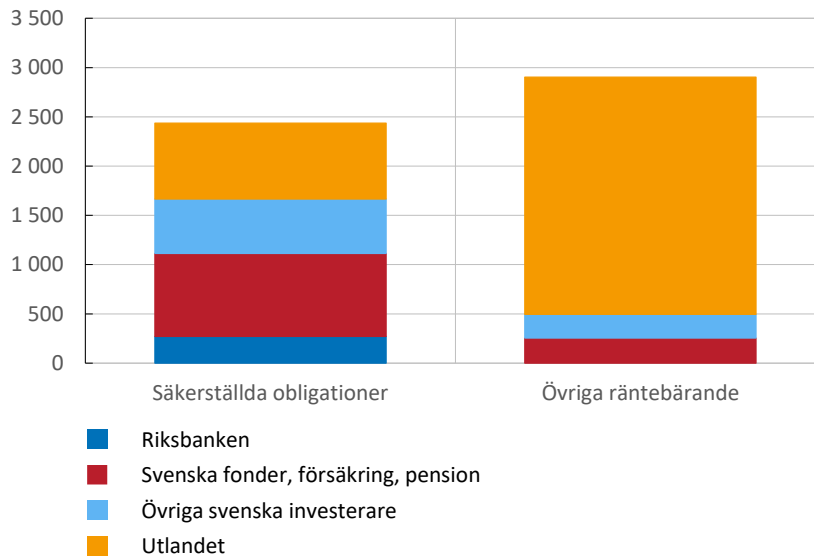
Av bankernas totala marknadsfinansiering på drygt 5 000 miljarder kronor vid utgången av 2023 utgjordes 46 procent av säkerställda obligationer och den resterande delen av icke-säkerställd skuld som bestod av bankcertifikat och icke-säkerställda obligationer. De säkerställda obligationerna ägdes till 35 procent av svenska investeringsfonder, försäkring- och pensionsföretag, se Diagram 24. Riksbanken ägde vid tidpunkten drygt 10 procent efter att ha köpt säkerställda obligationer mellan mars 2020 fram till den 31 december 2022 för att lindra coronapandemins effekter på den svenska ekonomin.⁶⁶ Utländska investerare ägde cirka 30 procent av de säkerställda obligationerna. Den icke-säkerställda skulden ägdes till störst del av utländska aktörer, 83 procent, och resterande 17 procent av svenska investerare.⁶⁷

De säkerställda obligationerna är mestadels utgivna i svenska kronor. För den icke-säkerställda skulden är majoriteten däremot utgiven i utländsk valuta. De icke-säkerställda obligationerna ges ut i euro, dollar samt övriga valutor och bankcertifikaten ges främst ut i dollar och köps till stor del av amerikanska penningmarknadsfonder. Det gör att majoriteten av bankernas kortfristiga marknadsfinansiering med en löptid upp till ett år främst är i dollar, vilket syns i Diagram 25. En orsak till att bankerna emitterar kortfristiga bankcertifikat i utländsk valuta är som redan nämnts att kapitalförvaltare efterfrågar utländsk valuta, främst dollar, från bankerna i valutaswappar.

⁶⁶ Läs mer om Riksbankens köp av säkerställda obligationer på [Säkerställda obligationer | Sveriges Riksbank](#), samt i [FAKTA – Riksbankens roll i det finansiella systemet](#).

⁶⁷ Läs mer om utvecklingen av innehavare av säkerställda obligationer i [Fördjupning - Hur påverkar kvantitativa åtstramningar bankerna \(riksbank.se\)](#) samt i [Investerararbeteenden på svenska obligationsmarknader \(riksbank.se\)](#).

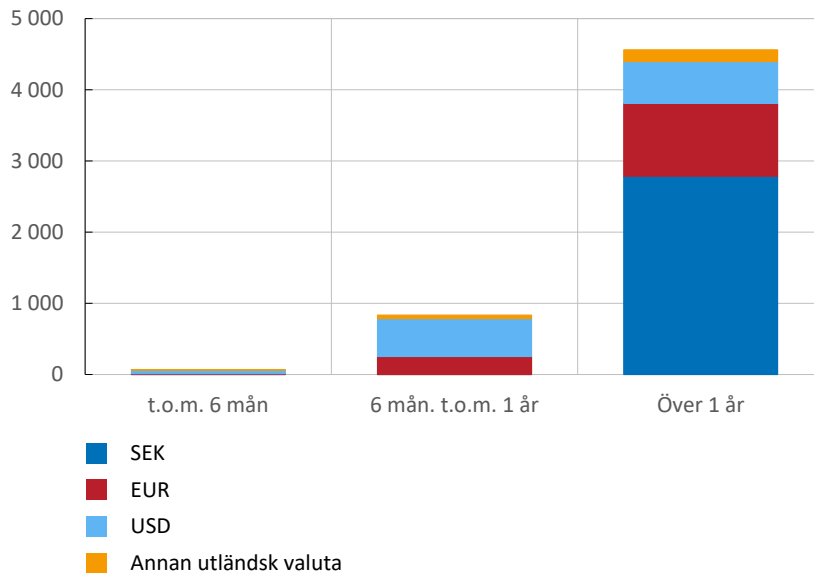
Diagram 24. Innehavare av bankernas emitterade räntebärande värdepapper
Miljarder kronor

Anm. Anm. Avser ställning per 2023-12-31 för monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige, inklusive svenska MFI:ers filialer i utlandet.

Källa: SCB och Riksbanken.

Diagram 25. Bankernas emitterade räntebärande värdepapper per löptid och valuta
Miljarder kronor

Anm. Avser ställning per 2023-12-31 för monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige, inklusive svenska MFI:ers filialer i utlandet. Löptid avser ursprunglig löptid.

Källa: SCB och Riksbanken.

Utöver tillgångarna och skulderna på balansräkningen har bankerna också åtaganden utanför balansräkningen, vilket som nämnts är vissa typer av derivatkontrakt, garantier och borgensåtaganden. De derivatposter som bankerna redovisar på sina balansräkningar är marknadsvärden av derivat medan de underliggande tillgångarna som ingår i kontrakten inte redovisas, vilka dock kan avse en väsentlig del av deras totala balansräkning.⁶⁸

2.2 Värdepappersinstitut

Värdepappersinstitut är ett samlingsbegrepp för de värdepappersbolag och svenska kreditinstitut, det vill säga banker och kreditmarknadsföretag, som har Finansinspektionens tillstånd att bedriva värdepappersrörelse. Det omfattar också utländska företag som driver värdepappersrörelse från en filial i Sverige.

Värdepappersinstitutet har två huvudsakliga funktioner som bidrar till att marknaden för värdepapper fungerar väl och effektivt. För det första bedriver de handel med värdepapper för sina kunders räkning, det vill säga kommissionshandel. För det andra köper och säljer de värdepapper för egen räkning i egenskap av marknadsgaranter. Att vara marknadsgarant innebär att de sätter tvåvägspriser, det vill säga både köp- och säljpriser på olika typer av värdepapper. Därmed måste de också alltid vara beredda att både köpa och sälja värdepapper. För att kunna göra detta behöver värdepappersinstitutet hålla ett lager av värdepapper och därigenom ta på sig en del av marknadsrisken. En annan viktig roll för värdepappersinstitutet är att garantera och på andra sätt hjälpa till vid emissioner av värdepapper. De spelar i och med det en viktig roll för att minska informationsgapet mellan emittenter och investerare.

Finansinspektionen kan ge tillstånd för nio olika slags värdepappersverksamheter. I slutet av 2023 hade 143 svenska företag något eller flera tillstånd att bedriva värdepappersrörelse. Av dessa företag var 101 värdepappersbolag och alla andra bankaktiebolag.

Värdepappersbolag

Värdepappersbolag är ofta specialiserade på någon eller några verksamheter, där det räcker med endast ett eller ett par tillstånd. I den här gruppen finns exempelvis ett stort antal mindre kapitalförvaltningsbolag, men även andra specialiteter förekommer som till exempel ett antal kraft- och råvarubolag.⁶⁹ Eftersom många värdepappersbolag är inriktade på att förmedla köp- och säljintressen är balansomslutningen, det vill säga företagets finansiella tillgångar och skulder, ofta relativt liten. Vid slutet av 2023 uppgick värdepappersbolagens samlade balansomslutning till cirka 22 miljarder kronor (att jämföra med MFI:ernas balansomslutning vid samma tidpunkt på knappt 20 000 miljarder kronor).

---

⁶⁸ Läs mer i [FAKTA – Derivat](#).

⁶⁹ Exempelurval av värdepappersbolag i Sverige vid utgången av 2023: ABG Sundal Collier, Alfa Invest, East Capital Financial Services, Max Matthiessen Värdepapper, Lysa, Pareto Securities, Statkraft Financial Energy, Söderberg & Partners Wealth Management, SAVR, Redeye, JLL Transaction Services (källa: Finansinspektionen).

Svenska kreditinstitut som bedriver värdepappersrörelse

Utöver värdepappersbolagen driver även många banker värdepappersverksamhet. Av de totalt 42 bankaktiebolag som var registrerade i Sverige i slutet av 2023 hade 24 tillstånd att driva värdepappersrörelse. Storbankerna bedriver till exempel omfattande värdepappersverksamhet i Sverige. Det finns även en del företag som har startat som värdepappersbolag men övergått till att bli banker genom att få banktillstånd, även om deras verksamhet fortfarande främst är inriktad på värdepappershandel samt fond- och kapitalförvaltning. Dessa banker brukar benämnas som värdepappersbanker där provisioner från dessa verksamheter brukar vara den största intjäningskällan. Det finns även en del sparbanker som har något eller några tillstånd för värdepappersrörelse. Vanligen rör det sig då om tillstånd att förmedla värdepappersaffärer, det vill säga att ta emot kunders order lokalt och vidarebefordra dem till en annan bank som har fler tillstånd.

2.3 Kapitalförvaltare

Vissa finansiella institut bedriver bankliknande verksamhet, utan att vara just banker. De brukar ibland kallas icke-banker (eng. non-bank financial institutions eller bara non-banks) och lyder under andra regelverk.⁷⁰ Det handlar primärt om kapitalförvaltare som fondbolag samt försäkrings- och pensionsföretag.

Icke-bankerna har olika typer av verksamheter och affärsmodeller. Det som de har gemensamt är att de exempelvis bidrar till en mer effektiv kapitalallokering och ökad riskspridning i det finansiella systemet. Som kollektiv förvaltar de stora finansiella tillgångar, och har därför stor betydelse för det finansiella systemet. I Sverige står de numera för närmare hälften av de totala finansiella tillgångarna och över tid för en allt större del av kapitalförsörjningen i ekonomin, se Diagram 16.⁷¹ Även globalt har dessa aktörer vuxit kraftigt över tid.

Utöver icke-bankerna berörs även vissa andra större kapitalförvaltare i detta avsnitt, exempelvis de statliga AP-fonderna.

Investeringsfonder

En investeringsfond (fortsättningsvis bara benämnt fond) är en portfölj som består av en mängd olika värdepapper och vanligen också en liten andel kontanta medel i form av inlåning hos banker. Fonder tillhandahålls av olika fondbolag, vilka också sköter förvaltningen av fonderna. För detta tar fondbolaget ut en förvaltningsavgift. Alla som har satt in kapital i fonden, alltså köpt andelar i fonden, äger motsvarande del av fondens tillgångar. Dessa fondandelsägare kan vara privatpersoner eller olika typer av företag och institutioner. När andelsägare sedan säljer sina fondandelar så får de tillbaka kapital motsvarande vad fondandelen är värd, vilket kan vara högre, lägre eller samma som när de köpte dem. Detta säkerställs genom att fonden och fondbolaget

⁷⁰ Tidigare så benämndes dessa typer av aktörer ibland för *skuggbanker*. Denna term har man emellertid försökt komma ifrån då den inte säger något om vad dessa aktörer i själva verket gör.

⁷¹ Se exempelvis [Global Monitoring Report on Non-Bank Financial Intermediation: 2022 \(fsb.org\)](https://www.fsb.org/global-monitoring-report-on-non-bank-financial-intermediation-2022) för fördjupad information.

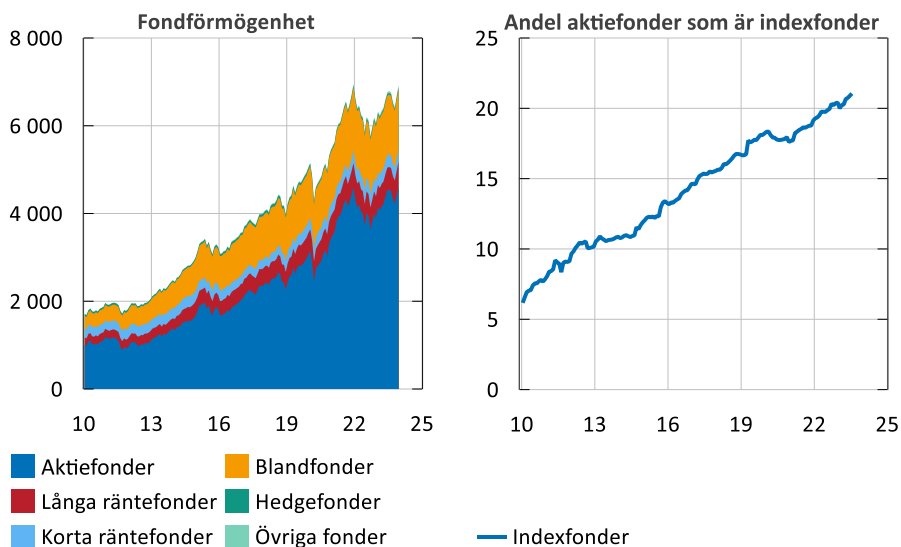
har skild ekonomi. Ett förvaringsinstitut (en bank eller annat kreditinstitut) tar emot och förvarar fondens egendom och ser till att köp och försäljning av fondandelar sker i enlighet med gällande regler. Om ett fondbolag går i konkurs påverkas inte fondens värde. Fondens tillgångar ingår med andra ord inte i fondbolagets konkurs då dessa ägs av fondandelsägarna.

För andelsägarna kan det finnas många fördelar med att investera i fonder istället för direkt i de underliggande tillgångarna. De kan till exempel få exponering mot marknader eller tillgångar som kan vara svåra för småsparare att investera direkt i på grund av för höga minimiinvesteringsbelopp eller liknande. Det kan också vara praktiskt att låta någon annan förvalta kapitalet.

Det finns många olika kategorier av investeringsfonder. De brukar grupperas efter vilket finansiellt tillgångsslag de primärt investerar i, som aktiefonder, räntefonder, blandfonder och så vidare, och vilken geografisk region de primärt investerar i, som Sverigefonder, tillväxtmarknadsfonder och så vidare. På den svenska marknaden är aktiefonder den största kategorin, se Diagram 26, vänster sida. En växande andel av denna kategori utgörs av indexfonder, se Diagram 26, höger sida, som investerar passivt efter sammansättningen av ett specifikt index.

Diagram 26. Fondförmögenhet för svenska fonder och andel indexfonder

Miljarder kronor (vänster), procent (höger)

Anm. Fondförmögenheten är det samlade värdet på fondernas tillgångar. Diagrammen inkluderar även fonder i premiepensionssystemet. Andelen indexfonder är baserat på fondförmögenhet.

Källa: Macrobond.

Om man ser till förvaltad kapital är de största svenska fondbolagen de som ingår i storbankskoncernerna: Swedbank Robur, Handelsbanken Fonder, SEB Investment Management och Nordea Funds.⁷² Dessa tillhandahåller 50–100 fonder vardera. Därefter kommer fondbolag som ägs av försäkrings- och pensionsföretagen, som Storebrand Fonder, Länsförsäkringar Fondförvaltning, AMF Fonder och Skandia Fonder. Därefter kommer större fristående fondbolag, som Öhman Fonder och Spiltan Fonder.⁷³

Värdepappersfonder och alternativa investeringsfonder

Investeringsfonder kan delas in i **värdepappersfonder** respektive **alternativa investeringsfonder** (inklusive **specialfonder**) beroende på vilket regelverk de följer.⁷⁴ Värdepappersfonder får placera i likvida finansiella tillgångar och har krav på att sprida riskerna i sina innehav. Det finns till exempel begränsningar kring hur stor andel av fondens värde som får utgöras av en och samma emittent respektive företagsgrupp. Värdepappersfonder får marknadsföras till icke-professionella investerare och finns tillgängliga för svenska pensionssparare i premiepensionssystemet.

Alternativa investeringsfonder är inte lika strikt reglerade som värdepappersfonder. De har till exempel inte samma krav på riskspridning och kan använda sig av belåning, så kallad hävstång, för att nå högre avkastning. Därför används de primärt av professionella investerare, som försäkrings- och pensionsföretag, och finns inte tillgängliga i premiepensionssystemet. Dessa kan vara skraddarsydda till en viss typ av investerare, till exempel att fondens innehav speglar åtagandena som pensionsföretag har till sina försäkringstagare.

Hedgefonder är typiskt sett alternativa investeringsfonder (specialfonder på den svenska marknaden), som typiskt sett använder belåning, blankning och olika typer av derivat i syfte att öka sin avkastning.⁷⁵ Det finns en uppsjö av olika typer av hedgefonder med olika förvaltningsstrategier. Vissa fokuserar på att skapa avkastning oberoende av hur utvecklingen på marknaderna ser ut för tillfället, medan andra fokuserar på särskilda händelser eller att följa vissa trender. Det finns också multistrategihedgefonder, som använder sig av flera olika strategier parallellt.

Fastighetsfonder är också typiskt sett alternativa investeringsfonder. Dessa investerar direkt i olika typer av fastigheter. De svenska fonder som har epitetet "fastighetsfond"

---

⁷² Nordea Funds är en del av Nordeakoncernen och är registrerat i Finland. I Sverige bedrivs fondverksamheten genom den svenska filialen, Nordea Funds Ab.

⁷³ Sammanställningen är enbart baserad på Sverigeregistrerade fonder. Därutöver har vissa av fondbolagen även en viss andel av sina fonder registrerade i Luxemburg eller andra länder, av exempelvis skattetekniska skäl eller regulatoriska skäl som rör fondstrukturen. Se [Mapping Swedish cross-border links to the investment fund sector \(riksbank.se\)](https://www.riksbank.se/Mapping-Swedish-cross-border-links-to-the-investment-fund-sector).

⁷⁴ Lagen (2004:46) om värdepappersfonder, vilken baseras på det så kallade UCITS-direktivet (Undertakings for Collective Investments in Transferable Securities), eller lagen (2013:561) om förvaltare av alternativa investeringsfonder, vilken baseras på AIFM-direktivet (Alternative Investment Fund Managers Directive).

⁷⁵ Specialfonder liknar värdepappersfonder men har Finansinspektionens tillstånd att i något avseende avvika från reglerna för värdepappersfonder. De räknas som alternativa investeringsfonder. Specialfonder får marknadsföras och säljas fritt i andra EES-länder till professionella investerare. I Sverige får fonderna marknadsföras även till konsumenter. Blanking innebär att man säljer ett lånat värdepapper för att sedan köpa tillbaka det. I fall priset på tillgången har minskat ger transaktionen vinst.

i sitt fondnamn är dock generellt värdepappersfonder som investerar i aktier i noterade fastighetsbolag. Det finns dock en mängd utländska fastighetsfonder som är aktiva på den svenska fastighetstransaktionsmarknaden.

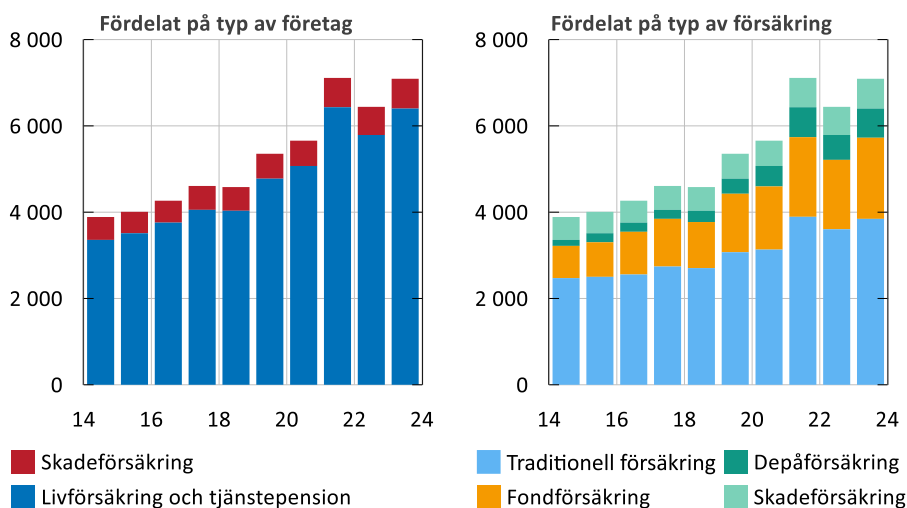
Försäkrings- och pensionsföretag

De svenska försäkrings- och pensionsföretagen delas in i **skadeförsäkringsföretag**, **livförsäkringsföretag** och **tjänstepensionsföretag**. De försäkrar sina kunder mot olika risker eller inkomstbortfall i utbyte mot en avgift som kallas premie. Skadeförsäkringsföretagen ersätter skador på egendom och betalar ut skadestånd till tredje man, medan livförsäkrings- och tjänstepensionsföretagen ger ersättning när en försäkrad person blir oförmögen att arbeta, avlider eller går i pension. Premierna som försäkringsföretagen får placeras de på kapitalmarknaden och i reala tillgångar, såsom fastigheter, för att generera avkastning. Dessa kallas placeringstillgångar och är främst till för att täcka de utbetalningar företagen behöver göra till sina försäkringstagare, alltså ersättningar utifrån deras försäkringsavtal.

Sett till de svenska försäkringsföretagens totala placeringstillgångar motsvarar livförsäkrings- och tjänstepensionsföretagens tillgångar 90 procent, se Diagram 27, vänster sida. Deras produkter behöver inte bara ses som försäkringar, utan kan även ses som en form av långsiktigt sparande där försäkringstagaren har en fordran på det kapital som företaget förvaltar.⁷⁶ Till detta erbjuder vissa av dem privata kapitalförsäkringar, vilka privatpersoner kan använda för sparande och där spararna i princip kan ta ut pengarna när de önskar.

Diagram 27. Placeringstillgångar fördelat på typ av företag och försäkring

Miljarder kronor

Anm. Livförsäkrings- och tjänstepensionsföretagens tillgångar som inte är fond- eller depåförsäkringar klassificeras som traditionell försäkring.

Källa: SCB.

⁷⁶ Till skillnad från liv- och tjänstepensionsförsäkringar är skadeförsäkringar inte något sparande. Skadeförsäkringsbolagens aktiviteter på finansmarknaden har som syfte att förvalta de egna medlen och inbetalda premierna.

Vidare hör livförsäkrings- och tjänstepensionsföretagens tillgångar till traditionella försäkringar eller fond- och depåförsäkringar, se Diagram 27, höger sida. I en traditionell försäkring bestämmer företaget hur sparandet ska placeras och bär den finansiella risken. Försäkringen ger ofta en garanterad avkastning, det vill säga en garanterad lägstanivå på sparandet. Vid fond- och depåförsäkringar är det istället försäkringstagaren själv som väljer vilka fonder eller andra tillgångar sparandet ska placeras i även om försäkringsföretaget äger tillgångarna för försäkringstagarens räkning. Försäkringstagaren bär då själv hela den finansiella risken, och avkastningen på sparandet bestäms av hur värdet på tillgångarna utvecklas. I en fondförsäkring kan försäkringstagaren endast välja fonder. Sparandet fungerar då i princip på samma sätt som sparande i fonder. I en depåförsäkring kan försäkringstagaren även välja andra värdepapper än fondandelar, till exempel aktier. De flesta aktörer erbjuder en blandning av traditionell förvaltning och sparande i fond- eller depåförsäkring (se Tabell 4).

Den andel av livförsäkrings- och tjänstepensionsföretagens totala tillgångar som hör till fond- och depåförsäkringar har nästan fördubblats det senaste årtiondet och uppgår till drygt 40 procent.⁷⁷ Det gör att de svenska företagen tillhör de som har högst andel fond- och depåförsäkringar i förhållande till sina totala tillgångar inom EU.⁷⁸

Sett till placeringstillgångar har de tio största livförsäkrings- och tjänstepensionsföretagen den absoluta lejonparten av dessa. Andelen tillgångar kopplade till depå- och fondförsäkringar är särskilt stor för bankernas försäkringsföretag. Den största aktören, Alecta, är en renodlad kapitalförvaltare och erbjuder enbart traditionell förvaltning.

Tabell 4. De tio största livförsäkrings- och tjänstepensionsföretagens placeringstillgångar, per företagsgrupp eller företag

Miljarder kronor och procent

Företag/företagsgrupp	Typ av företag	Placeringstillgångar	Varav fond- eller depåförsäkring	Andel fond- eller depåförsäkring
Alecta	Tjänstepensionsföretag	1 232	0	0
Skandia	Livförsäkringsföretag	782	178	23%
AMF Pension	Tjänstepensionsföretag	669	94	14%
Folksam	Livförsäkrings- och tjänstepensionsföretag	668	241	36%
SEB	Livförsäkringsföretag	490	274	56%
Swedbank Försäkring	Livförsäkringsföretag	342	316	92%

⁷⁷ En anledning till denna ökning kan vara att den tidigare perioden med väldigt låga räntor var utmanande för företagen som gav finansiella garantier till sina försäkringstagare inom sin traditionella förvaltning, och att de då marknadsfört exempelvis fondförsäkringar som alternativ i större utsträckning. Se [Svenska finansiella institut och låga räntor \(riksbank.se\)](https://www.svenskaforsakring.se/globalassets/rapporter/omvarldstrender/2023-om-varldstrender.pdf/) för en genomgång av utmaningarna under perioden med låga räntor.

⁷⁸ Se sida 27 i <https://www.svenskaforsakring.se/globalassets/rapporter/omvarldstrender/2023-om-varldstrender.pdf/>.

Företag/företagsgrupp	Typ av företag	Placeringstillgångar	Varav fond- eller depåförsäkring	Andel fond- eller depåförsäkring
Länsförsäkringar	Livförsäkringsföretag	335	222	66%
Nordea Liv	Livförsäkringsföretag	268	231	86%
Handelsbanken	Livförsäkringsföretag	264	246	93%
SPP	Livförsäkringsföretag	256	169	66%
Summa 10 största		5 307	1 970	37%

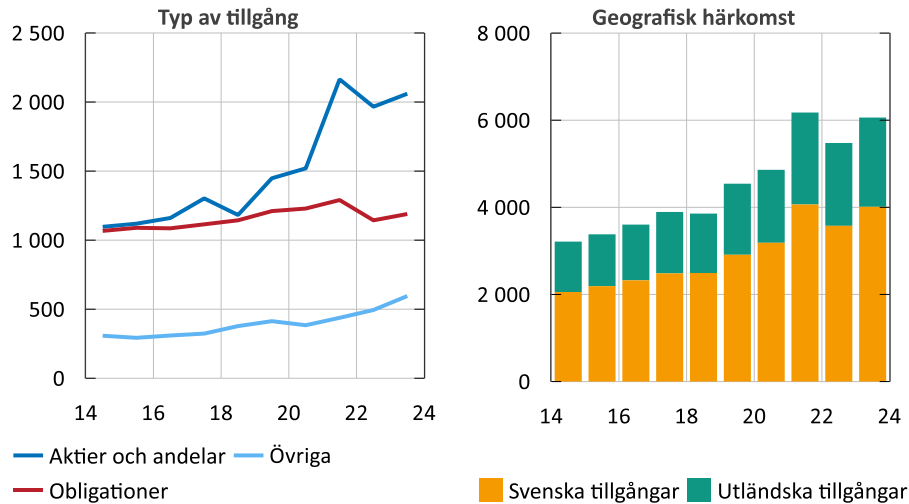
Anm. De placeringstillgångar som inte hör till fond- eller depåförsäkringar klassas som traditionell förvaltning. Data per 2023-12-31.

Källa: Svensk Försäkring.

Placeringstillgångarna inom traditionella försäkringar utgörs i huvudsak av aktier, andelar i fonder, obligationer och fastigheter. Aktier och andelar i fonder utgör drygt hälften av placeringstillgångarna. Innehav i obligationer utgör en tredjedel medan placeringar i övriga tillgångar motsvarar resterande del, se Diagram 28, vänster sida. Samtidigt är nästan en tredjedel av tillgångarna placerade i utlandet, se Diagram 28, höger sida. Andelen utländska tillgångar har dessutom ökat över tid. Orsaken till andelen utländska tillgångar är att företagen vill diversifiera sina tillgångar för att sprida riskerna och potentiellt öka den förväntade riskjusterade avkastningen. Dessutom har aktörerna tillsammans så stora tillgångar att det kan bli svårt för dem att investera tillräckliga summor på vissa svenska tillgångsmarknader utan att påverka prisbildningen i alltför stor utsträckning.

Diagram 28. Livförsäkrings- och tjänstepensionsföretagens placeringstillgångar fördelat på typ av tillgång och geografisk härkomst

Miljarder kronor

Anm. Fond- och depåförsäkringar där försäkringstagaren bär placeringsrisken är exkluderade. "Aktier och andelar" avser i diagrammet till vänster aktier, investeringsfonder, teckningsoptioner och andra ägarandelar. "Övrigt" avser till exempel kassa och banktillgodohavanden, penningmarknadsinstrument, lån, byggnader och mark. I diagrammet till höger är enbart tillgångar som går att separera utifrån geografisk härkomst inkluderade, där endast en liten del inte går att separera ut.

Källa: SCB.

Försäkrings- och tjänstepensionsföretag i Sverige kan drivas i tre bolagsformer: som **vinstutdelande aktiebolag**, som **aktiebolag drivna enligt ömsesidiga principer** och som **helt ömsesidiga bolag**. Vilken bolagsform ett försäkrings- eller tjänstepensionsföretag har styr bland annat hur avkastningen fördelas och vilka som bär riskerna i bolaget.

Vinstutdelande företag ägs av aktieägarna.⁷⁹ Om bolaget inte lever upp till sina åtaganden kan aktieägarna antingen skjuta till kapital eller låta företaget gå i konkurs. Försäkringstagarna tar inga risker för dessa bolag.⁸⁰ Aktiebolag drivna enligt ömsesidiga principer och helt ömsesidiga bolag är så kallade icke-vinstutdelande bolag. I dessa bolag är det försäkringstagarna som får överskottet. I helt ömsesidiga bolag står de samtidigt också för risken att det uppstår underskott som till exempel kan innebära att deras pensionsutbetalningar sänks. Det kan också ske i vinstutdelande bolag och aktiebolag drivna enligt ömsesidiga principer om försäkringstagarna enligt försäkringsvillkoren har en villkorad återbäring som är knuten till värdeförändringar på tillgångarna.

⁷⁹ Detta gäller också för aktiebolag drivna enligt ömsesidiga principer.

⁸⁰ Däremot kan det finnas risker för försäkringstagarna till följd av val av försäkringsprodukt, exempelvis vid fond- och depåförsäkring.

Till sist förekommer även **försäkringsföreningar** och **pensionsstiftelser**. I förhållande till försäkrings- och tjänstepensionsföretagen har dessa endast en liten andel av marknaden för försäkringar och pensionssparande.⁸¹

AP-fonderna

De statliga AP-fonderna (Första, Andra, Tredje, Fjärde samt Sjätte AP-fonden) förvaltar buffertkapitalet i det allmänna pensionssystemet, närmare bestämt för inkomstpension och tilläggspension.⁸² Det innebär att kapitalet i AP-fonderna kan användas av staten under perioder när pensionsutgifterna är större än inkomsterna från pensionsavgifter. Anledningarna till att det finns flera AP-fonder som delar på uppdraget att förvalta buffertkapitalet är att skapa riskspridning och diversifiering i kapitalförvaltningen samt att kunna utvärdera förvaltningen mot varandra.⁸³

Från och med 2009 har det varit ett nettoutflöde från Första, Andra, Tredje och Fjärde AP-fonderna till inkomstpensionssystemet varje år. Under åren 2009–2022 användes drygt 322 miljarder kronor från AP-fonderna för att finansiera bland annat pensionsutbetalningar.⁸⁴

AP-fonderna är stora kapitalförvaltare. Vid utgången av 2022 uppgick deras samlade fondkapital till 1 826 miljarder kronor.⁸⁵ En viss andel av detta är investerat på den svenska marknaden, men till stor del investerar fonderna globalt i aktier, räntebärande tillgångar och alternativa tillgångar.⁸⁶ Enligt AP-fondlagen får högst 40 procent av Första, Andra, Tredje och Fjärde AP-fondens tillgångar vara utsatta för valutakursrisk. Det är en anledning till att de i stor utsträckning använder sig av valutaswappar med bankerna.⁸⁷

Utöver buffertkapitalfonderna så finns även Sjunde AP-fonden, men den skiljer sig från de andra AP-fonderna då den förvaltar det förvalda alternativet i premiepensionssystemet, som är en mindre del av det allmänna pensionssystemet än inkomst- och tilläggspensionen.

---

⁸¹ Föreningar driver försäkringsrörelse för anställda i ett eller flera företag och riktar sig till personer som tillhör samma yrkesgrupp eller medlemmar i vissa intressegemenskaper. Pensionssparande förekommer även i pensionsstiftelser. En arbetsgivare kan starta en pensionsstiftelse och varje år föra över belopp till denna som senare betalas ut till de anställda i form av pensioner. Pensionsstiftelsen är en egen juridisk person.

⁸² Det finns ingen femte AP-fond eftersom de fem fondstyrelser som föranledde omvandlingen 2001 blev till fyra AP-fonder.

⁸³ Det finns exempelvis vissa skillnader mellan fonderna när det gäller hur investeringar fördelas på olika tillgångsklasser som kommer från att respektive fondstyrelse fattat egna fördelningsbeslut inom ramen för AP-fondlagen.

⁸⁴ Sjätte AP-fonden är också en buffertfond men har inga betalningsflöden gentemot pensionssystemet.

⁸⁵ Se [Redovisning av AP-fondernas verksamhet t.o.m. 2022 \(regeringen.se\)](#).

⁸⁶ Alternativa tillgångar är till exempel fastigheter, jordbruk, skog, infrastruktur, riskkapitalföretag (private equity) och hedgefonder.

⁸⁷ Läs mer om detta i avsnittet [Länkar mellan kapitalförvaltare och banker](#).

FAKTA – Derivat

Derivatmarknaden erbjuder aktörer möjligheten att skydda sig mot specifika ekonomiska risker, så kallat hedging, och att spekulera. Ett derivatkontrakt är ett finansiellt instrument vars värde bestäms av en eller flera underliggande tillgångar som räntor, valutor, aktier, krediter och råvaror. Det finns många olika sorters derivatkontrakt, inklusive swappar, terminer och optioner.⁸⁸ De kan användas för att minska risker, men också för att öka risker eller spekulera om den framtida marknadsutvecklingen på till exempel aktie- eller elpriser.

Derivat fördelar om riskerna i det finansiella systemet. Till exempel kan en bank genom ett derivatkontrakt byta fasta räntebetalningar mot rörliga, eller låna svenska kronor i utbyte mot dollar från ett pensionsföretag. Därmed kan båda parterna matcha sina tillgångar och skulder mer effektivt. Läs mer om sådana länkar i avsnittet [Länkar mellan kapitalförvaltare och banker](#). Även myndigheter använder derivat för att hantera risker. Exempelvis använder Riksgäldskontoret räntederivat för att justera löptiden på statsskulden, och Riksbanken använder valutaderivat för att minska risken i sin valutareserv.

Redovisningen av derivat kan vara komplex. Alla derivat på balansräkningen ska värderas till marknadsvärde, vilket är det belopp som de skulle kunna säljas för till, eller köpas av, en annan aktör. Värdet som redovisas på balansräkningen kan, beroende på derivatavtalens utformning, kvittas om vissa förutsättningar är uppfyllda. Vissa derivat, som valutaswappar, kan i vissa fall redovisas utanför balansräkningen och endast omnämnas i noterna, då till nominella belopp. Vidare är den svenska derivatmarknaden nära sammanlänkad med andra länders. Det är tydligt när man studerar var de svenska aktörernas motparter finns. Generellt sett ingås en majoritet av derivatkontrakten mellan en svensk aktör och en utländsk motpart.

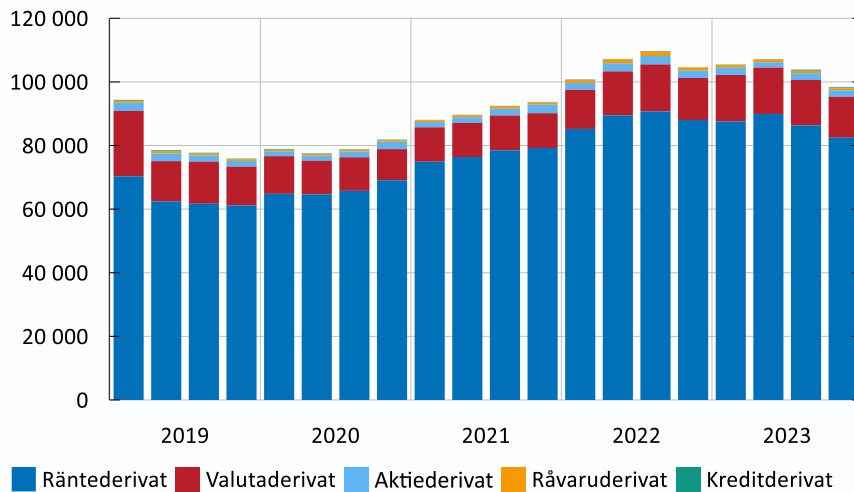
Derivatmarknaden har vuxit både globalt och i Sverige under de senaste åren.⁸⁹ Dess storlek kan mätas på olika sätt. Exempelvis uppgår det nominella beloppet av utestående derivatkontrakt till cirka 100 000 miljarder kronor, se Diagram 29, vilket motsvarar ungefär 16 gånger Sveriges BNP. Det är det nominella beloppet som aktörerna utbyter räntebetalningar, valutor eller andra underliggande tillgångar på. Om en aktör exempelvis avtalar om att betala 5 procent fast ränta på ett nominellt belopp om 1 miljon kronor, i utbyte mot rörlig ränta, resulterar det i en fast räntebetalning om 50 000 kronor, minus den rörliga räntan. Detta innebär att det nominella beloppet kan vara relativt stort, medan det faktiska belopp som byter händer är betydligt mindre.

⁸⁸ Se även [Den svenska derivatmarknaden \(riksbank.se\)](#) för en mer utförliga beskrivning av den svenska derivatmarknaden.

⁸⁹ Detta är främst drivet av räntederivat och det kan tänkas att högre och mer volatila räntor har ökat efterfrågan på att försäkra sig mot framtida ränterörelser, vilket är möjligt att göra med räntederivat.

Diagram 29. Den svenska derivatmarknadens storlek i nominella belopp

Miljarder kronor

Anm. Avser nominella värden på utestående kontrakt sista handelsdagen varje kvartal.

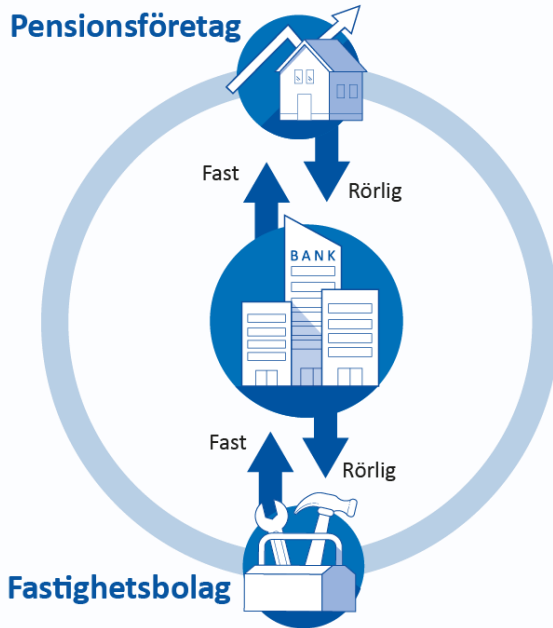
Källa: Riksbanken.

Om en aktör agerar som mellanhand mellan två andra aktörer och ingår två identiska kontrakt i motsatta riktningar, kan summan av kassaflödet till och med vara noll. Det nominella beloppet på kontrakten adderas dock i statistiken. Om en bank till exempel ingår ett kontrakt med ett fastighetsföretag där banken mottar fast ränta i utbyte mot rörlig ränta, och samtidigt avtalar om att byta rörlig ränta mot fast ränta med ett pensionsföretag, går kassaflödena som derivatkontrakten resulterar i för bankens del i motsatta riktningar. Banken agerar därför som mellanhand i utbytet av räntor mellan pensionsföretaget och fastighetsföretaget, där banken tar ut en avgift för att erbjuda dessa tjänster till respektive företag, se Diagram 30.

Diagram 31, till vänster, visar hur det nominella beloppet på fyra kontrakt adderas i statistiken samtidigt som deras belopp inte förändras när den underliggande tillgången, det vill säga räntan, stiger. Banken, som har två motsatta positioner, har det största nominella beloppet även när kassaflödet summeras till noll. I Diagram 29 redovisas enbart unika kontrakt, det vill säga två av de fyra kontrakten, eller 200 kronor, kopplat till exemplet.

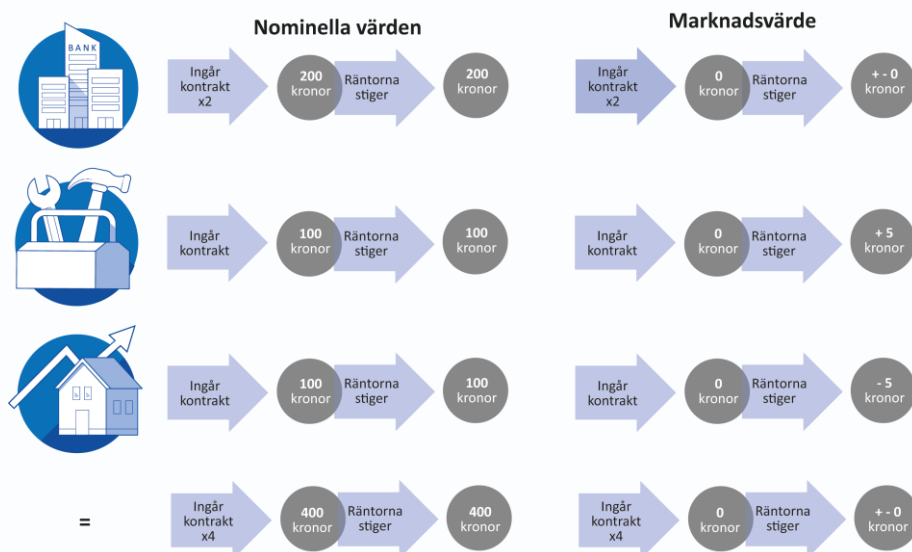
Derivatmarknadens storlek kan också mätas i kontraktens marknadsvärde, såsom det redovisas på aktörernas balansräkningar. I Diagram 31, till höger, ser vi att fastighetsföretagets kontrakt ökar i värde när räntorna stiger eftersom företaget får en högre rörlig ränta än tidigare samtidigt som det betalar samma fasta ränta till banken. På motsatt vis förlorar pensionsföretaget på sitt kontrakt. För banken, som har två motsatta positioner, ökar marknadsvärdet på det ena kontraktet lika mycket som det minskar på det andra.

Diagram 30. Exempel: ränteswap

Källa: Riksbanken.

Diagram 31. Exempel: värde på ränteswappar när räntorna stiger

Anm. Förändringen i marknadsvärde i diagrammet är ett exempel. Marknadsvärdet beräknas i praktiken bland annat som nuvärdet av skillnaden mellan de två kassaflödena i ränteswappen.

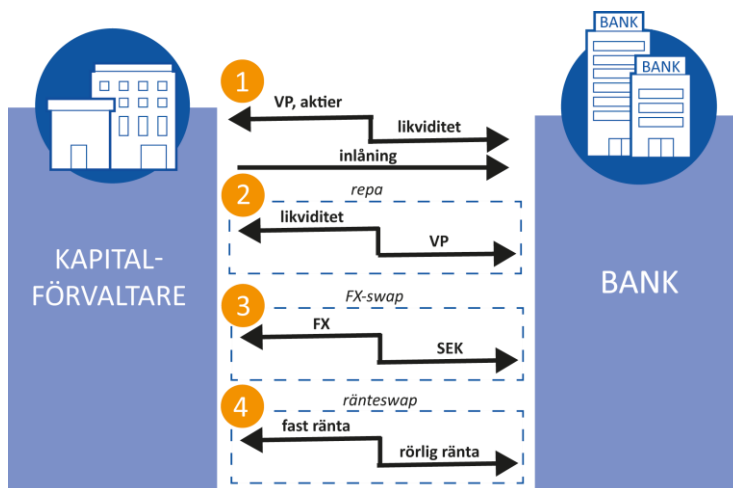
Källa: Riksbanken.

En nackdel med att mäta derivatmarknaden i nominella belopp eller marknadsvärden är således att aktörer som ofta agerar som mellanhänder, såsom banker, och tar motsatta positioner kan ha många kontrakt med stora nominella belopp och marknadsvärden, om man ser till bruttovärden. Men nettosumman av pengarna som faktiskt byter händer kan bli små i jämförelse med de stora nominella beloppen och marknadsvärdena.

2.3.1. Länkar mellan kapitalförvaltare och banker

Kapitalförvaltare och banker är starkt ihopkopplade i det finansiella systemet genom en rad olika och ibland komplexa kanaler. I stort kopplas de ihop av att kapitalförvaltarna är viktiga finansiärer för bankerna samt genom repo- och derivatmarknaden. Se Diagram 32 för en schematisk bild över kopplingarna, samt mer ingående förklaringar av dessa nedan.

Diagram 32. Sammanlänkningar mellan kapitalförvaltare och banker

Anm. "VP" avser värdepapper så som obligationer och certifikat. "FX-swap" avser valutaswap.

Källa: Riksbanken.

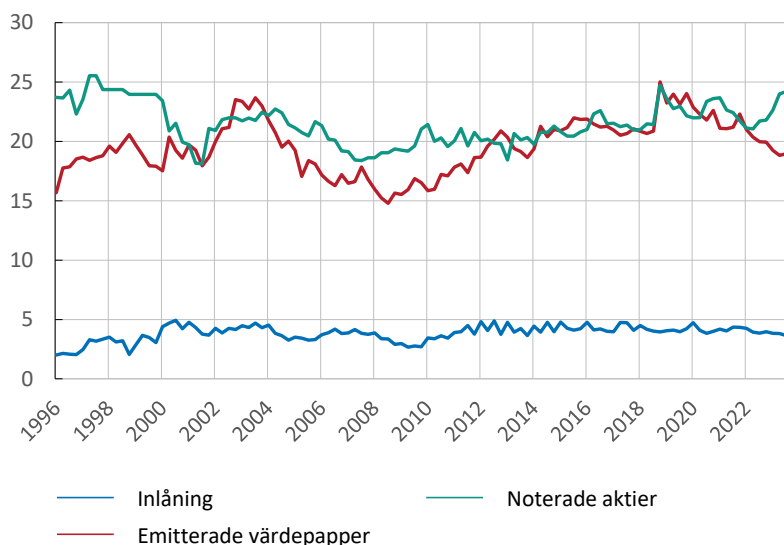
1. Kapitalförvaltare finansierar bankerna

Kapitalförvaltarna är stora finansiärer av bankerna och står för cirka 10 procent av bankernas finansiering. De äger cirka en femtedel av bankernas emitterade räntebärande värdepapper, en fjärdedel av bankernas noterade aktier och har även en viss bankinlåning, se Diagram 33. Vilken form av finansiering de står för beror på vilken typ av kapitalförvaltare de är. Försäkrings- och pensionsföretag står ofta för delar av bankernas långfristiga finansiering genom att de köper bankernas obligationer. De äger också aktier i bankerna. Räntefonder köper bankernas obligationer men även bankcertifikat. Aktiefonder investerar istället i bankerna genom att de köper deras aktier.⁹⁰

⁹⁰ Se även [Förändringar i det finansiella systemet – vilka blir konsekvenserna? \(riksbank.se\)](https://www.riksbank.se/forandringar-i-det-finansiella-systemet-vilka-blir-konsekvenserna/)

Diagram 33. Kapitalförvaltarnas finansiering av bankerna

Andel i procent

Anm. Avser investeringsfonder, försäkringsbolag och pensionsinstitut. Med banker avses svenska monetära finansinstitut (MFI:er) bestående av banker och kreditmarknadsföretag.

Källa: SCB.

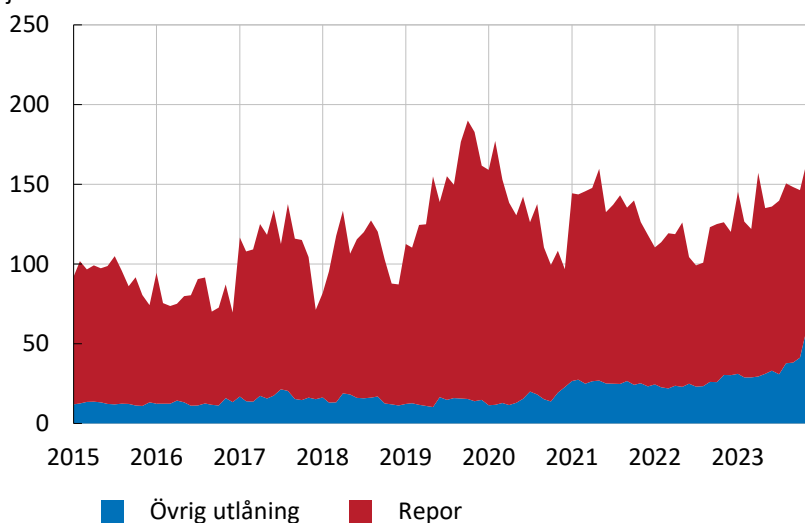
2. Bankerna finansierar kapitalförvaltare på kort sikt genom repomarknaden

Kapitalförvaltare får även själva viss finansiering från bankerna. Denna finansiering handlar främst om att bankerna tillgodoser deras kortsiktiga likviditetsbehov genom att låna ut till dem genom repomarknaden, se Diagram 34. Det innebär att banken ger ut ett lån under en viss tid i utbyte mot ett värdepapper som säkerhet. När löptiden är slut får banken tillbaka sina pengar, och kapitalförvaltaren sitt värdepapper. På så sätt kan kapitalförvaltarna hantera sina likviditetsbehov utan att köpa och sälja tillgångar som kan generera transaktionskostnader som överstiger kostnaden för att repa dessa. För kapitalförvaltare som pensionsföretag, med betydande åtaganden långt fram i tiden, är det dyrt att äga kontanta medel istället för att ha dem investerade. Möjligheten att låna ut sina värdepapper mot pengar bidrar därför till en mer effektiv kapitalförvaltning för dem.

Kapitalförvaltarna kan också ha ett överskott på likviditet, eller pengar som de inte har hittat en bra placering till, och kan då omvänt låna ut pengarna till bankerna mot värdepapper.

Diagram 34. Bankers utlåning till kapitalförvaltare

Miljarder kronor

Anm. Utestående belopp per den sista bankdagen varje månad, repor och övrig utlåning som tas upp och återbetalas inom en kalendermånad ingår inte. Med repor avses omvända repor för bankerna. Kapitalförvaltare avser investeringsfonder, försäkringsbolag och pensionsinstitut i Sverige och i euroländerna. Med banker avses monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige och bestående av bl.a. banker och kreditmarknadsföretag, samt svenska MFI:ers utländska filialer.

Källa: SCB.

3. Länkar genom valutaderivat

Kapitalförvaltarna investerar en stor andel av sina placeringstillgångar i utländsk valuta. Samtidigt är deras skulder, det vill säga de åtaganden som de har gentemot till exempel pensionssystemet eller försäkringstagare, nästan uteslutande i svenska kronor. Denna skillnad i valuta mellan tillgångar och skulder ger upphov till en valutarisk.⁹¹ För att kunna köpa utländska tillgångar och samtidigt minska eller undvika valutarisk väljer kapitalförvaltarna att valutasäkra sina utländska placeringar, främst sina obligationer. Det gör de genom derivatinstrument som valutaswappar, ofta med storbankerna i Sverige som motparter. Lite förenklat kan man säga att kapitalförvaltarna lånar utländsk valuta av bankerna under en viss tid mot att bankerna får svenska kronor i utbyte. En del av de utländska valutorna som kapitalförvaltarna lånar via derivatmarknaden sker dessutom via utländska banker. De svenska kronor som de utländska bankerna får i utbyte lånar de sedan ofta vidare till en svensk bank, vilket stärker kopplingarna genom derivatmarknaden ytterligare.

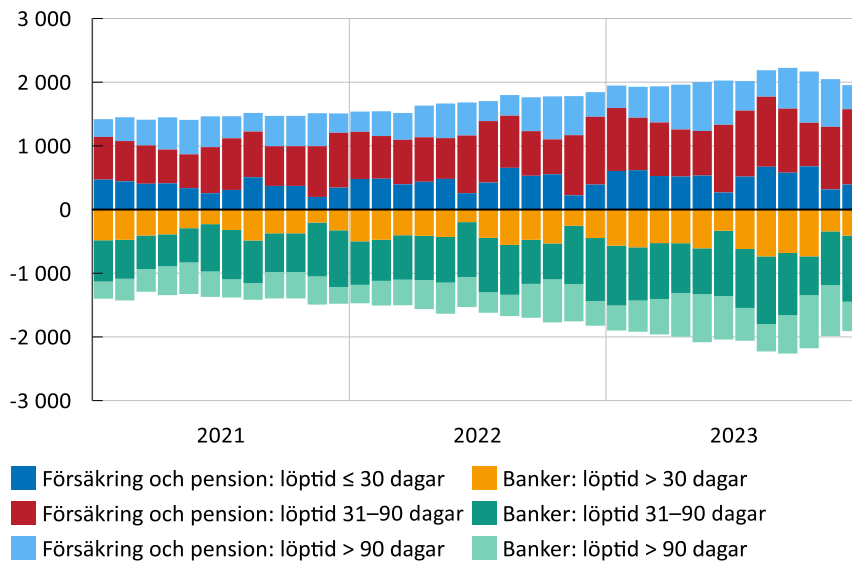
Försäkrings- och pensionsföretagen samt de statliga AP-fonderna är de största användarna av valutaswappar och ingår dem oftast med några månaders löptid som de förnyar löpande, se Diagram 35. Detta trots att de tillgångar de vill valutasäkra har

⁹¹ Valutarisk innebär risken att göra förluster i det fall att valutakurser utvecklas ofördelaktigt.

långa löptider.⁹² För att bankerna ska kunna erbjuda kapitalförvaltarna utländsk valuta genom valutaswappar lånar de upp utländsk valuta på kapitalmarknaderna. Det gör de bland annat genom att emittera bankcertifikat som ofta köps av utländska penningmarknadsfonder.⁹³

Diagram 35. Försäkrings- och pensionssektorns samt bankernas valutaswappar fördelat på löptid

Miljarder kronor

Anm. Diagrammet avser valutaderivat där kronor byts mot dollar eller euro. "Försäkring och pension" inkluderar även de statliga AP-fonderna, och "banker" omfattar både svenska och utländska banker. Diagrammet avser nettopositioner i valutaswappar per återstående löptid den sista handelsdagen varje månad och inkluderar valutaterminer. Ett positivt värde i diagrammet betyder att sektorn har köpt kronor på termin med leverans vid kontraktets slut, och ett negativt värde vice versa.

Källa: Riksbanken.

4. Länkar genom räntederivat

En annan typ av derivat som kapitalförvaltare och banker ofta handlar med sinsemellan är räntederivat. Dessa används för att justera exponeringen mot räntor i deras verksamhet. Pensionsföretag vill exempelvis ingå ränteswappar där de tar emot fast ränta och betalar rörlig ränta för att öka räntekänsligheten på sina tillgångar, vilket bättre matchar deras långsiktiga pensionsåtaganden.⁹⁴ Svenska banker erbjuder dessa

⁹² Varför de ingår valutaswappar på kortare löptider är dels på grund av att det kostar mindre eftersom det bättre motsvarar löptiden som bankerna lånar upp utländsk valuta i, dels att de får en större flexibilitet att justera storleken på sina valutasäkringar.

⁹³ Mer om kapitalförvaltarna och bankernas sammanlänknings genom valutamarknaden och riskerna detta medför i [Sammanlänknings mellan försäkringsföretag, AP fonder och banker via valutamarknaden, fördjupning i Finansiell stabilitetsrapport 2020:1 \(riksbank.se\)](#) samt [Finansiell stabilitetsrapport 2023:2 \(riksbank.se\)](#).

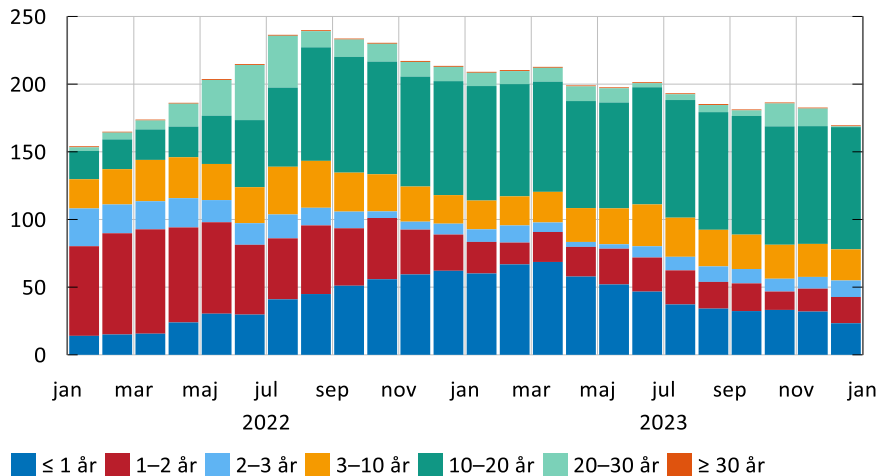
⁹⁴ Genom att öka räntekänsligheten med ränteswappar frigör man mer kapital till andra investeringar jämfört med att äga räntebärande tillgångar eftersom ränteswappar har en hävstång. Se [Staff memo: Likviditetskrisen i brittiska pensionsfonder ur ett svenskt perspektiv \(riksbank.se\)](#) för en beskrivning av hur detta fungerar i mer detalj.

ränteswappar till pensionsföretagen och står därmed ofta på andra sidan i sådana swaptransaktioner. I Diagram 36 kan du se vilka ränteswappar försäkrings- och pensionsbolagen har ingått fördelat på löptid.

Bankerna har dock även ett eget behov av att byta till sig fast ränta i utbyte mot rörlig ränta, eftersom de ofta finansierar rörliga bolån genom att emittera säkerställda obligationer med fast ränta och vill matcha dessa räntebetalningar. Bankerna ingår då ränteswappar med exempelvis icke-finansiella företag som fastighetsföretag, som vill få rörlig ränta i utbyte mot att betala fast ränta, eftersom de till följd av sina stora lån med rörlig ränta är räntekänsliga.

Diagram 36. Försäkrings- och pensionsföretagens ränteswappar fördelat på löptid
Miljarder kronor

Anm. Diagrammet avser nettopositioner i ränteswappar där företagen får fast ränta och betalar rörlig ränta, per återstående löptid den sista handelsdagen varje månad. Baserat på nominella belopp för utestående s.k. plain vanilla ränteswappar som refererar till Stibor.

Källa: Riksbanken.

2.4 Riskkapitalbolag

Riskkapital (eng. private equity), är ett samlingsnamn för olika sätt att investera i företag som inte är noterade på någon börs, eller för att köpa ut dem från börsen genom att köpa tillräckligt många andelar i företaget. Affärsmodellen går ut på att ett riskkapitalbolag förvärvar företag, vidtar åtgärder som gör dem mer lönsamma och sedan säljer företagen, antingen till ett annat större företag eller genom att introducera det på börsen (IPO).⁹⁵ Företagen som förvärvas blir då så kallade portföljbolag till riskkapitalbolaget.

Sverige har en stor riskkapitalindustri - riskkapitalbolag äger cirka 1 200 bolag i Sverige som sysselsätter cirka 260 000 anställda.⁹⁶ Riskkapitalinvesteringar kan grovt delas in i

⁹⁵ En IPO (eng. Initial Public Offering) är när ett företag erbjuder aktier i företaget till allmänheten genom att lista aktierna på en börs. Detta gör det möjligt för företaget att samla in kapital från investerare.

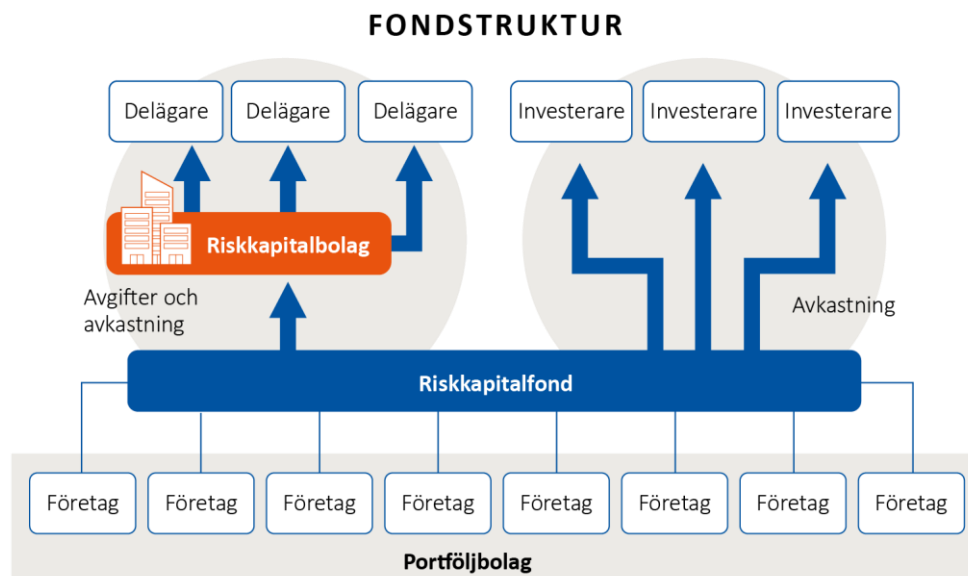
⁹⁶ Enligt uppgift från branschorganisationen SVCA.

två kategorier: investeringar i relativt nystartade företag (venture capital) och förvärv av mognare företag (buyouts). Investeringar i den tidiga fasen innebär i regel högre risk. Det beror på att företagen ofta är nystartade med svaga kassaflöden och få materiella tillgångar. Riskkapitalbolag som förvärfvar mognare företag använder sig i stället ofta av en kombination av fondens medel och lån från en eller flera kreditgivare, till exempel banker eller kreditfonder (eng. private credit funds). Den metoden brukar kallas leveraged buy out (LBO). Man kan också låna pengar på kapitalmarknaden genom att till exempel emittera obligationer i företaget.

Riskkapitalbolag får sitt kapital från investerare som investerar i en riskkapitalfond. Delägarna i riskkapitalbolaget investerar normalt i samma fond, vilket ger dem incitament att öka värdet på fondens innehav. Riskkapitalbolaget använder sedan medlen i fonden för att förvärva och investera i privata företag. Hur portföljbolagen utvecklas avgör hur stor avkastningen till investerarna blir.

Diagram 37 visar ett typiskt förhållande mellan investerare, riskkapitalbolag och portföljbolag. Riskkapitalbolagen tar dels ut en avgift från sina investerare, dels får de en andel av vinsten när fonden avvecklas.

Diagram 37. Typisk struktur för riskkapitalbolag

Anm. Schematisk bild. Investerare (eng. limited partner) investerar tillsammans med riskkapitalbolaget (eng. general partner) i en fond. Denna fond köper i sin tur upp ett antal portföljbolag som styrs av riskkapitalbolaget. Portföljbolagen tar emot ytterligare investeringar för att förbättra sin produktivitet och betalar en löpande avgift till fonden. Efter en bestämd tidsperiod avvecklas fonden, portföljbolagen säljs och överskottet delas ut till respektive investerare.

Källa: Riksbanken.

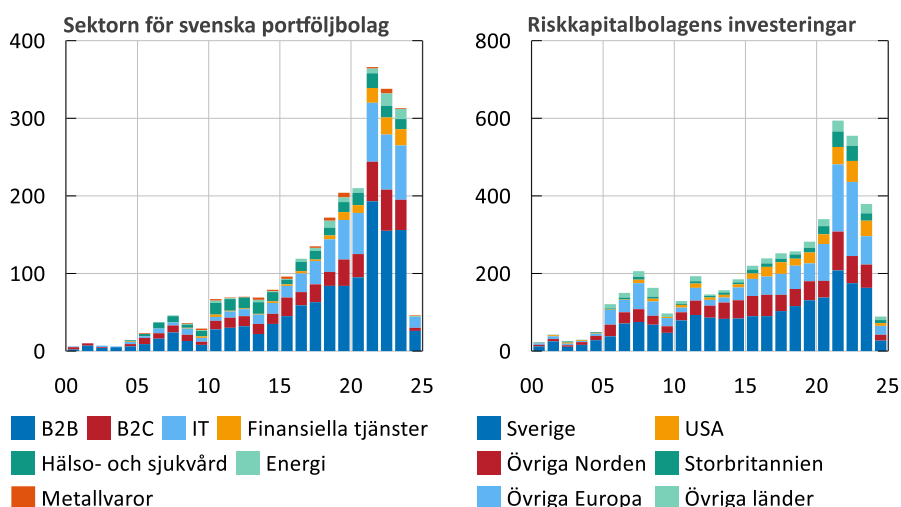
Riskkapitalbolagen i Sverige är stora internationella aktörer sett både till hur de finansieras och vilka portföljbolag de investerar i. Till exempel är det svenska riskkapitalbolaget EQT världens tredje största sett till storleken på förvaltat kapital i deras fonder, cirka 119 miljarder euro. Andra stora svenska riskkapitalbolag är Nordic Capital som

förvaltar 25 miljarder euro och Altor som förvaltar 4,5 miljarder euro. Ett riskkapitalbolag som är baserat i Sverige har typiskt sett sin investerings- och rådgivningsverksamhet här. Det är dock ovanligt att själva riskkapitalfonderna har sin hemvist i Sverige, utan de finns ofta i länder som Malta, Irland och Luxemburg. De som investerar i riskkapitalfonderna attraheras ofta från en global marknad. Till exempel är pensionsfonder i andra länder vanliga investerare i de riskkapitalfonder som förvaltas av svenska riskkapitalbolag.

Till vänster i Diagram 38 visar vi vilka svenska branscher som riskkapitalbolag investerar i. Man kan se att den vanligaste kategorin är företagstjänster, följt av IT och konsumenttjänster. Till höger i Diagram 38 visar vi antalet investeringar i svenska företag uppdelat på var riskkapitalbolaget har sin geografiska hemvist. Man kan där se att investeringar i svenska bolag vanligen kommer från ett riskkapitalbolag som är baserat i Sverige, men det är även vanligt att det kommer från övriga Norden och Europa. De portföljbolag som svenska riskkapitalbolag investerar i är även dessa belägna i flera olika länder, även om svenska riskkapitalbolag investerar i skandinaviska företag i större utsträckning än vad man kan förvänta sig givet de skandinaviska ländernas ekonomiska storlek.

Diagram 38. Investeringar i svenska portföljbolag uppdelat på bolagssektor och investeringar av svenska riskkapitalbolag uppdelat på geografiska områden

Antal

Anm. Investeringar inkluderar uppköp och följdinvesteringar. B2B syftar på företagstjänster (business-to-business), medan B2C syftar på konsumenttjänster (business-to-consumer).

Källa: PitchBook Data, Inc.

FAKTA – Fintech

Fintech är ett samlingsbegrepp för teknologisk innovation inom finanssektorn. Typiskt sett används begreppet fintech för att beskriva innovation baserat på ny teknologi som kan resultera i nya affärsmodeller, processer eller produkter som påverkar förmedlingen av finansiella tjänster. Det är ett brett begrepp och innefattar i princip alla de aktiviteter som vi traditionellt sett associerar med det finansiella systemet, som betalningsförmedling, kreditgivning, tillgångsförvaltning och försäkringsrelaterade tjänster. Dessutom omfattar fintech helt nya aktiviteter kopplade till exempelvis kryptotillgångar.

Både traditionella aktörer på den finansiella marknaden och nya aktörer kan ägna sig åt fintech, men till skillnad från de traditionella aktörerna tenderar de nya aktörerna oftast att bygga en affärsmodell som är helt fokuserad på en eller ett par produkter som de utvecklat. Deras mål är med andra ord inte att bli heltäckande aktörer. I Sverige har många nya aktörer en licens för betalningsförmedling då de hittills fokuserat främst på innovation inom betalningsområdet. För att attrahera kunder utvecklar de ofta produkter som kan vara effektivare och billigare än traditionella finansiella tjänster tack vare användningen av ny teknik och nya affärsmodeller. Alternativt erbjuder de sina tjänster till kundsegment vars finansiella behov inte fullt ut mötts av traditionella banker.

Fintechsektorn har vuxit snabbt de senaste tio åren – både i Sverige och utomlands. Sektorn ligger även väl till i Sverige i internationell jämförelse, där Sverige ofta rankas som topp fyra i Europa för fintechinvesteringar, eller topp tio i världen.⁹⁷ Några anledningar till detta är att den digitala infrastrukturen är välutvecklad och att IT-kunskaper hos befolkningen är stort. Trots den här tillväxten utgör dock nya fintechaktörer en väldigt liten del av den totala verksamheten på finansmarknaden. I Sverige har fintechaktörernas bidrag till BNP exempelvis gått från att motsvara 0,01 procent av BNP till 0,15 procent mellan 2008 och 2018.⁹⁸ Tillväxten i fintechsektorn har även mattats av sedan räntorna började höjas under 2022, då tillgången till investerarkapital har blivit mer begränsad för nya aktörer, samtidigt som kraven på lönsamhet ökat.

De nya fintechaktörerna utgör dock en viktig faktor i att dels öka konkurrensen överlag i finanssektorn, dels i att få traditionella aktörer att öka sin innovationstakt. I detta hänseende kan, men behöver inte, fintechaktörer utgöra ett hot mot traditionella aktörer. Eftersom de oftast fokuserar på en eller ett fåtal produkter finns det ofta möjlighet för dem att samarbeta med exempelvis traditionella storbanker. I flera fall har exempelvis traditionella aktörer etablerat partnerskap med fintechaktörer för att kunna erbjuda den tjänst som aktören utvecklat som en del i sin produktportfölj. Det är heller inte ovanligt att storbanker väljer att investera i de här aktörerna för att på så sätt få tillgång till de nya tjänster som de utvecklat.

⁹⁷ Se exempelvis [Innovate Finance, FinTech Investment Landscape 2022](#).

⁹⁸ [Tillväxtanalys \(2020\) Svensk fintech: En kartläggning och analys av sektorn, dess innovationskraft och utmaningar. PM 2020:20](#).

3 Finansiell infrastruktur möjliggör betalningar

Det finns idag många olika typer av betalningar. Förr innebar betalningar främst att kontanter bytte ägare men numera är nästan alla betalningar digitala och oftast mer komplexa med flera aktörer som förmedlar betalningen. Den förändringen har skett snabbt till följd av digitaliseringen och teknisk innovation inom finanssektorn.

Den finansiella infrastrukturen gör det möjligt för banker och andra finansiella institut att göra betalningar sinsemellan och erbjuda privatpersoner och företag olika typer av betaltjänster. Infrastrukturen består av system som hanterar betalningar och transaktioner med finansiella instrument.

3.1 Den svenska massbetalningsmarknaden

I Sverige används kontanter sällan jämfört med i andra länder. Användningen minskar sedan en lång tid tillbaka. På betalningsmarknaden ersätts kontanter med digitala betalningar, oftast med kort eller Swish. Betalappen Swish har under den senaste tioårsperioden till stor del ersatt kontanta betalningar mellan privatpersoner. Men de allra flesta betalningar i Sverige sker med kort. Under 2022 genomfördes 3 865 miljoner kortbetalningar, vilket motsvarade 60 procent av det totala antalet betalningstransaktioner, se Diagram 39. I kortbetalningar ingår även kortbaserade betalningar med exempelvis Apple Pay eller Samsung Pay. Därtill gjordes 2 621 miljoner gireringar inklusive autogiro och Swish, under 2022, vilket motsvarade resterande 40 procent av transaktionerna.⁹⁹ Gireringar är dock ofta av större belopp än kortbetalningar då de bland annat inkluderar betalningar mellan företag och löneutbetalningar m.m. Sett till belopp i kronor utgjorde gireringar merparten av transaktionsvärdet; 24 960 miljarder eller 95 procent av det totala transaktionsvärdet under året, se Diagram 39. Fler betalningsätt växer också fram till följd av digitalisering och teknisk innovation på betalningsmarknaden.

Man brukar skilja på betalningar av större belopp mellan finansiella institut, som traditionellt har skett i Riksbankens betalningssystem RIX, och betalningar av relativt små belopp såsom köp i butik, fakturabetalningar och överföringar mellan privatpersoner. Det senare brukar kallas för massbetalningar.¹⁰⁰ Det finns en mängd olika sätt att göra massbetalningar som ofta beror på situationen. I fysiska butiker och vid e-handel var

---

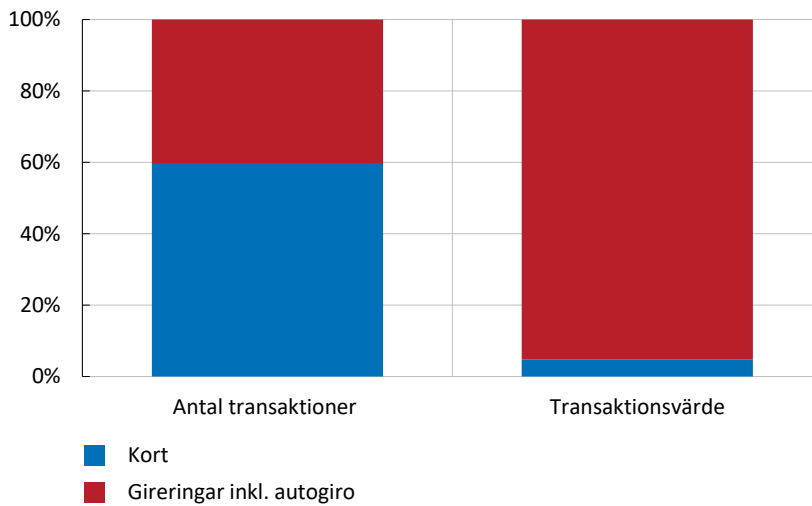
⁹⁹ Se Riksbankens betalningsstatistik: www.riksbank.se/sv/statistik/statistik-over-betalningar-sedlar-och-mynt/betalningar/. Gireringar omfattar betalningar via autogiro, betalningar mellan konton i olika banker samt betalningar till Bank och Plusgiro.

¹⁰⁰ För mer information om massbetalningar i Sverige se [Riksbanksstudie: Den svenska massbetalningsmarknaden, juni 2013](#).

det vanligaste betalsättet för 2023 debetkort, även om ökningen av andelen swishbetalningar går snabbt, se Diagram 40. Överföringar mellan privatpersoner görs ofta via betalappen Swish.

Diagram 39. Användning av olika betalningsätt 2022

Andel i procent av antal transaktioner respektive transaktionsvärde

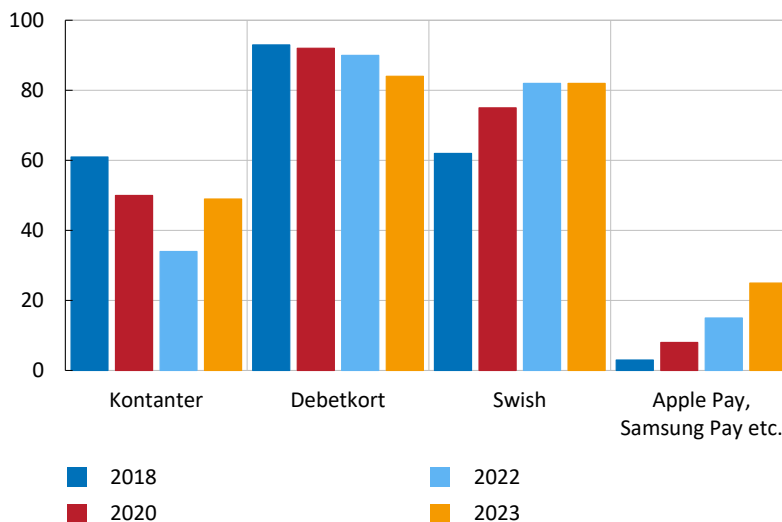

Anm. Gireringar avser inhemska betalningstransaktioner. Korttransaktioner avser både inhemska och gränsöverskridande betalningstransaktioner.

Källa: Riksbanken.

Diagram 40. Olika betalsätt

Andel av de svarande som betalat med respektive betalsätt under de senaste 30 dagarna, andelar i procent.

Anm. Flera svarsalternativ var möjliga.

Källa: Riksbanken.

Nedan följer en beskrivning av olika typer av betalsätt på den svenska massbetalningsmarknaden. De större betalningarna mellan finansiella institut kommer vi att beskriva senare i kapitlet.

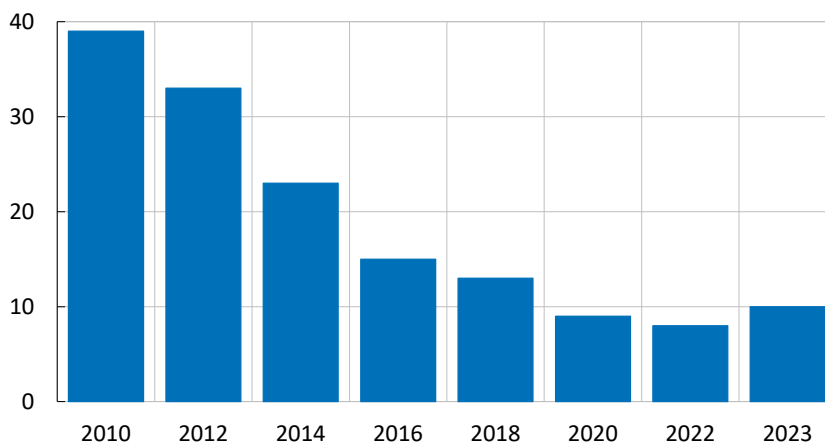
Kontanter används allt mer sällan

Kontantanvändningen i Sverige har minskat under många år. Digitala betalsätt blir allt vanligare och vi handlar mycket online. Under pandemin 2020 till 2022 fick nedgången i kontantanvändningen extra skjuts. Då var det många som handlade online på grund av pandemin och många slutade också att betala med kontanter i butik för att minimera kontaktytorna.

Det finns ingen övergripande statistik på antalet kontantbetalningar i ekonomin utan för att få en bild av hur vanliga de är behöver vi jämföra olika typer av statistik. Andelen kontantköp i butik har länge haft en nedåtgående trend. I en intervjuundersökning¹⁰¹ som Riksbanken gjorde 2023 uppgav endast 10 procent av de tillfrågade att de hade använt kontanter vid sitt senaste köp i butik. Visserligen var detta en marginell uppgång jämfört med året innan, se Diagram 41. Jämfört med 2010, då närmare 40 procent hade använt kontanter vid sitt senaste köp, är det en stor nedgång.

Diagram 41. Andelen kontantköp i butik

Andel som har betalat med kontanter vid sitt senaste köp i butik, andelar i procent

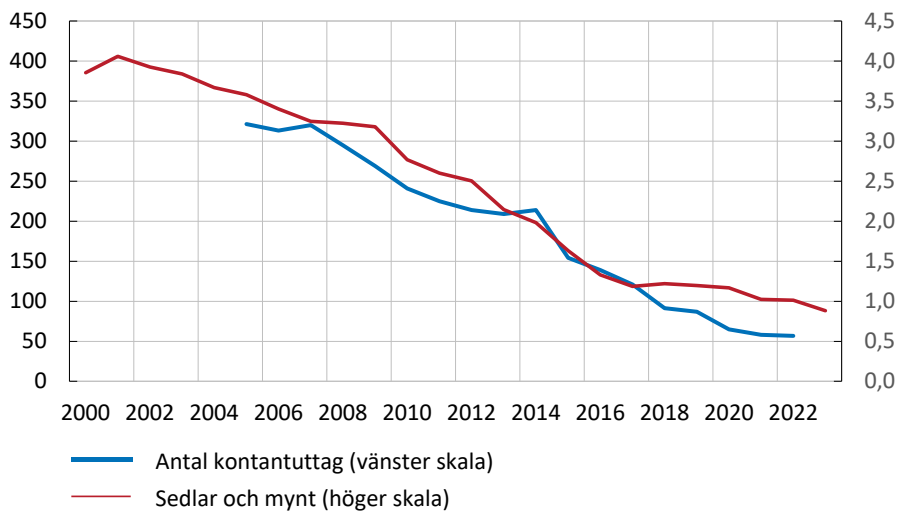
Källa: Riksbanken.

Hushållen använder främst uttagsautomater för att få tillgång till kontanter. Ett annat sätt att indirekt mäta kontantanvändningen är därför att se på kontantuttagen. De har minskat de senaste 15 åren, se Diagram 42, både i antal och värde, vilket tyder på att användningen av kontanter minskar. Ytterligare ett sätt att mäta kontantanvändningen är att mäta värdet på de kontanter som cirkulerar i ekonomin mot bruttonationalprodukten (BNP). Mätt som andel av BNP har kontanterna stadigt minskat från omkring 4 procent i början av 2000-talet till knappt 1 procent 2023, se Diagram 42.

¹⁰¹ "Riksbankens undersökning om betalningsvanor" ger en bild av hur privatpersoner betalar i Sverige och hur betalningsvanorna förändras över tid. Undersökningen genomförs vartannat år sedan 2010.

Diagram 42. Antalet kontantuttag och kontanter som andel av BNP

Antal kontantuttag i miljoner respektive andelen kontanter i procent av BNP

Källor: Bankomat.se, SCB och Riksbanken.

Kortbetalningar är det vanligaste betalsättet i Sverige

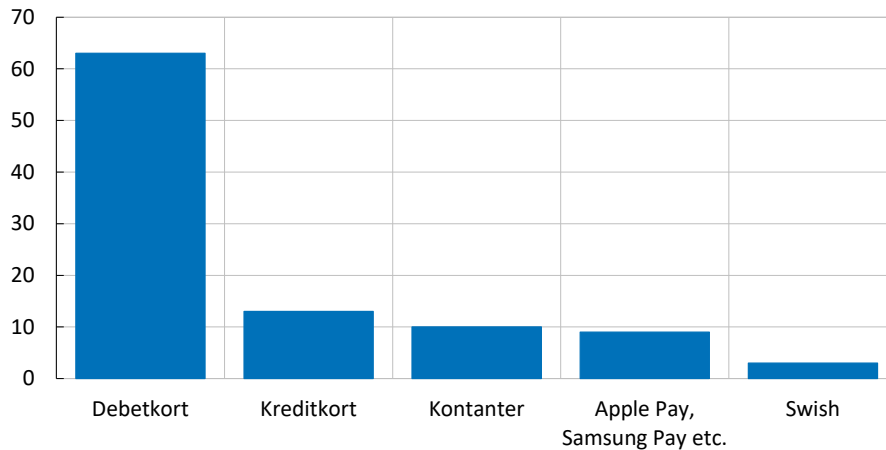
Sedan många år är fysiska debetkort det mest använda betalsättet i Sverige och så var även fallet 2023, både vid köp i fysisk butik och e-handel, se Diagram 43 och Diagram 44. Därtill används kort för kontantuttag i uttagsautomater. Ett annat sätt att betala med kort är genom återkommande kortbetalningar, så kallade "cards on file". Det är vanligt när man prenumererar på till exempel streamingtjänster och tidningar. När Riksbanken undersökte svenskars betalningsvanor 2023 hade nästan sju av tio en eller flera återkommande prenumerationstjänster som betalas med kort varje månad. Yngre har fler sådana tjänster än äldre.

De finns tre typer av kort utfärdade i Sverige: debetkort, kreditkort och betalkort. Kortet är nästan alltid knutna till något internationellt kortnätverk, exempelvis Visa eller Mastercard. Kortet kan också ges ut av en fristående kortutgivare såsom American Express eller Diners Club. Även icke-finansiella företag inom till exempel detaljhandeln kan erbjuda kort med sitt varumärke men utfärdandet av kortet görs då alltid av en kortutgivare med tillstånd. Ett *debetkort* är utgivet av en bank och anslutet till ett bankkonto och transaktionsbeloppet debiteras direkt på kortinnehavarens konto. Med ett *kreditkort* eller *betalkort* får kunden istället en samlad räkning för alla köp under en viss period. Kunden får därmed uppskov med att betala sina köp och säljaren får betalt i förväg av kreditgivaren. Båda korten ger alltså kortinnehavaren möjlighet till kredit. Den som har ett kreditkort kan utöver att få kredit genom att betala alla köp via en faktura i efterhand, även välja att endast betala delar eller inget av det fakturerade beloppet. Det återstående skuldbeloppet rullas då över på en ny period och börjar löpa med ränta.

Diagram 43. Betalsätt vid köp i butik 2023

Andelar som betalat med respektive betalsätt vid sitt senaste köp i butik, andelar i procent

Källa: Riksbanken.

Betalning med mobiltelefonen blir allt vanligare

De senaste åren har även olika betaltjänster i mobilen blivit populära. I första hand gäller det betalappen Swish¹⁰² som är det näst vanligaste betalsättet vid köp i e-handel i Sverige 2023, se Diagram 44. År 2023 hade Swish drygt 8,7 miljoner privat-användare och cirka 335 000 handlare och företagsanvändare¹⁰³ i Sverige. Det totala antalet Swishbetalningar uppgick till cirka 977 miljoner och till ett sammanlagt belopp på cirka 480 miljarder kronor för 2023, se Diagram 45. Vid köp i butik användes Swish dock fortfarande sällan, se Diagram 43.

Betalningar via betalappen Swish förutsätter att kunderna har mobilt BankID installerat. Generellt kräver betaltjänster ofta att betalaren kan identifiera sig med e-legitimation, i dagsläget nästan uteslutande BankID. BankID är den vanligaste e-legitimationen i Sverige med omkring 8,5 miljoner användare 2023. Det är en ökning jämfört med 2019 då 7,6 miljoner var anslutna. Antalet användningar av BankID har ökat betydligt mer under samma period, från 4,1 miljarder gånger 2019 till 7,1 miljarder gånger 2023. BankID tillhandahålls av företaget Finansiell id-teknik AB och bankerna erbjuder tjänsten till sina kunder. En statlig e-legitimation är under utveckling.

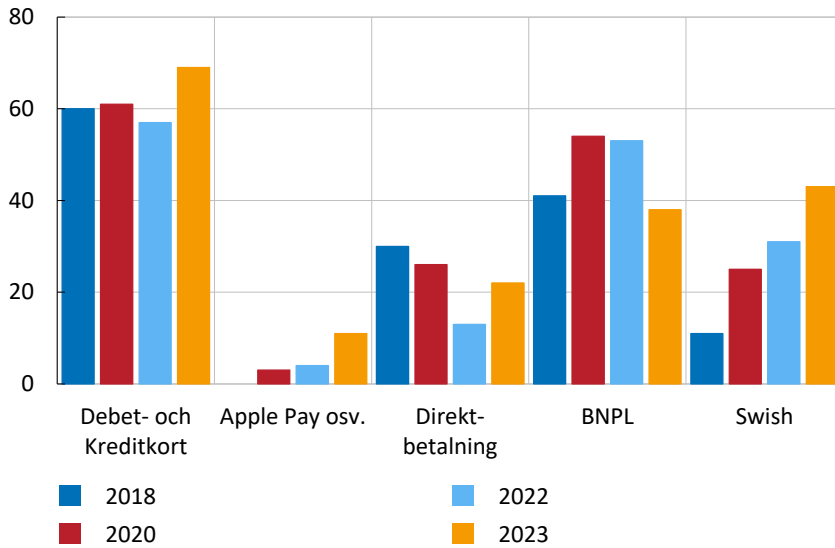
Tjänster som integrerar kort i mobiltelefonen, till exempel Apple Pay och Samsung Pay, blir också allt vanligare vid betalningar. Med mobiltjänsterna betalar man genom att hålla mobilen nära kortläsaren.

¹⁰² Getswish AB ägs av följande banker: Danske bank, Handelsbanken, Länsförsäkringar, Nordea, SEB och Sparbankerna.

¹⁰³ Företagsanvändare avser företag som mottagit betalningar med 123-nummer och QR-koder. Handel avser betalningar som konsumenter gjort med Swish på nätet, i kollektivtrafiken och i butik med Swish integrerat i kassan. Swish för handeln lanserades 2017.

Diagram 44. Olika betalsätt vid e-handel

Andel av de svarande som betalat med respektive betalsätt under de senaste 30 dagarna, andelar i procent.

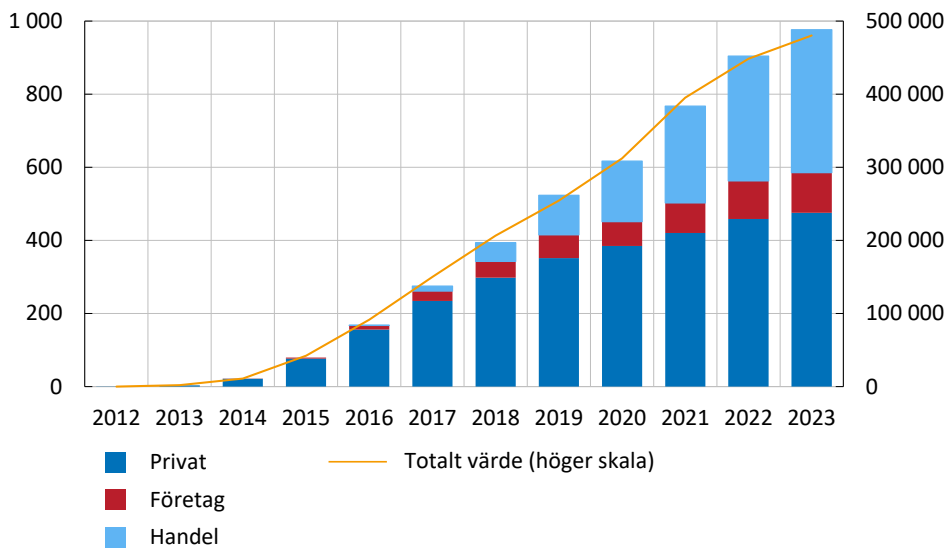

Anm. BNPL= "Köp nu betala senare"-tjänster, översatt från den engelska termen "Buy now pay later".

Källa: Riksbanken.

Diagram 45. Swishbetalningar

Antal miljoner transaktioner (vänster skala) respektive värde i miljoner SEK (höger skala)

Källa: Getswish AB.

Konsumentkrediter: "Köp nu betala senare"-tjänster och direktbetalningar enligt andra betaltjänstdirektivet

I takt med att e-handeln har ökat behövs också lösningar för att göra den enklare och säkrare. Tidigare användes ofta köp på avbetalning men nu har andra typer av konsumentkrediter vuxit fram. "Köp nu betala senare"-tjänster, översatt från den engelska termen "Buy now pay later" (BNPL), är ett sådant exempel på en tjänst som har vuxit mycket i Sverige. I Sverige fanns tjänsten tidigt om man jämför med i andra länder framför allt drivet av företaget Klarna AB. Det finns även flera andra företag, till exempel Qliro, som erbjuder tjänsten som omfattar en kredit som innebär att kunden betalar först efter att varorna levererats, och ibland upp till en månad senare. BNPL erbjuds framförallt inom e-handeln. Krediterna är i regel räntefria så länge kunden betalar av krediten inom överenskommen tid. En anledning till att denna produkt har vuxit fram är att det kan vara svårt för en konsument att bedöma butikens leveransförmåga inom e-handeln och att det finns risk för bedrägeri. Genom att ta emot och kontrollera produkten före betalningen kan konsumenten minimera dessa risker. Betalningstjänsten kan även ersätta kreditkort för yngre användare. Dock medför tjänsten en risk för att konsumenten handlar mer än den annars skulle ha gjort och får problem att betala tillbaka med risk för överskuldssättning.¹⁰⁴

På internet erbjuder företag ibland direktbetalningar i enlighet med reglerna om open banking i det andra betaltjänstdirektivet. Det innebär att en annan betaltjänstleverantör än det betalkontoförande institutet har rätt att initiera betalningar. Pengar kan på så vis föras över från betalarens till betalningsmottagarens konto. Kunden följer då en länk från webbutiken eller från till exempel Kivra till sin internetbank, där betalningen verkställs samma dag från kundens betalkonto. Direktbetalningar är således möjliga genom att en annan betaltjänstleverantör än den som tillhandhåller kundens betalkonto, till exempel Klarna¹⁰⁵ eller Trustly, får åtkomst till kontot. Tredjepartsleverantören krediterar sedan handlaren. Om betalningen sker när RIX är stängt tar betaltjänstleverantören en kreditrisk.¹⁰⁶ Fördelen med den typen av direktbetalningar är att de kan bidra till ökad konkurrens då traditionella betalmetoder såsom kort utmanas.

De flesta gireringar initieras digitalt

Nästan alla gireringar eller överföringar initieras i dag elektroniskt, antingen via en internetbank eller via betalappen Swish, se Diagram 46. Gireringar är det dominerande sättet för hushållen att betala räkningar och andra fakturor samt för betalningar företag emellan. En girering sker vanligtvis när betalaren och betalningsmottagaren inte möts direkt.

---

¹⁰⁴ [Buy now pay later – ett hot mot den finansiella stabiliteten? \(riksbank.se\)](https://riksbank.se/nyheter/2020/09/08/buy-now-pay-later-ett-hot-mot-den-finansiella-stabiliteten/)

¹⁰⁵ Klarna Bank AB är ett företag som började som en betalningslösning för e-handeln via främst fakturalösningar, men som fick banklicens och nu har gått vidare med omedelbara konto-till-konto betalningar, autogiro och ett stort antal tjänster inom betalningar och finans till både privatpersoner och handlare.

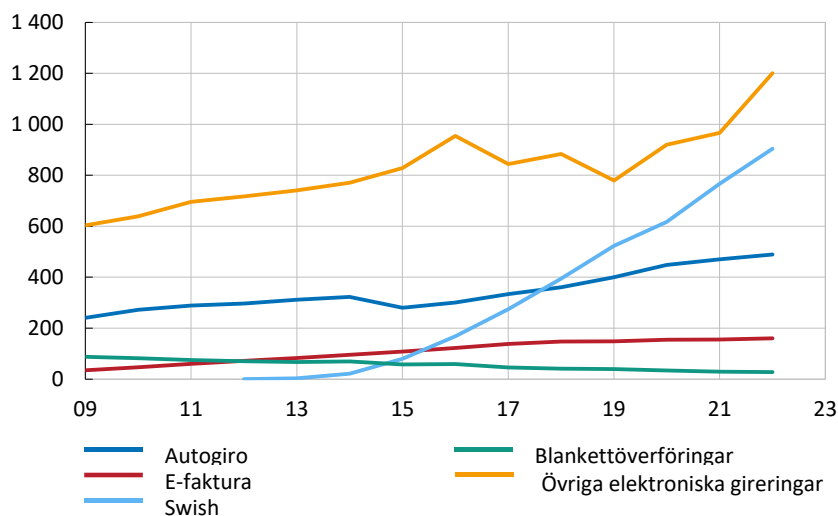
¹⁰⁶ I det fall betaltjänstleverantören har ett eget konto i samma bank som betalaren uppstår dock ingen kreditrisk eftersom att betalningen inte behöver avvecklas i RIX.

Autogiro är en betaltjänst där mottagaren och avsändaren har avtalat om att det ska göras automatisk debitering från betalarens bankkonto, till exempel en gång varje månad. Autogiro är i princip en automatiserad girobetalning men till skillnad från vanliga girobetalningar initieras den av betalningsmottagaren. Den används i samma syften som andra gireringar, men är speciellt lämpad för återkommande betalningar på lägre belopp. Denna typ av betalning har ökat från cirka 241 miljoner stycken 2009 till 489 miljoner 2022, se Diagram 46.

E-faktura är en speciell tjänst för att ta emot och betala räkningar som tillhandahålls av de svenska bankerna. Om en kund har anslutit sig till tjänsten får kunden fakturan direkt i sin internetbank och slipper registrera betalningsinformationen manuellt. Kunden kan då bara kontrollera att betalningsuppgifterna stämmer och godkänna betalningen. Även för betalningsmottagaren medför e-faktura fördelar, bland annat minskar det kostnaderna för pappersfakturer och ökar möjligheterna att integrera fakturer i företagets ekonomisystem. Antalet e-fakturer räknat i transaktioner har ökat från 35 miljoner 2009 till 160 miljoner 2022, se Diagram 46.

Diagram 46. Användning av olika betalsätt

Antal transaktioner, miljoner

Anm. Övriga elektroniska gireringar avser elektroniska bank/plusgirobetalningar och konto-till-konto överföring samt batchbetalningar.

Källor: Getswish AB, Svenska bankföreningen och Riksbanken.

3.2 Den finansiella infrastrukturen

Den finansiella infrastrukturen består av system som gör det möjligt för hushåll och företag att genomföra betalningar och handla med finansiella instrument i Sverige. Dessa system tillhandahåller clearing och avveckling av betalningar och värdepappersköp. I [FAKTA – Betalningsprocessen](#) kan du läsa mer om clearing och avveckling.¹⁰⁷

¹⁰⁷ Även kontoföring och emittering av värdepapper tillhandahålls av dessa system.

Bankerna deltar i dessa system för att kunna hantera finansiella positioner och slutföra transaktioner för sig själva och sina kunder.

Alla betalningar, som inte görs med kontanter, innebär att pengar flyttas mellan konton hos någon eller några banker.¹⁰⁸ Det är här som Riksbankens betalsystem RIX kommer in i bilden. Oavsett om betalningen sker direkt mellan banker eller på uppdrag av en kund, går den nämligen genom bankernas konton i RIX. Riksbanken fungerar därför som bankernas bank och är navet i det svenska betalningssystemet, se Diagram 47.

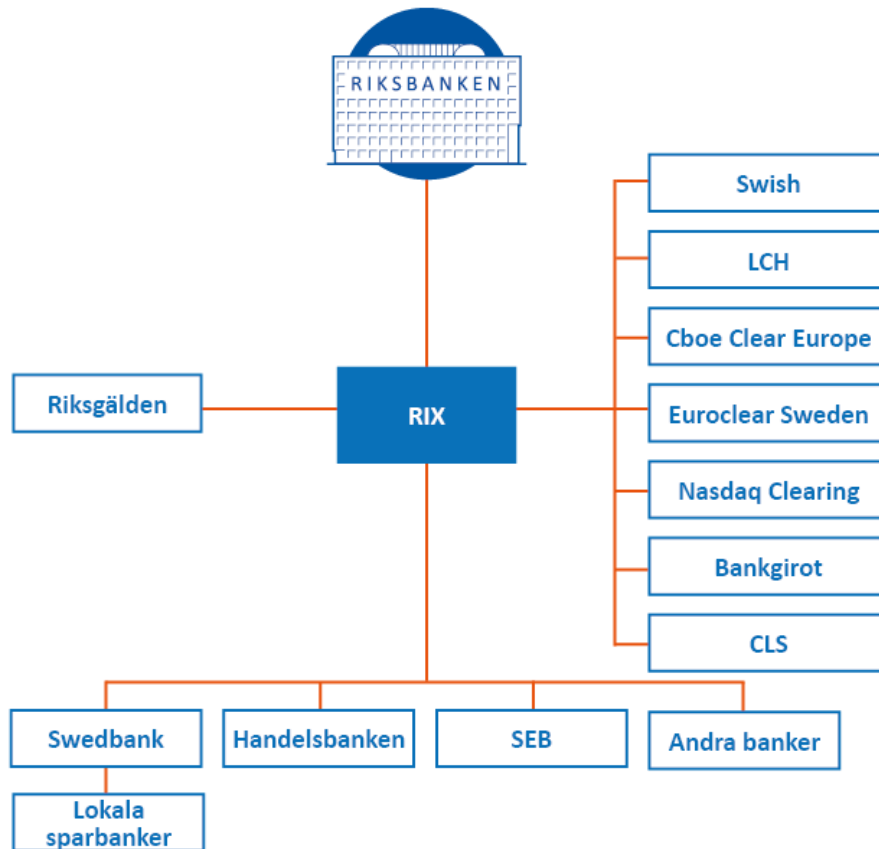
I RIX har alla svenska banker konton, liksom clearingbolaget Bankgirot, Riksgälden och övriga finansiella infrastrukturer som beskrivs mer detaljerat i [Appendix](#). Riksgälden är statens internbank och hanterar statens centralkonto i RIX som hanterar statens samlade likviditet. De flesta betalningar som medför en överföring från ett konto i en bank till ett konto i en annan bank slutförs i RIX. Det innebär att den slutgiltiga avvecklingen sker i centralbankspengar. Dessutom hanteras betalningar som uppstår från transaktioner med finansiella instrument i RIX. Sedan februari 2024 avvecklas även swishbetalningar via Riksbanken i ett nytt avvecklingssystem, RIX-Inst.¹⁰⁹ Avvecklingen sker omedelbart via bankernas konton hos Riksbanken i centralbankspengar och tjänsten är tillgänglig dygnet runt. Systemet använder den tekniska plattformen som Eurosystemet utvecklat för Target Instant Payment Settlement (TIPS). Riksbanken erbjuder därmed ett säkert betalningssystem för omedelbara betalningar som även skapar möjligheter för företag att utveckla nya innovativa betaltjänster. Riksbanken delar plattform med den europeiska centralbanken för att det ger stordriftsfördelar och lägre kostnader. Sverige är det första landet som inte har euro som valuta som ansluter sig till TIPS och avvecklar betalningar i vår nationella valuta, svenska kronor.

---

¹⁰⁸ Betalningar kan också ske mellan plånböcker med e-pengar (exempelvis med Paypal). Detta är dock fortfarande en marginell förekomst i Sverige.

¹⁰⁹ Tidigare avvecklades Swishbetalningar hos Bankgirots avvecklingssystem för Betalningar i Realtid (BiR). Detta system lades ned under våren 2024 efter att Swishbetalningar flyttats till RIX-Inst för avveckling.

Diagram 47. Det svenska betalningssystemet

Källa: Riksbanken.

Majoriteteten av alla betalningar skickas direkt från bankerna för avveckling i RIX, men vissa betalningar involverar först något av följande system i den finansiella infrastrukturen: Bankgirot, Euroclear Sweden, Nasdaq Clearing, Cboe Clear Europe, LCH Ltd eller CLS (läs mer om dessa system i [Appendix](#)). Dagligen omsätts cirka 550 miljarder kronor i RIX. Medelvärdet på en betalning som skickas genom systemet är cirka 20 miljoner kronor.

Transaktioner som uppstår vid handel med värdepapper som aktier, obligationer och derivat hanteras också i den finansiella infrastrukturen. Till skillnad mot betalningar måste sådana transaktioner avvecklas i två led: Det ena ledet utgörs av värdepapper och det andra av betalningar – dels ska betalningen överföras från köparen till säljaren, dels ska själv värdepappret överföras från säljaren till köparen. I Sverige är det Euroclear Sweden som sköter detta. Det innebär i praktiken att Euroclear Sweden säkerställer att värdepappret byter ägare och att betalningen avvecklas på ett korrekt sätt i RIX.

I den finansiella infrastrukturen för värdepapper finns även centrala motparter. En central motpart clearar en värdepapperstransaktion mellan två aktörer genom att köpa värdepappret från säljaren och sälja det till köparen i transaktionen. Därigenom tar den centrala motparten över den motpartsrisk som annars skulle finnas mellan ak-

törerna. Om den ena aktören i transaktionen skulle gå i konkurs kan den centrala motparten fortfarande garantera åtagandena till den andra. Men eftersom det kan medföra förluster för den centrala motparten behöver aktörerna lämna säkerheter för att täcka den kreditrisken. Centrala motparter bidrar på detta sätt till säkrare finansiella marknader genom att minimera spridningsrisker om en eller flera aktörer skulle gå i konkurs. I Sverige finns flera centrala motparter som tillhandahåller clearingtjänster för värdepapper i svenska kronor, däribland svenska Nasdaq Clearing.

FAKTA – Betalningsprocessen

En digital betalning sker i tre steg efter att en kund meddelat sin bank att den önskar göra en betalning (dvs. autentiserat denna), se Diagram 48. När de tre stegen har genomförts är betalningen slutgiltig och går inte att återkalla.

Steg 1: Auktorisation/kontroll

Vid betalningstillfället kontrollerar man parternas identitet och behörighet. Samtidigt kontrolleras också saldot på kontot hos den som ska betala. Om det finns tillräckligt med likvida medel kan betalningen godkännas, det vill säga auktoriseras.

Steg 2: Clearing

Clearing innebär att ett clearingbolag, till exempel Bankgirot, sammanställer och redovisar två eller flera parternas betalningsförpliktelser. Bankgirot aggregerar med andra ord ihop ett antal inkomna transaktioner, som avser deltagares skulder och fordringar mot respektive motparter, och skickar sedan vanligtvis ett avvecklingsunderlag med många transaktioner i en så kallad batch till Riksbankens RIX-system som hanterar avvecklingen. Betalningar via Swish avvecklas däremot styckvis och omedelbart i Riksbankens betalningssystem RIX och behöver därför inte clearas eller kontrolleras först av ett clearingbolag.

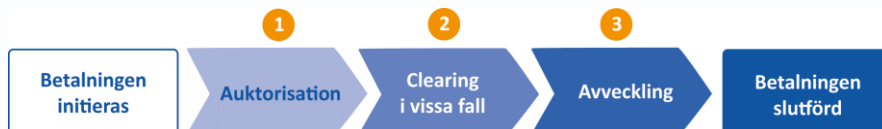
Du kan läsa mer om hur clearing hos Bankgirot går till i [Appendix](#)

Steg 3: Avveckling

Avveckling innebär att pengar förs över från kontot i betalarens bank till kontot i mottagarens bank. Banker, och vissa andra finansiella företag såsom clearingbolag, avvecklar betalningen via Riksbankens avvecklingssystem RIX. Det betyder att själva avvecklingen sker i centralbankspengar. Innan en betalning avvecklas görs en kontroll att det finns likvida medel på bankernas konton i RIX.

Du kan läsa mer om hur avveckling i RIX går till under avsnittet [Den finansiella infrastrukturen](#).

Diagram 48. Betalningsprocessen

Källa: Riksbanken.

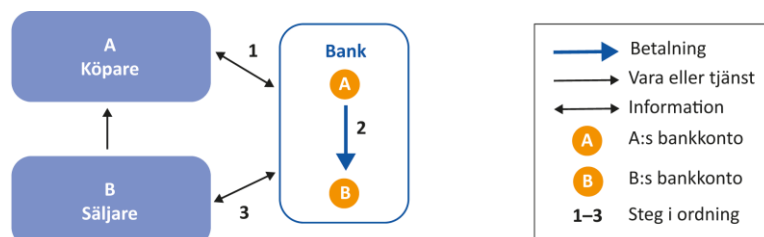

3.3 Hur en betalning kan gå till

Vid kontanta betalningar går sedlar och mynt direkt från köparen till säljaren utan mellanhänder. Men även om det inte krävs mellanhänder under själva betalningen krävs tjänster som gör kontanter tillgängliga. Detta är den så kallade kontantinfrastrukturen. Kontantinfrastrukturen består av ett system för att ge ut, distribuera räkna upp, förvara och lösa in kontanter. I takt med att kontanter används allt mer sällan har utbudet av kontanttjänster försämrats, till exempelvis tjänster för att ta ut och sätta in kontanter på konton och hjälp med att betala räkningar kontant.¹¹⁰

Alla betalningar som inte är kontanta innebär att pengar överförs mellan konton i någon form. Sådana betalningar kräver betaltjänster med mellanhänder och en bakomliggande finansiell infrastruktur. Om två personer för över pengar mellan konton i samma bank behövs en mellanhand som hjälper till att förmedla betalningen, se Diagram 49. I exemplet ger köparen banken i uppdrag att överföra medlen. Banken överför då pengar från avsändarens konto till mottagarens konto och informerar avsändaren om att dennes konto har debiterats samt mottagaren om att dennes konto har krediterats. När det är gjort är betalningen slutförd. En sådan transaktion kan ske omedelbart via Swish, eftersom betalningen då clearas i samma sekund som den slutförs.

Diagram 49. Exempel på betalning med en mellanhand

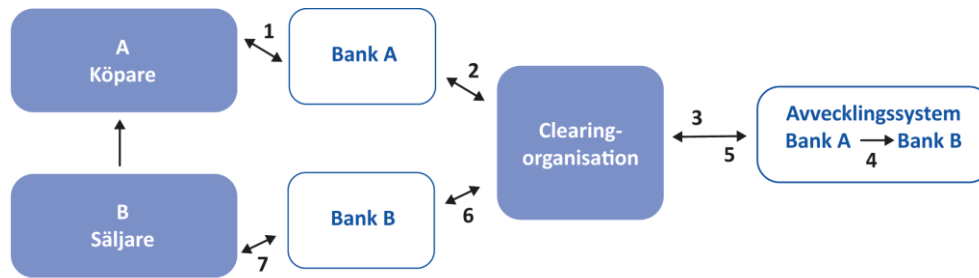
Källa: Riksbanken.

Betalningen blir mer komplicerad när köpare och säljare har konton hos olika banker, se Diagram 50. Då krävs det fler system och finansiell infrastruktur för att föra över medel och information om transaktionen mellan parterna. Infrastrukturen omfattar även regler för hur systemen får användas. Om köparen och säljaren har olika banker krävs det i regel först att information om betalningen utväxlas mellan bankerna via ett clearingbolag. Sedan sänds instruktioner till ett avvecklingsystem där den slutliga överföringen av pengar sker mellan bankerna (se [FAKTA – Betalningsprocessen](#)). Vanligtvis uppstår det ett tidsglapp mellan det att betalningen initierats tills att den är genomförd.

Numera kan en sådan transaktion även ske omedelbart via Swish och avvecklingssystemet RIX och då förekommer ingen clearing. Detta eftersom betalningen avvecklas styckvis, en och en, utan föregående clearing.

¹¹⁰ Texten i kapitlet omfattar inte kortbetalningar. Dessa hanteras av VISA/Mastercard på ett annat sätt än det som beskrivs i avsnittet.

Diagram 50. Exempel på betalning med flera mellanhänder

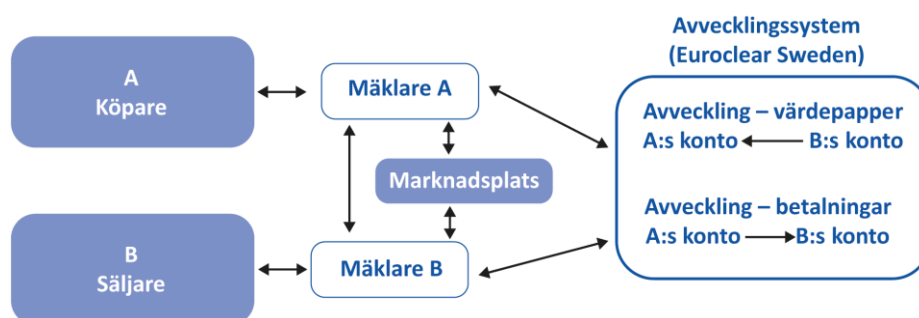
Källa: Riksbanken.

Om en betalningsförmedlare såsom Klarna, Qliro och Walley är involverad i en betalning erbjuder de ett gränssnitt mot befintlig betalningsstruktur. Betalaren möter detta gränssnitt innan betalningen verkställs. Man kan i detta sammanhang betrakta sådana företag som tjänsteleverantörer åt betalningsmottagarna samtidigt som de själva erbjuder krediter. Betalningsförmedlare hjälper mottagarna att tillhandahålla en bred palett av betalningsalternativ såsom BNPL-lösningar, direktbetalning via betalningsinitierare som Trustly, kortbetalning och Swish. När väl betalningen verkställs passerar den antingen Bankgirot och RIX via en batch, RIX via Swish eller kortinfrastrukturen.

3.4 Transaktioner vid handel med värdepapper

En transaktion med aktier eller obligationer följer i stort sett samma steg som en betalning med flera mellanhänder. Skillnaden är att värdepappershandeln innebär två separata flöden. Förutom att köparen ska föra över av betalningen för värdepappret till säljaren, ska ju också säljaren föra över själva värdepappret till köparen. I Diagram 51 ser du en schematisk bild av värdepappershandeln.

Diagram 51. Exempel på transaktion med finansiella instrument

Källa: Riksbanken.

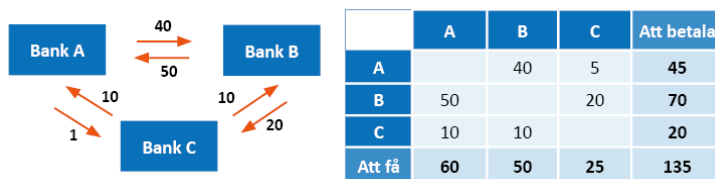
En värdepapperstransaktion består av tre steg. I det första steget sker själva handeln, då köparen och säljaren meddelar sina köp- respektive säljorder till en marknadsplats. En mäklare kan assistera genom att antingen hitta en motpart utanför marknadsplatsen eller själv träda in som motpart. Det senare kallas för att transaktionen sker "over the counter" (OTC). I det andra steget skickas transaktionen till ett avvecklingssystem. Där matchas den, vilket innebär att parternas registreringar av värdepap-

persaffären kontrolleras för att säkerställa att de överensstämmer. Därefter sammanställs instruktioner för överföringarna. I det tredje och sista steget avslutas transaktionen genom att affären avvecklas. Detta innebär att överföringarna i både betalningsflödet och värdepappersflödet genomförs samtidigt. Det kallas ”leverans mot betalning” eller på engelska ”delivery versus payment” (DvP) och är en metod för att eliminera riskerna i värdepapperstransaktion. Genom att göra så finns det ingen risk att en part betalar för något som den inte får eller att värdepapperet levereras utan betalning.

Transaktioner med derivat har några viktiga skillnader mot transaktioner med aktier eller obligationer. Vid en derivattransaktion ingår parterna ett kontrakt vars värde beror på hur värdet på en underliggande tillgång förändras. Men en sådan transaktion innebär inte nödvändigtvis att det är den underliggande tillgången som byter ägare, vilket är vanligt vid aktie- och obligationsaffärer. Dessutom medför derivattransaktioner att investeraren utsätter sig för en motpartsrisk under en längre tid än vid aktie- och obligationsaffärer. Kontraktet kan ju löpa under flera månader eller år, och under den tiden kan värdet på den fordran investeraren har på sin motpart förändras. Därmed finns en högre risk att motparten inte kan betala som planerat ända tills derivatkontraktet förfaller. Det är också först då som transaktionen avvecklas.

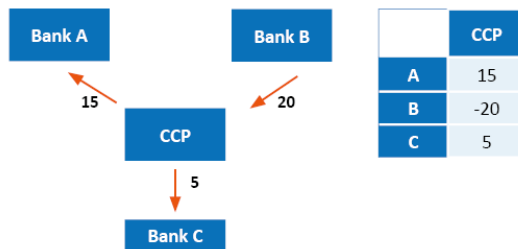
I clearing och avveckling av finansiella instrument kan en central motpart spela en roll. En central motpart bidrar till säkrare marknader genom att gå in som köpare till alla säljare och säljare till alla köpare i genomförda värdepapperstransaktioner. Det innebär att både den som köper och den som säljer får den centrala motparten som sin enda motpart istället för varandra. Genom att använda en central motpart koncentreras därför motpartsrisken till en enda aktör.¹¹¹ Diagram 52 och Diagram 53 illustrerar skillnaderna mellan att använda och inte använda en central motpart (förkortas ofta CCP efter engelskans Central Counterparty), både när det gäller storleken på betalningen och antalet betalningar.

Diagram 52. Utväxling av likviditet till följd av värdepapperstransaktioner utan central motpart

Källa: Riksbanken.

¹¹¹ Motpartsrisken är risken att en motpart ska gå i konkurs innan transaktionen är avvecklad.

Diagram 53. Utväxling av likviditet till följd av värdepapperstransaktioner med central motpart

Källa: Riksbanken.

Om transaktionerna inte clearas hos en central motpart, som i Diagram 52, måste de tre bankerna var och en betala respektive ta emot två betalningar. Sammanlagt blir det sex transaktioner, och utväxlingen av likvider uppgår i exemplet till 135 kronor. Om transaktionen istället clearas hos en central motpart som i Diagram 53, minskar antalet transaktioner till tre, vilket också minskar utväxlingen av likvider mellan deltagarna. Deltagarnas nettoposition gentemot den centrala motparten är skillnaden mellan det totala beloppet var och en skulle ha betalas ut och fått från de andra bankerna utan en central motpart. Detta framgår av tabellen i Diagram 53 och representerar skillnaden per deltagare mellan den sista kolumnen och den sista raden i tabellen i Diagram 52. På detta sätt minskar utväxlingen av likvider till 40 kronor.

3.5 Transaktioner vid handel med valuta

Valutatransaktioner kan medföra betydande risker. Om två banker som handlar valuta med varandra befinner sig i olika tidszoner finns till exempel risken att den ena banken betalar in den valuta som den har sålt innan den får den köpta valutan. Detta skapar en motpartsrisk. Det finns dock system i den finansiella infrastrukturen som hanterar detta och kan eliminera motpartrisen genom att båda valutorna betalas in samtidigt (läs mer om valutaavveckling i CLS i [Appendix](#)

Valutatransaktioner som inte avvecklas i ett finansiellt infrastruktursystem måste vanligtvis förmedlas av banker i andra länder. Det är vanligt när valutahandeln kommer från vanliga betalningar och inte från handel med finansiella instrument. Det går till som så att om till exempel en utländsk bank vill göra betalningar i svenska kronor för sin egen eller kunds räkning, öppnar den ett konto hos en svensk bank. Den svenska banken blir då en så kallad korrespondentbank. Den utländska banken skickar sedan en betalningsinstruktion till den svenska korrespondentbanken med information om beloppet och den slutgiltiga betalningsmottagaren. Den svenska banken drar då av beloppet i kronor från den utländska bankens konto. Om mottagaren har konto i samma bank som den utländska banken, sätter den svenska banken in beloppet direkt, vilket avslutar betalningen. Om mottagaren har konto i en annan svensk bank måste betalningen först passera genom den svenska finansiella infrastrukturen innan den når mottagaren.

Appendix

Finansiella marknader

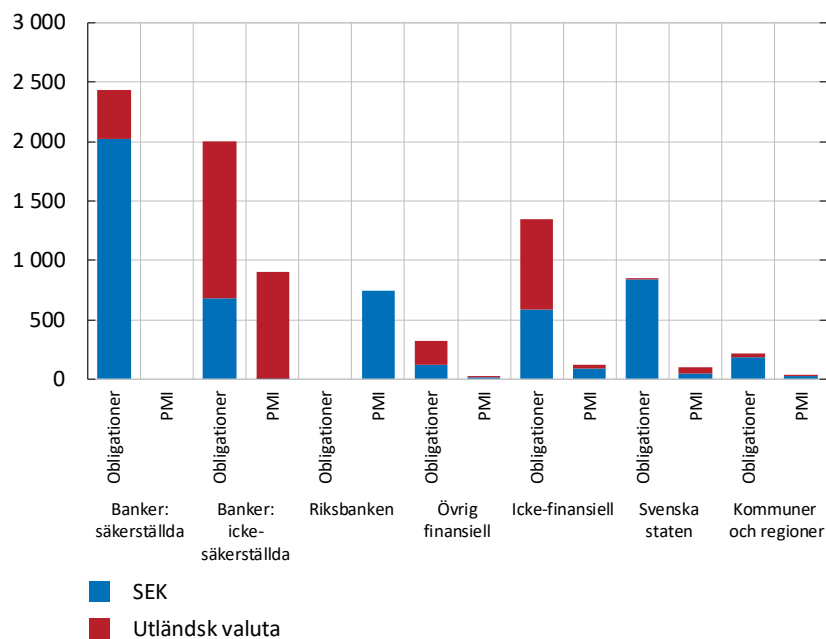
Räntemarknaden

På räntemarknaden handlar man med instrument som ger en avkastning i form av fast eller rörlig ränta. Räntemarknaden delas ofta in i **obligationsmarknaden** och **penningmarknaden**. På penningmarknaden kan man köpa och sälja räntebärande instrument med löptider upp till ett år och på obligationsmarknaden med längre löptider.

Diagram 54 visar en översikt av den svenska räntemarknaden. Majoriteten av de räntebärande värdepapper som emitteras av staten och bankernas säkerställda obligationer emitteras i svenska kronor. När det gäller icke-säkerställd upplåning, vilket innebär skuld som inte är knutet till särskilda säkerheter, av icke-finansiella företag och banker, emitteras även en hel del i andra valutor, främst euro och dollar.

Diagram 54. Marknadsvärde för utestående värdepapper på räntemarknaden per emitterande sektor

Miljarder kronor

Anm. Marknadsvärde per 2023-12-31. "PMI" står för penningmarknadsinstrument. Med "banker" avses monetära finansinstitut (MFI:er) verksamma i Sverige och bestående av bl.a. banker och kreditmarknadsföretag. "Banker: icke-säkerställda" inkluderar obligationer emitterade av Kommuninvest AB.

Källa: SCB.

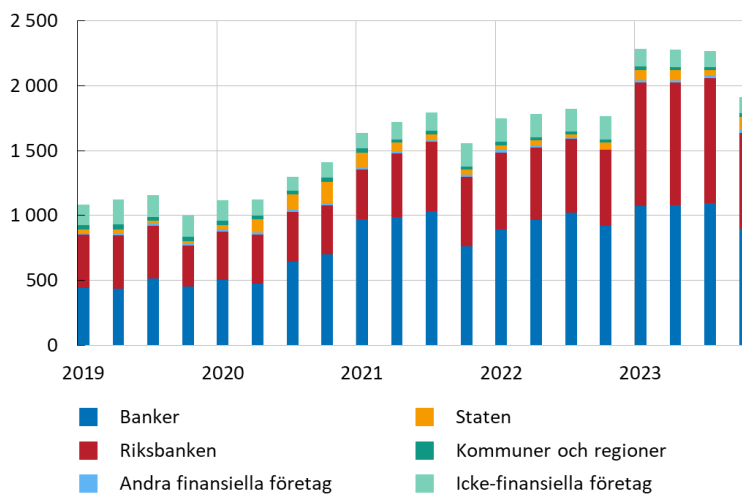
Penningmarknaden

Penningmarknaden är ett samlingsbegrepp för marknader där räntebärande tillgångar emitteras med korta löptider på i regel upp till ett år, exempelvis statskuldväxlar, certifikat, depositkontrakt och repor. En viktig uppgift för penningmarknaden är att underlätta likviditetshanteringen, alltså matchningen av in- och utbetalningar, för olika aktörer. Eftersom penningmarknaden består av placeringar som ger kassaflöden närmare i tid är det lättare att matcha dessa kassaflöden mot kända utbetalningar.

De dominerande emittenterna på den svenska penningmarknaden är banker samt Riksbanken, se Diagram 55. I Riksbankens fall handlar det om Riksbankscertifikat, vilka är räntebärande värdepapper som löper över en vecka och som är ett verktyg i den penningpolitiska implementeringen. Volymen av emitterade Riksbankscertifikat ökade tydligt under 2023, vilket berodde på att den tidigare begränsningen som innebar att de penningpolitiska motparterna fick möjlighet att köpa Riksbankscertifikat till endast 50 procent av det utestående likviditetsöverskottet i banksystemet togs bort.

Sett till innehavare av utgivna penningmarknadsinstrument är utländska aktörer samt svenska banker de dominerande aktörerna, se Diagram 56.

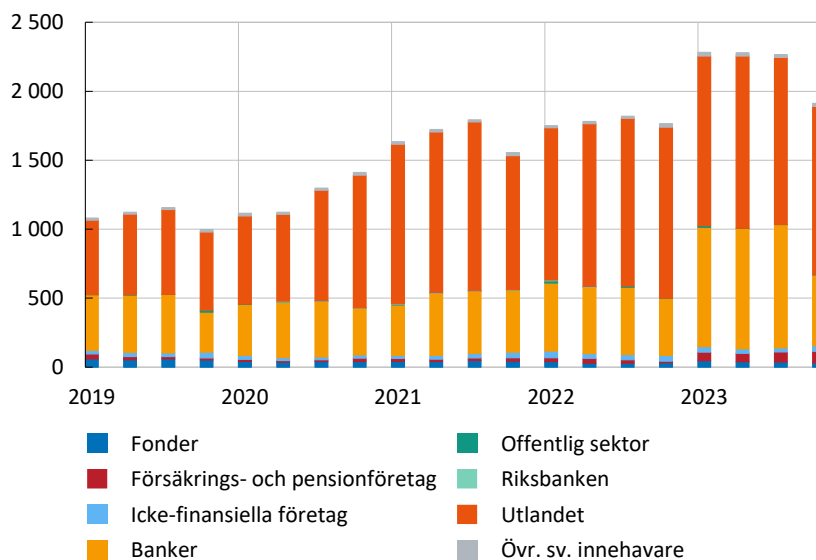
Diagram 55. Statskuldväxlar och certifikat per emittentsektor, utestående belopp
Miljarder kronor

Anm. Marknadsvärde. Alla valutor. Med "banker" avses monetära finansinstitut (MFI:er) verk-samma i Sverige och bestående av bl.a. banker och kreditmarknadsföretag.

Källa: SCB.

Diagram 56. Statsskuldväxlar och certifikat per innehavarsektor, utestående belopp
Miljarder kronor

Anm. Marknadsvärde. Alla valutor. Med "banker" avses monetära finansinstitut (MFI:er) verk-samma i Sverige och bestående av bl.a. banker och kreditmarknadsföretag.

Källa: SCB och Riksbanken.

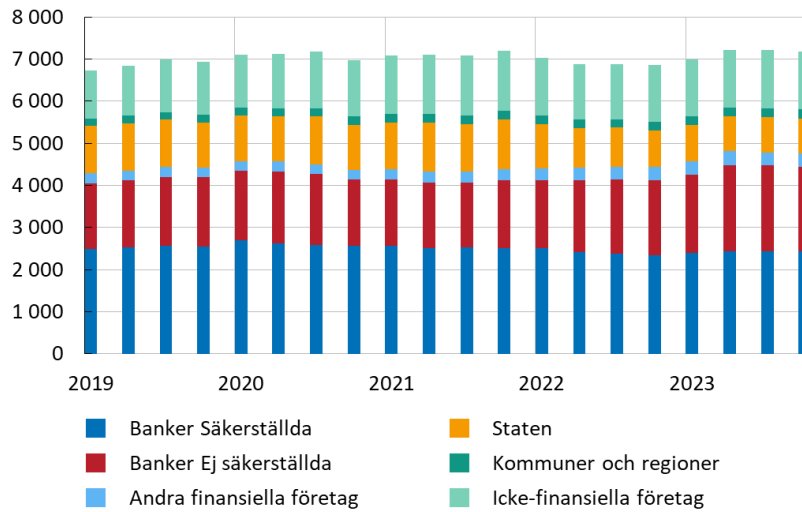
Obligationsmarknaden

Obligationsmarknaden är ett samlingsbegrepp för marknader med räntebärande tillgångar med en löptid som är längre än ett år. Obligationer som har delbetalningar (kuponger) under löptiden kallas för kupongobligationer, vilket är det allra vanligaste. De obligationer som inte har det kallas diskonteringsobligationer eller nollkupongobligationer.

I Sverige är marknaden för säkerställda obligationer den volymmässigt största delmarknaden, följt av marknaden för andra ej säkerställda obligationer emitterade av banker, se Diagram 57. Den svenska staten och icke-finansiella företag utgör två andra stora emittenter av obligationer. De största innehavarna av de utestående obligationerna är utländska aktörer, svenska fonder samt försäkrings- och pensionsinstitut, se Diagram 58.

Diagram 57. Obligationer per emittentsektor, utestående belopp

Miljarder kronor

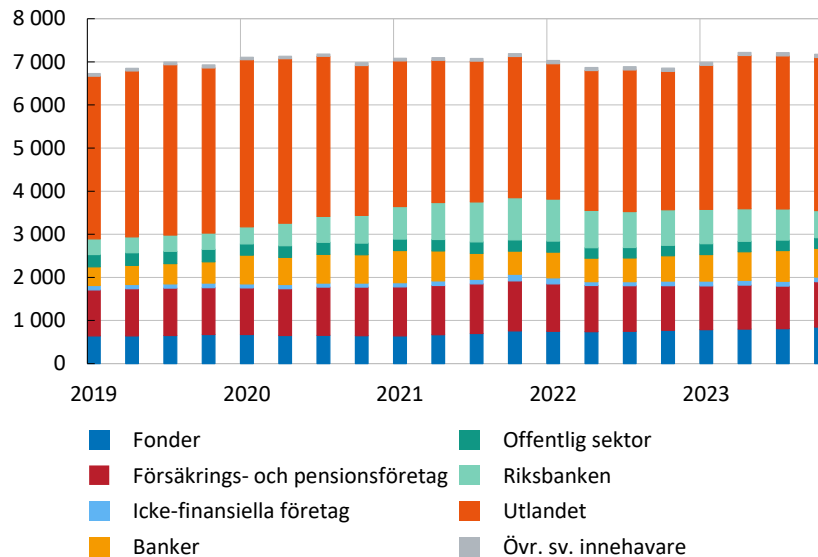

Anm. Marknadsvärde. Alla valutor. Med "banker" avses monetära finansinstitut (MFI:er) verk-samma i Sverige och bestående av bl.a. banker och kreditmarknadsföretag.

Källa: SCB.

Diagram 58. Obligationer per innehavarsektor, utestående belopp

Miljarder kronor

Anm. Marknadsvärde. Alla valutor. Med "banker" avses monetära finansinstitut (MFI:er) verk-samma i Sverige och bestående av bl.a. banker och kreditmarknadsföretag.

Källa: SCB och Riksbanken.

Valutamarknaden

Valutamarknaden är ett samlingsbegrepp för handel med valutor på olika finansiella marknader, men det som vi normalt kallar valutamarknaden är en marknad som spän-ner över hela världen. Den karakteriseras av handel med stora belopp, ett stort antal

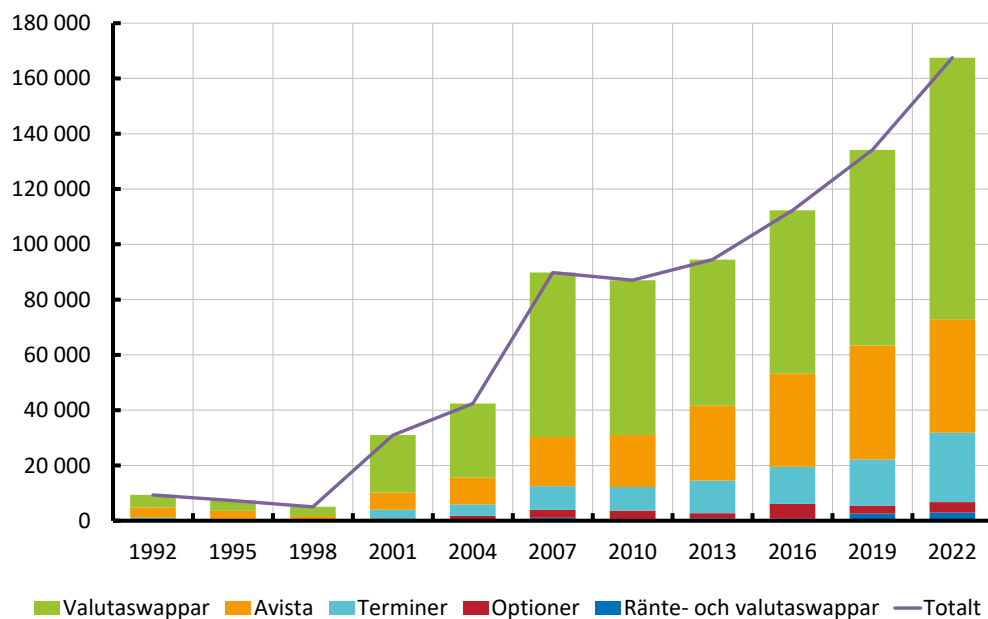

aktörer, låga transaktionskostnader och snabb spridning av prisinformation. Till exempel kan aktörer vilja byta svenska kronor mot utländsk valuta för att matcha in- och utbetalningar i utländsk valuta. Dessa valutaaffärer sker avista eller på termin och beror ofta på att man handlar varor och tjänster i utländsk valuta eller placerar värdepapper utgivna i utländsk valuta. Ett annat vanligt motiv till att aktörer vill byta till sig olika valutor är att man vill skydda sig mot den valutarisk som uppstår i handeln med varor och tjänster i utländsk valuta eller placeringar i utländska värdepapper. De kan till exempel använda valutaderivat så som valutaswappar för att undvika sådana risker.

Omsättningen i svenska kronor på den globala valutamarknaden över tid visas nedan i Diagram 59. Det är tydligt att marknaden för valutaswappar står för den största delen av omsättningen.

Diagram 59. Omsättningen i SEK på den globala valutamarknaden

Svenska kronor omräknade i miljoner amerikanska dollar (USD)

Källor: Bank for international settlements (BIS), Triennial Central Bank Survey of foreign exchange and Over-the-counter (OTC) derivatives markets in 2022.

Aktiemarknaden

Aktiemarknaden är ett samlingsnamn för flera olika marknadsplatser där man handlar med aktier. Marknadsplatserna för aktier består delvis av reglerade marknader, som i dagligt tal kallas för börser och handelsplattformar. På börserna finns det höga krav på övervakning av företagen och krav på att dessa till exempel rapporterar prispåverkande information. Dessa krav är lägre på handelsplattformarna.

Nasdaq Stockholm är den dominerande börsen för svenska aktier, där flest bolag är noterade och dessutom har ett högt marknadsvärde (eng. market cap). Handeln på Nasdaq Stockholm är uppdelad på tre listor: large cap för företag med ett börsvärde

över en miljard euro, mid cap för företag med ett börsvärde mellan 150 miljoner och en miljard euro och small cap för företag med ett börsvärde under 150 miljoner euro. En annan börs drivs av Nordic Growth Market med namnet NGM Equity. Det finns dock flera mindre handelsplatser för aktier. Exempelvis driver Nasdaq handelsplattformen First North som är inriktad på att notera mindre och tillväxtfokuserade bolag. Nordic Growth Market driver vid sidan av en börs även en handelsplattform för mindre före-tag och börshandlade produkter. Spotlight är ytterligare en handelsplattform för mindre bolag. Se Tabell 5 för att se antal noterade bolag per marknadsplats.

Det samlade marknadsvärdet på de aktier som är noterade på svenska marknadsplatser uppgick i mitten av 2023 till drygt 10 000 miljarder kronor, vilket motsvarar drygt 160 procent av BNP.¹¹² Vid sidan av indirekt ägande genom fonder och liknande ägde hushållen vid samma tidpunkt nästan 1 200 miljarder kronor i noterade aktier, det vill säga drygt en tiondel av den utestående volymen. Utländska placerare ägde samtidigt närmare 40 procent av de svenska noterade aktierna. Se Tabell 6 för aktieägandet per sektor av aktier noterade på svenska marknadsplatser.

Tabell 5. Antal noterade bolag per marknadsplats (december resp. år)

Marknadsplats	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Totalt	720	827	864	889	891	1033	1041	1006
Nasdaq OMX Large cap	80	93	96	102	105	133	133	136
Nasdaq OMX Mid cap	114	124	135	131	142	141	143	138
Nasdaq OMX Small cap	105	101	100	105	89	88	84	87
Nasdaq OMX SPAC	..	..	..	..	..	4	3	1
NGM Main Regulated Market	9	9	9	8	6	6	6	5
Spotlight Stock Market	155	162	168	173	152	161	160	147
First North	223	283	278	308	333	424	436	417
NGM Nordic SME	34	55	78	62	64	76	76	75

Källa: SCB.

Tabell 6. Aktieägandet per sektor av aktier noterade på svenska marknadsplatser

Procent

Sektor	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Icke-finansiella företag	12,1	11,9	12,5	13,6	13,2	15,3	13,9	13,6
Finansiella bolag								
Investeringsfonder	12,8	12,6	12,9	13,0	12,9	12,3	12,8	13,5
Investmentbolag	5,4	5,9	6,0	6,2	6,0	6,0	6,9	7,4
Försäkringsföretag, pensionsinstitut	8,0	7,8	7,9	7,6	7,6	7,2	7,8	7,5
Övriga finansiella bolag	2,3	2,3	1,8	1,6	1,4	1,7	1,6	1,7

¹¹² I relation till BNP är svensk aktiemarknad en av de största i Europa (se till exempel [The Swedish securities market - Svensk Värdepappersmarknad \(svenskvärdepappersmarknad.se\)](#) och [EU capital markets: a new sense of urgency \(New Financial\)](#)).

Sektor	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Finansiella bolag, totalt	30,0	30,0	30,3	29,9	29,3	28,8	30,9	31,9
Offentlig sektor								
Statlig förvaltning (utom sociala trygghetsfonder)	1,2	1,1	1,4	1,1	0,9	0,6	0,7	0,6
Kommuner och regioner	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sociala trygghetsfonder	2,7	2,6	2,5	2,4	2,6	2,4	2,7	2,7
Offentlig sektor, totalt	3,9	3,7	3,9	3,5	3,5	3,1	3,4	3,4
Hushåll	11,6	10,8	11,5	11,5	12,0	11,5	11,6	11,4
Hushållens icke-vinstdrivande organisationer	1,9	1,9	1,9	1,7	1,6	1,5	1,6	1,5
Utlandet	40,4	41,7	40,0	39,8	40,4	39,9	38,7	38,3
Alla sektorer, totalt	100,0	100,0	100,	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Källa: SCB.

Centrala system i den finansiella infrastrukturen

RIX – det centrala betalningssystemet

RIX är Riksbankens betalningssystem som används av svenska banker, finansiella infrastruktursystem och Riksgälden.¹¹³ Alla betalningar, som inte görs med kontanter, innebär att pengar flyttas mellan konton hos någon eller några banker. När hushåll och företag betalar sina räkningar ger de banken i uppdrag att överföra pengar från deras eget konto till mottagarens konto. Om både avsändare och mottagare har konton i samma bank, slutförs betalningen internt inom banken. Men om mottagarens konto finns i en annan bank, krävs ett centralt betalningssystem för att vidarebefordra betalningen från den ena banken till den andra. Det är här som Riksbankens betalsystem RIX kommer in i bilden. Alla betalningar, oavsett om de sker direkt mellan banker eller på uppdrag av en kund, genomförs på bankernas konton i RIX. Som centralbank har Riksbanken möjlighet att tillföra pengar till RIX genom att låna ut pengar till bankerna under dagen. Detta bidrar till att säkerställa en smidig och friktionsfri hantering av betalningar.

En betalning sker i flera olika steg: den kontrolleras, clearas i vissa fall och avvecklas. Det är det sistnämnda, avvecklingen, som sker i RIX vilket innebär att betalningen slutförs i centralbankspengar. RIX roll för massbetalnings- och värdepappersmarknaden är att bistå med avvecklingen av bankernas betalningsuppdrag. Betalningarna mellan bankerna sker direkt över bankernas konton i RIX och inkluderar den slutliga avvecklingen av betalningsuppdragen från bankkunderna. Det innebär att de flesta betalningar som inbegriper överföringar från ett konto i en bank till ett konto i en annan bank sker i RIX. Dessutom avvecklas betalningsdelen av transaktioner med finansiella

¹¹³ Bankerna deltar antingen som direkta eller indirekta deltagare. Se [Deltagare i RIX | Sveriges Riksbank](#) för mer information om deltagarna i RIX.

instrument också i RIX. Avvecklingen är baserad på principen bruttoavveckling i realtid. Detta innebär att betalningarna avvecklas omedelbart, en och en, under förutsättning att betalaren har tillräckligt med pengar på sitt konto. För att betalningarna ska avvecklas smidigt kan bankerna täcka sitt behov av likviditet genom att låna från Riksbanken under dagen mot fullgoda säkerheter. Dagligen omsätts cirka 550 miljarder kronor i RIX och medelvärdet på en betalning som skickas genom systemet är cirka 20 miljoner kronor.

Sedan februari 2024 avvecklas även Swishbetalningar omedelbart hos Riksbankens avvecklingssystem RIX-Inst.¹¹⁴ RIX-Inst använder den tekniska plattformen som Eurosystemet utvecklat för Target Instant Payment Settlement (TIPS). Riksbanken delar därför plattform med den europeiska centralbanken.

Bankgirot – betalningssystem för massbetalningar

I Sverige är det clearingbolaget Bankgirot som clearar massbetalningar. Bankgirot agerar mellanhand mellan banker och förmedlar betalningar genom att sammanställa information till bankerna om hur stora överföringar som ska göras, och till vilket konto. I praktiken slår Bankgirot vid vissa tidpunkter ihop ett stort antal betalningar genom att räkna ihop dem. Denna sammanställning innebär att betalningarna som avvecklas i RIX blir färre.

För att beskriva Bankgirots massbetalningssystem kan vi utgå från ett exempel där ett företag betalar en faktura. Det första som sker är att banken som mottar betalningsordern från företaget skickar den vidare till Bankgirot. Bankgirot granskar och kontrollerar då betalningsinformationen för att säkerställa att den är korrekt och att det finns tillräckliga medel på företagets bankkonto för att det ska kunna betala fakturan. Detta är själva clearingen. Sedan skickar Bankgirot en instruktion till RIX som överför pengarna från företagets bankkonto i RIX till mottagarbankens konto i RIX. Bankerna justerar då sina respektive kunders kontobalanser för att återspegla den genomförda betalningen. När företaget har betalat fakturan, och pengarna har överförts till mottagarens konto rapporterar Bankgirot att betalningen är genomförd till både företagets och mottagarens banker för bokföring och redovisning. Denna rapportering hjälper till att säkerställa spårbarhet och noggrannhet i bokföringen för bankernas kunder, det vill säga företaget och mottagaren i exemplet. På så vis möjliggör Bankgirots clearing snabbare och säkrare överföringar mellan olika bankkonton vilket underlättar betalningsprocessen.

Under 2023 clearades i genomsnitt 9 miljoner betalningar per bankdag till ett genomsnittligt värde om 65 miljarder kronor i Bankgirots betalningssystem. Flera olika typer av massbetalningar genomfördes som autogiro, löneutbetalningar, internetbetalningar och kontoinsättningar. Autogiro- och internetbetalningar stod för 84 procent av de massbetalningar som clearades hos Bankgirot. Fram till februari 2024 avvecklades även Swishbetalningar hos Bankgirot, men idag avvecklas de i RIX.

---

¹¹⁴ Tidigare avvecklades Swishbetalningar hos Bankgirots avvecklingssystem för Betalningar i Realtid (BiR). Detta system planeras läggas ned under våren 2024.

Euroclear Sweden – värdepapperscentral

Till skillnad mot betalningar måste transaktioner med aktier, obligationer och derivat avvecklas i två led: Det ena ledet gäller för själva värdepappret och det andra för betalningar. Förutom att överföra en betalning från köparen till säljaren ska ju också själva värdepappret överföras från säljaren till köparen. Detta kräver system för registrering av värdepappren och kontohållning. I Sverige är det värdepapperscentralen Euroclear Sweden som ansvarar för att registrera och avveckla alla transaktioner som involverar emissioner av värdepapper i svenska kronor från aktie- och räntemarknaden. Även vissa transaktioner från derivatmarknaden avvecklas i detta system.

I rollen som värdepapperscentral ser Euroclear Sweden till att varje transaktion dokumenteras och spåras. Idag existerar värdepapper nästan bara som elektroniska registreringar, och det är Euroclear Sweden som för det centrala registret över olika deltagares innehav av värdepapper, dvs. vem som äger vilket värdepapper. Det innebär att Euroclear Sweden registrerar alla transaktioner, vid emissioner av värdepapper i svenska kronor, vid handel med värdepapper och vid pantsättning. Vid varje transaktion kontrolleras att säljaren kan leverera värdepappret och att köparen kan betala för det. Först när dessa kontroller är genomförda, avvecklas transaktionen i Euroclears system så att både pengar och värdepapper byter ägare. För att det ska ske i centralbankspengar låter Riksbanken Euroclear Sweden administrera konton i RIX.

Under 2023 uppgick beloppet för avvecklingen av aktietransaktioner till i genomsnitt 57 miljarder kronor per bankdag. Motsvarande siffra för räntemarknadstransaktioner uppgick till 422 miljarder kronor. Värdet av räntemarknadstransaktionerna är således större än det på aktiemarknaden. Dock är antalet transaktioner mycket större på aktiemarknaden.

Nasdaq Clearing – svensk CCP som clearar derivat och repor

Nasdaq Clearing är en svensk central motpart som erbjuder clearing av aktie-, ränte- och råvaruderivat samt repor till sina deltagare. De finansiella instrument som clearas hos Nasdaq Clearing ger i de flesta fall upphov till betalningsflöden under deras löptid. I flera typer av terminskontrakt avräknas exempelvis vinster och förluster dagligen med hänsyn till hur i kontraktets marknadsvärde förändras, för att inte stora förluster ska byggas upp över tid. När en deltagare hos Nasdaq Clearing betalar en avräkningsförlust i en terminsposition så överför Nasdaq Clearing i sin tur pengarna till den deltagare som gjort motsvarande avräkningsvinst i samma kontrakt. Dessa typer av betalningsflöden avvecklas i RIX, såvida inte deltagarna använder samma bank.¹¹⁵ När ett finansiellt instrument, till exempel ett optionskontrakt, förfaller kan det även bli fråga om att en avtalad mängd underliggande värdepapper behöver levereras. Detta sker genom två steg, ett mellan Nasdaq Clearing och den deltagare som åtagit sig att leverera värdepapperen och därefter ett mellan Nasdaq Clearing och den deltagare som har åtagit sig att köpa dem. Mer specifikt avvecklas värdepappersledet i de två

¹¹⁵ När en deltagare ska betala till, eller motta betalningar från, Nasdaq Clearing så används konton hos avvecklingsbanker. Om CCP:n ska överföra pengar mellan deltagare som använder samma avvecklingsbank så avvecklas betalningen där. Om deltagarna däremot använder olika avvecklingsbanker så avvecklas betalningen istället i RIX.

stegen genom delivery-versus-payment där värdepapperet överförs i Euroclear Swedens system, medan avvecklingen av betalningsledet samtidigt sker på de konton i RIX som Euroclear Sweden administrerar.

Under 2023 clearades cirka 69 miljoner derivatkontrakt och repor till ett sammanlagt nominellt belopp på omkring 19 000 miljarder svenska kronor hos Nasdaq Clearing.¹¹⁶

Cboe Clear Europe, LCH, SIX x-clear – utländska centrala motparter

Utöver ovan nämnda svenska finansiella infrastruktursystem finns det utländska system som är verksamma i Sverige. Till exempel finns det tre olika utländska CCP:er som clearar aktietransaktioner på Nasdaq Stockholm (Stockholmsbörsen) och som det finns interoperabilitet mellan.¹¹⁷ En är nederländska Cboe Clear Europe (tidigare EuroCCP) som clearat aktier på Stockholmsbörsen sedan 2009 och som på senare tid även börjat cleara aktieindexderivat i svenska kronor.¹¹⁸ En annan är brittiska LCH som har clearat aktier på den svenska marknaden sedan 2015. Därtill clearas merparten av alla ränteswappar i svenska kronor som går via en central motpart hos LCH, vilket därmed gör LCH till en mycket betydelsefull del av den svenska finansiella infrastrukturen. Den tredje utländska centrala motparten som clearar aktier som handlas på Stockholmsbörsen är schweiziska SIX x-clear.

Avvecklingen av svenska aktietransaktioner sker i Euroclear Sweden på samma sätt som beskrivet i avsnittet ovan. De vill säga värdepappersledet i avvecklas genom att värdepapperet överförs i Euroclear Swedens system, medan avvecklingen av betalningsledet samtidigt sker på de konton i RIX som Euroclear Sweden administrerar.

CLS – system för valutaavveckling

Infrastrukturen för handel med valuta liknar till stor del den för handel med finansiella instrument. Även här är det två flöden som clearas och avvecklas likt en värdepapperstransaktion. Skillnaden är att i CLS byts två betalningar mot varandra, en i vardera valutan. Valutatransaktioner kan ge upphov till stora risker för bankerna om avvecklingen sker separat i respektive land. Detta beror på att det då uppstår ett tidsglapp mellan de olika överföringarna av valutorna som skapar stora exponeringar mellan bankerna. För att minska dessa risker använder bankerna systemet CLS som avvecklar valutatransaktioner enligt principen "betalning mot betalning".¹¹⁹ Samtliga svenska storbanker deltar direkt i CLS och ett flertal valutor ingår i systemet.¹²⁰

Under 2023 stod den svenska kronan för 1,3 procent av de totala valutatransaktionerna som avvecklades i CLS. Det motsvarade cirka 970 miljarder svenska kronor per dag.

¹¹⁶ Siffrorna avser enbart den svenska finansmarknaden och inte övriga marknader som Nasdaq Clearing clearar.

¹¹⁷ För mer information om interoperabilitet mellan CCP:er, se Finansiell infrastruktur, 2016, Sveriges riksbank.

¹¹⁸ Cboe Clear Europe ägs sedan år 2022 av den amerikanska företaget Cboe Inc.

¹¹⁹ Den engelska termen för "betalning mot betalning" är "Payment versus Payment" (PvP).

¹²⁰ De valutor som ingår i systemet är för närvarande amerikanska dollar, australiska dollar, brittiska pund, danska kronor, euro, hongkongdollar, israeliska shekel, japanska yen, kanadensiska dollar, koreanska won, mexikanska peso, norska kronor, nyzeeländska dollar, schweizerfranc, singaporedollar, svenska kronor, sydafrikanska rand och ungerska forint.

SVERIGES RIKSBANK

Tel 08 - 787 00 00

registratorn@riksbank.se

www.riksbank.se

PRODUKTION SVERIGES RIKSBANK)

ISSN ISSN. (online)